

Nærmiljøarbeid i et flerkulturelt område

- Studie av drabantbyen Fjell i Drammen

Ingvild Røed

Våren 2004

Hovedfagsoppgave i samfunnsgeografi

Institutt for geografi, Universitetet i Bergen

FORORD

Hovedfagsoppgaven min har tatt materiell form. Endelig har alle de løse tråene forhåpentligvis samlet seg sammen. Det har vært mange faser i prosessen, men nå er til og med den tekniske fasen gjennomført, med mer eller mindre frustrasjon. Feltarbeidet var nok den mest spennende fasen i arbeidet. I forbindelse med dette, er det mange jeg må takke for god hjelp.

Arbeidet mitt på Fjell var helt avhengig av de menneskene jeg tok kontakt med i området. Dette gjelder både beboere og ansatte på Fjell. Takk til alle som velvillige tok seg tid til å la seg intervjuer. Særlig takk til de ansatte på bydelshuset i området som hjalp meg med å få informasjon om Fjell og med å komme i kontakt med beboere i området. Takk til lederen i Fjellhagen borettslag for mye inspirerende informasjon og tips. Vil i tillegg takke andre ansatte i kommunen for intervjuer og hjelp av ymse slag, særlig kart! Også en takk til søster Kika for hjelp med foto.

En stor takk går også til alle studenter på Institutt for geografi for hyggelig sosial stemning på pauserommet når kaffebehovet kommer. Takk for gode diskusjoner og oppmuntring underveis. Også en takk til alle andre venner. En siste stor takk går til en fantastisk flink veileder, professor Arild Holt-Jensen, som alltid har gode tips og evne til å få løse tråder til å feste seg. Takk!

Bergen – mai 2004

Ingvild Røed

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	1
1.1. VALG AV TEMA	1
1.2. FELTOMRÅDE	3
1.3. PROBLEMSTILLING	5
1.4. OPPBYGGING AV OPPGAVEN	6
2. TEORETISK BAKGRUNN	9
2.1. STEDSDISKUSJON	9
2.2. FLERKULTURELLE SAMFUNN	12
2.3. INTEGRERING, SOSIAL SEGREGERING OG SOSIAL EKSKLUDERING	15
2.4. FAKTORER SOM FREMMER/MOTVIRKER SOSIAL SEGREGERING	18
2.4.1. Strukturelle forklaringer og planlegging	19
2.4.2. "Tipping-point"- modellen	20
2.4.3. Sosial kapital	21
2.4.4. Diasporabefolkning	24
2.5. FAKTORER SOM FREMMER INTEGRERING	25
2.5.1. Kompenserende tiltak	26
2.5.2. Forebyggende tiltak	28
3. METODE	35
3.1. GENERELT OM METODE	35
3.2. FORSKERROLLEN	36
3.3. BRUK AV KVANTITATIVE DATA	38
3.4. OM KVALITATIV TILNÆRMING	40
3.4.1. Intervju	40
3.4.2. Utvalg av intervjuobjekter	42
3.5. BEBOERE PÅ FJELL	42
3.6. INFORMANTER PÅ FJELL	44
3.7. RELIABILITET OG VALIDITET	45
4. FJELL SOM STED	49
4.1. BYDELEN AUSTAD/FJELL	49
4.2. PLANLEGGINGEN AV FJELL	51
4.3. BEFOLKINGSENDNINGER PÅ FJELL	53
4.4. BORETTSLAGENE PÅ FJELL	55
4.5. BLOKKENE OG FYRSENTRALEN	60
4.6. KOMMUNALE BOLIGER PÅ FJELL	60
4.7. FJELL, EN STEMPELET BYDEL	61
5. SEGREGERT OMRÅDE? - ANALYSE DEL 1	63
5.1. ER FJELL ET SEGREGERT OG EKSKLUDERT OMRÅDE I DRAMMEN?	63
5.2. HVA FREMMER SEGREGERING OG EKSKLUDERING PÅ FJELL?	67
5.2.1. Strukturelle forklaringer	68
5.2.2. "Tipping-point" på Fjell	70
5.2.3. Sosial kapital på Fjell	72
5.2.4. Diaspora	79

6. INTEGRERINGSARBEID PÅ FJELL – ANALYSE DEL 2	85
6.1. KOMPENSERENDE TILTAK	85
6.2. FOREBYGGENDE TILTAK	87
6.2.1. <i>Blanding av grupper</i>	88
6.2.2. <i>Ujevning</i>	91
6.2.3. <i>Holdningsskapende arbeid</i>	93
6.3. BORETTSLAGENE SIN BETYDNING I OMRÅDET	94
6.4. KONKRETE TILTAK PÅ FJELL	98
6.4.1. <i>MASALA</i>	103
6.5. HVEM KOMMER, HVEM KOMMER IKKE OG HVORFOR?	105
7. AVSLUTNING OG KONKLUSJONER	113
KILDER	118
VEDLEGG	122
VEDLEGG 1: INFORMANTLISTE	122
VEDLEGG 2: BEBOERLISTE	122
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDER	123

FIGURER OG FOTO

Figur 1: Oversiktskart over Drammen, Kart og Geodata, Drammen kommune.

Figur 2: Illustrasjon av bydelsgrense til Austad/Fjell, Kart og Geodata, Drammen kommune.

Figur 3: Diagram som viser fordeling av ”utenlandske” navn på ringeklokker i de ulike borettslagene. Datagrunnlag: eget innsamlet materiale.

Figur 4: Kart over Fjell- området, Kart og Geodata, Drammen kommune.

Figur 5: Oversikt over barne- og ungdomskoler i Drammen, Kart og Geodata, Drammen kommune.

Figur 6: Fjell- flagget, www.fjellhagen.no

Figur 7: Tiltak i regi av Fjell Nærmiljøkontor og Frivillighetssentralen, Fjell Nærmiljøkontor.

Foto 1: Høyblokker og lavblokker på Fjell

Foto 2: ”Dumpa” med deler av Fjellheim og Fjellhagen i bakgrunnen

Foto 3: Bydelshuset på Fjell. Her lovte jeg å presisere at mannen på bildet er jøde, han var opptatt av at det ikke bare er muslimer på Fjell

Foto 4: MASALA håndarbeidsverksted

Foto 5: Bussen til Fjell på vei forbi Fjellvang borettslag

1. INNLEDNING

1.1. Valg av tema

Urbaniseringsprosessen som har preget det 20. århundret har vært ledsaget av økende sosial segregering i de større byene. Påstanden er fremstilt av bl.a. Manuel Castells (1989) som hevder at samfunnet har fått en sosial todeling ved at noen samfunnsgrupper har klatret oppover på den sosiale rangstigen, mens andre stadig faller nedover. Todelingen har kommet som et resultat av nedgang i industriarbeidsplasser i det postfordistiske samfunnet. Flere har blitt arbeidsledige og avhengige av sosial støtte, mens andre tjener godt på den nye økonomien. Castells mener at denne todelingen av samfunnet gjenspeiler seg geografisk i de store byene og bruker begrepet "Dual City". Byene er blitt "todelte" ved at sosialklienter og fattige bor i noen deler av byen, mens rike og veltilpassede i andre områder. Hvorvidt påstanden stemmer for store norske byer er det noen delte meninger om (Wessel 2000), men at det eksisterer sosiale problemer også i norske byer kan det ikke være tvil om. Mange av problemene kan føres tilbake til dårlig planlegging eller ingen forsøk på integrering av sosialt utsatte grupper. Kommunen kan ha plassert alle sine sosiale boliger i samme område og dermed har det oppstått bydeler med mye problemer i form av kriminalitet, rus og dårlig oppvekstmiljø. Det kan også være boligområder der det kun er blitt bygget blokkleiligheter som får en lav markedsverdi. Utfallet blir at en kan få en opphopning av svake samfunnsgrupper i dette området fordi det er her de har råd til å bo. Områdene blir ofte sett på som "dårlige" områder av utenforstående. Stigmatiseringen av boligområdet kan for eksempel gjøre det vanskelig for beboerne å skaffe seg arbeid, noe som er dokumentert i mange britiske "council housing" (kommunalt eide) boligområder. Det er gjort mange studier av denne typen boligområder og tiltak som er satt inn for å endre situasjonen. Blant annet har EU-prosjektet NEHOM (Neighbourhood Housing Models) sett på bolig- og nærmiljøtiltak med basis i lokalstudier i 8 europeiske land. Her tok en utgangspunkt i en rekke europeiske byer hvor slike utsatte boligområder fantes. Målet var å finne boligpolitikk og lokale naboskapsløsninger som har vist seg å forbedre livskvaliteten i slike utsatte boligområder. Med økt kunnskap fra ulike typer områder og land, kan en få større forståelse for hvordan disse problemene kan minkes også andre steder (www.nhh.no/geo/NEHOM/).

I mange slike utsatte boligområder er det i dag ofte en overvekt av beboere med fremmedkulturell bakgrunn. Med fremmedkulturell mener jeg mennesker med opprinnelse fra en kultur utenfor vesten og som dermed er fremmed i den norske kulturen. Migrasjon er

definert som det å flytte på seg og har vært med på å påvirke boligområder i mange byer. Det kan være både frivillig og ufrivillig. Migrasjon foregår både innenfor samme land og mellom ulike land og det er ofte vanskelig å vurdere hvor frivillig det er. Årsaker til migrasjon kan være økonomisk nød, politisk forfølgelse, søking etter bedre levekår, miljøødeleggelse osv (Salimi 1996). Industriveksten i vestlige land på 1960-70 tallet førte til at det var et stort behov for arbeidskraft innen denne sektoren. I disse årene ble innvandrere ønsket velkommen. I Tyskland brukte de begrepet ”Gastarbeiter” som viser tanken om at innvandrerne en gang skulle vende tilbake til hjemlandet. Det som var annerledes fra tidligere innvandring her i Norge, var at i disse årene kom det mennesker fra land utenfor vest-Europa. Det kom mennesker fra for eksempel Tyrkia, Pakistan og andre land med en annerledes kultur enn den norske. Utover i 1980-årene førte etter hvert globalisering og teknologisk utvikling til at behovet for industriarbeidskraft sank. Mange land innførte innvandringsstopp, Norge gjorde dette i 1975. De tidligere arbeidsinnvandrerne som var ment å være midlertidige ble værende og tross innvandringsstopp, ble det mange familiegjenforeninger (Salimi 1996). I mange områder ble det stor overvekt av innvandrere i boligmiljøet noe som aktualiserte problemstillinger rundt temaet integrering. I denne sammenheng blir det lite korrekt å bruke betegnelsen svake grupper fordi innvandrere ikke nødvendigvis bosetter seg i disse områdene fordi de er svakt stilt økonomisk. Det kan ha å gjøre med felleskap og tilhørighet til andre medlemmer i gruppen. I tillegg kan de ulike innvandrergruppene ha ulike verdiprioriteringer, noen velger kanskje å bo billig slik at de kan sende mer penger hjem til familie i opprinnelseslandet. Dette fant Badr Dhaya (1974) som en faktor blant pakistanere bosatt i billige boligstrøk i England (Dhaya 1974). Det som kan gjøre denne gruppen svak er heller at de er dårlig integrert i det som for dem er et nytt samfunn, og dermed ikke klarer å skaffe seg en jobb innen det de egentlig er kvalifisert til.

Jeg tror temaet om integrering i utsatte boligområder er viktig faglig. Mer kunnskap om slike områder og om hvordan de kan endres, gjør geografer flinkere til å bidra med ideer til arbeidet med å rette opp i feilene som er gjort i tidligere planlegging. Mer kunnskap og erfaring om hvordan forskjellige byer har løst sine problemer kan føre til at både land og kommuner kan lære av hverandre. Dette er ikke sikkert kommer frem hvis ikke noen setter fokus på det og studerer hvordan de ulike strategiene har fungert på det enkelte stedet. Ved sammenlikning kan en overføre sentrale initiativer fra by til by, land til land.

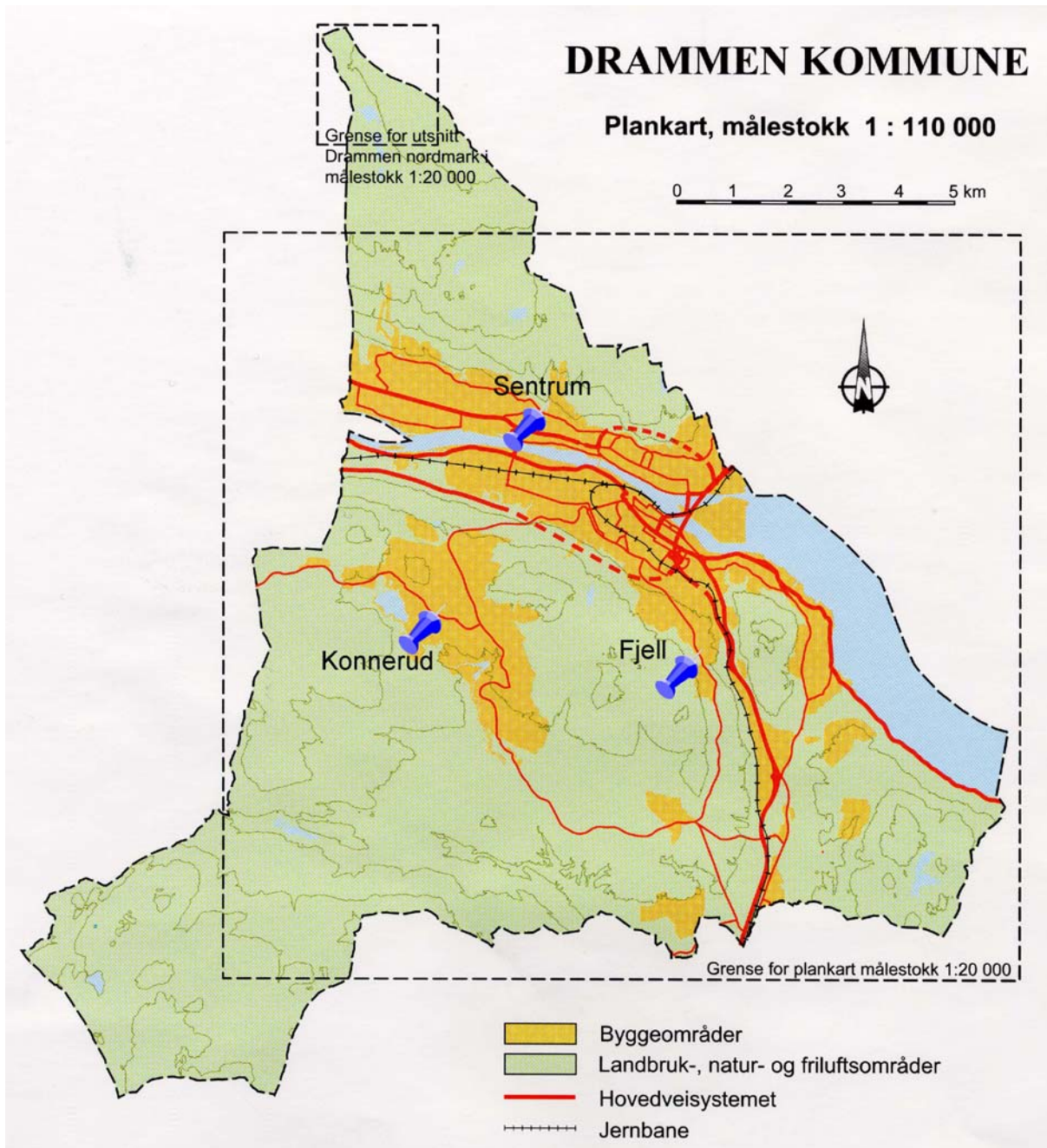
1.2. Feltområde

De lokalstudier som er gjort i NEHOM-prosjektet gir et ”bakteppe” for det hovedfagsarbeidet jeg skal ta for meg. Jeg skal ta for meg et boligområde som i utgangspunktet antas å ha, eller ha hatt, sosiale problemer. En rekke ”funn” er gjort i NEHOM-prosjektet, konklusjoner om hvilke initiativer som har vært vellykkede i tilsvarende områder. Med dette som bakgrunn vil jeg vurdere de tiltak eller mangel på sådanne som er gjort i mitt feltområde.

Feltområdet mitt er en bydel i Drammen som heter Fjell/Austad. Delen som heter Austad består av eneboliger og beboerne er veletablerte. Fjell består av blokkbebyggelse og hadde i 2001 en befolkning på 3319 mennesker (Folke- og bolig tellingen 2001, Statistisk sentralbyrå). Området har et høyere innslag av fremmedkulturelle beboere enn resten av byen. Det er Fjellområdet jeg vil konsentrere meg om. Det er likevel av betydning at området er innenfor samme bydel som det mer etablerte området Austad. Fjell ligger sørøst i Drammensåsen og dermed litt utenfor sentrumsområdet i byen (Figur 1, side 4). Området ble bygd ut fra 1966 til ca. 1976. Årene var en periode med stort behov for boliger i Drammen. Byen opplevde vekst og trengte mange nye boliger fort. Dette resulterte i at kommunen vedtok å bygge ut en ny bydel på Fjell. Drammen og Omegn Boligbyggelag (DOBBL) fikk oppdraget og bygde et boligområde bestående av blokkbebyggelse (Sellæg 1996). Blokkene ble bygget raskt og har senere måttet ha omfattende rehabilitering. Planleggingen av Fjellutbyggingen kan sies å ha vært noe dårlig. Først flere år etter at de første blokkene stod ferdig, ble for eksempel byggingen av Fjell barneskole påbegynt. Andre ting som heller ikke var tenkt grundig gjennom da bydelen ble utbygd, var parkering, lekeområder for barn, kirke, bydelshus og lignende. Det var med andre ord ikke planlagt noe særlig utenom selve blokkbebyggelsen. I tillegg hadde Fjell dårlig med eget veinett både med tanke på gangveier og bilveier og hadde dårlige kommunikasjonsmuligheter til byen (Sellæg 1996).

Fjell har hatt problemer med bomiljøet. Utover i 80-årene var problemene ikke til å overse lengre. Flere og flere av de som bodde på Fjell var mennesker som trengte offentlig hjelp i en eller annen form. Beboerne var alle innflytterne i det nyutbygde området og hadde ikke noe felles nettverk fra gammelt av. Selv om ikke alle på Fjell var sosialklienter, ble det en opphopning av de med minst ressurser fordi det var på Fjell de hadde råd til å bo (Carlsson 1991). Utover på 1990-tallet var mange av innflytterne mennesker med fremmedkulturell bakgrunn. Fjell ble en stigmatisert bydel og prisene på innskuddsleilighetene var svært lave. Etter hvert har bomiljøet på Fjell utviklet seg positivt samtidig med at andelen innvandrere

har økt. Årsaken til denne økningen er både at prisene fortsatt er lavere på Fjell enn ellers i byen, men det er også mange som velger å bosette seg på Fjell uavhengig av økonomi. Dette har med gruppetilhørighet å gjøre.

(Figur 1: Oversiktskart som viser beliggenheten til Fjell i Drammen.)

1.3. Problemstilling

Området Fjell fremstod i begynnelsen av 90-årene som et boligområde med problemer og derfor et godt empirisk eksempel for studier av de prosesser og initiativ jeg ønsket å studere. Hovedproblemstillingen min er:

”Er det mulig å få en bydel med stort innslag av ulike etniske grupper til å bli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn?”

I tillegg til denne har jeg laget tre underproblemstillinger for å konkretisere hva jeg skal se etter i feltarbeidet mitt. Den første underproblemstillingen er:

”Er Fjell et segregert område i Drammen, og er befolkningen ekskludert fra arenaer i samfunnet?”

Dette spørsmålet tar opp hvorvidt Fjell har behov for et integreringsarbeid eller ikke. Siden jeg i hovedproblemstillingen stiller spørsmål om det er mulig å få til et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn i slike områder, vil det være nødvendig å finne ut hvordan situasjonen er på Fjell i dag. Hvis det er grunnlag for å si at området er eller har vært segregert og befolkningen ekskludert, er det interessant å finne ut mer om hvordan arbeidet for å motvirke dette har fungert. Dette går over til den andre underproblemstillingen:

”Hvem er pådriverne i integreringsarbeid på Fjell og hvordan fungerer dette arbeidet?”

Her er fokuset på selve integreringsarbeidet på Fjell. Det blir viktig å kartlegge hvem som eventuelt er pådrivere i området og hvordan de ulike tiltakene fungerer. Dette vil gi et bilde av hvordan et område som Fjell arbeider med å bli eller forbli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn. Området har en stor andel ulike etniske grupper som naturlig nok påvirker boligmiljøet. Den siste underproblemstillingen tar sikte på dette:

” Hvordan blir integreringstiltakene påvirket av det flerkulturelle miljøet på Fjell?”

Å fokusere på denne siste underproblemstillingen vil gi grunnlag til å si noe om hvordan integreringsarbeid i en bydel med mange ulike etniske grupper fungerer slik jeg problematiserte det i hovedproblemstillingen. Her vil jeg forsøke å se på hvordan det flerkulturelle påvirker arbeidet som blir drevet for å få til et bedre sosialt og integrerende lokalsamfunn på Fjell.

Jeg har noen tanker om hva jeg kommer til å finne i feltarbeidet mitt. Det er blitt gjort studier av disse tiltakene på Fjell på begynnelsen av 90-årene (Carlsson 1991). Denne studien har hjulpet meg med å danne meg noen tanker om hva som kan forventes. I rapporten blir det gjort greie for en god del av tiltakene som er blitt satt i gang på Fjell. Det var blant annet noe som het "Fjellstiftelsen" som var et samarbeid mellom kommuneansatte og borettslagsledere. Denne stiftelsen satte i gang tiltak i området, som ungdomskafé, eldreklubb, nær-tv og lignende. Jeg vet at "Fjellstiftelsen" nå er gått inn som en del i det som i dag heter Fjell bydelshus. Her foregår det mange ulike aktiviteter som jeg har lyst til å se nærmere på. Dette stedet vil bli sentralt for meg i mitt feltarbeid, fordi det er her folk møtes og det er her kommunen samarbeider med frivillige og borettslag.

1.4. Oppbygging av oppgaven

For å belyse problemstillingen vil jeg i neste kapittel analysere en del relevant teori for studiet av prosesser og initiativ i mitt studieområde. Jeg vil ta for meg begrepene sosial ekskludering og romlig sosial segregering. Jeg vil så gå over til å se på faktorer som fremmer disse fenomenene og deretter faktorer som minker dem, fordi dette vil si noe om hvordan integreringsarbeidet bør være. Dette vil både gå på strukturalistiske og mer individorienterte forklaringer. Jeg vil også ha med teori om fremmedkulturelle samfunn fordi dette kan ha betydning for hvordan integreringsarbeidet fungerer. Aller først vil jeg ta med en avklaring rundt stedsbegrepet og stedsanalyse siden dette er begrep som blir mye brukt i geografi.

I tredje kapittel vil jeg gå over til å se på metodetilnærmingen jeg har brukt for å samle inn data til oppgaven. Jeg vil kort ta opp kvantitative og kvalitative metoderetninger og legge hovedvekten på de metodene jeg brukte under mitt feltarbeid. Her vil jeg ta opp ulike intervjueteknikker og problematikk rundt dette. I tillegg vil jeg se på hvordan min rolle som forsker var på Fjell. Siden jeg selv er fra Drammen har jeg noen fordeler og ulemper på grunn av dette som det er viktig for meg å ta opp.

Før selve analysedelen i oppgaven vil jeg ha et kapittel der jeg presenterer Fjell nærmere som sted. Her vil jeg skrive om de ulike borettslagene på Fjell og befolkningsendringer i området. Jeg vil også gå inn på hvordan området ble planlagt og noen problemer knyttet til dette. Kapitlet vil gi en bakgrunn før jeg begynner å analysere de funnene jeg har hatt under feltarbeidet mitt. Dette vil jeg komme til i kapittel fem og seks. Jeg har valgt å ha to analysekapitler i oppgaven min. I det første vil jeg se på om Fjell kan sies å være et segregert område i Drammen og om befolkningen der er ekskludert fra arenaer i samfunnet. I det andre

vil jeg se på integreringsarbeidet i området og hvordan dette eventuelt blir påvirket av det flerkulturelle miljøet i bydelen. Til slutt har jeg et oppsummerings og avslutningskapittel hvor jeg vil forsøke å samle trående og svare på problemstillingene.

2. TEORETISK BAKGRUNN

2.1. Stedsdiskusjon

I geografifaget er sted et omdiskutert begrep som derfor er viktig for meg å avklare hva jeg legger i. Jeg velger å bruke begrepet sted og dermed si at jeg fokuserer mest på det sosiale og det meningsbærende ved et sted. Dette vil likevel ikke si at jeg er uinteressert i det fysiske rom. Jeg synes det er vanskelig å skille bastant mellom disse. Jeg velger derfor å bruke Sack (1997) sitt begrep om sted. Han mener at stedet består både av det fysiske, det meningsbærende og av det sosiale. Alt dette henger sammen og skaper stedet. Sack mener at vi ikke kan snakke om et fysisk rom som ikke inneholder noe sosialt eller kulturelt så lenge mennesker har vært der. Rom er for han kun et fysisk område som ingen mennesker har noen forestillinger eller relasjoner til. Et fysisk rom er ikke på noen måte blitt påvirket av menneskene. Rom blir altså til et sted med en gang mennesker har tillagt det en eller annen form for mening (Sack 1997). Når jeg i oppgaven omhandler Fjell som et sted, tenker jeg altså først og fremst på hvordan menneskene på Fjell oppfatter området og hvilke sosiale steder som finnes der. Det fysiske på Fjell er med på å legge til rette for hvordan menneskene utvikler sosiale nettverk og tillegger bydelen sin mening. Det er derfor viktig å skape et fysisk miljø som legger til rette for møteplasser i omgivelsene der folk kan knytte relasjoner. Her trengs også sosiale initiativ, men det fysiske må være tilstede. På Fjell har de bygd et bydelshus som skal fungere som et stort sosialt møtested. Arbeidet med å skape møteplasser er antakelig blitt lettere etter at bydelen fikk disse lokalene. Denne type tiltak med møteplasser kommer jeg tilbake til senere i teoridiskusjonen.

Jeg ser altså for meg teori innenfor geografifaget som legger vekt på at sted inneholder mening for individer og sosiale grupper. Dette vil implisere at mennesker har ulike oppfattelser av et sted fordi de tillegger ulike steder forskjellig mening. Tankene er hentet fra humanistisk geografi. Her er en opptatt av hvordan tilknytning til sted er med på å skape en følelse av å høre til et sted eller ikke høre til. Humanistisk geografi ble kritisert for å legge for stor vekt på det individuelle og meningsbærende på et sted og for lite på det fysiske rommet (Peet 1998). Jeg er enig mye av denne kritikken, men mener også at mange av de humanistiske teoriene kan hjelpe oss med å forstå et sted så lenge en husker at også andre krefter er med på å forme stedet. Slike krefter kommer jeg nærmere inn på når jeg skal se på strukturalistiske teorier for hvordan sted kan dannes. En teoretiker som er opptatt av hvordan mennesker tillegger sted mening er Tim Cresswell. I boken "In Place Out of Place" (1996)

skriver han nettopp om hvordan mennesker hører til ulike steder og om hvordan disse stedene har forventninger knyttet til seg om hvilke type adferd som er akseptert, og hva som ikke er akseptert. Dette er avhengig av om en er ”innenfor” eller ”utenfor” på et sted. Hvis en for eksempel er oppvokst et sted og dermed kjenner til stedet godt, vil en være ”innenfor”. Er en derimot kun på besøk et sted eller nyinnflyttet, kan en være ”utenfor”. Betegnelsene kan brukes både på sosialt sted eller fysisk sted (Cresswell 1996). Dette har med hvordan ulike fysiske steder har mening knyttet til seg av beboerne om hvilke handlinger som er akseptable der og ikke. Begrepene er viktig i forståelsen av utsatte områder i byer. Det kan være interessant å se på hvordan mennesker i slike bydeler tenker om hva som hører til eller ikke i deres bomiljø.

Cresswell (1996) kombinerer det fysiske og det sosiale ved et sted. Til sammen er det dette han legger i begrepet sted. I hans oppfatning har samfunnet et sosialt hierarki gjennom ulike samfunnsgrupper og i tillegg et fysisk aspekt. Sammen gjør det til at vi får ulike forventninger om hvordan mennesker skal oppføre seg på ulike fysiske steder i forhold til hvilket sosialt ståsted en er i. Han bruker eksempel fra en kontorbygning der sjef og resepsjonist er atskilt både i det fysiske rommet og sosialt. Hva som er passende adferd for de to vil være avhengig av de fysiske omgivelsene og det sosiale hierarkiet de er en del av. Cresswell mener at for å finne ut noe om hva som blir sett på som det normale og passende på ulike steder er det viktig å studere de bruddene som blir gjort på reglene knyttet til stedet. Handlingene som bryter reglene kaller han for transgression. Han sier at det er vesentlig å få med seg at transgression ikke er det samme som motstand mot regler. Transgression er uten en egentlig intensjon om å krysse grenser; dvs. handlinger som blir gjort uten å vite at de krysser grenser (Cresswell 1996). På Fjell kan en for eksempel tenke seg at innvandrere og nordmenn har ulike forventninger om normal adferd og dermed får vi konflikter fordi de krysser hverandres grenser.

Et annet aspekt som er viktig i forhold til hvordan mennesker som bor i problemområder opplever stedet, er hvilke følelsesbånd de har til stedet. Her kan Yi-Fu Tuan (1974) sitt begrep om ”Topophilia” være relevant. Tuan er en teoretiker som legger stor vekt på individet og hvordan det tillegger steder mening gjennom følelser. Med ”Topophilia” mener Tuan følelsen av kjærlighet for et sted. Begrepet har med positive følelser et individ har knyttet til et sted med bakgrunn i for eksempel gode opplevelser og minner fra dette stedet. Tuan skriver også om det motsatte som han kaller ”Topophobia”. Dette går på negative følelser knyttet til et sted. Det er knyttet til frykt for sted med bakgrunn i negative opplevelser derfra eller tanker

om at stedet er farlig på en eller annen måte. "Topophobia" er som oftest knyttet til steder individene ikke har noe kjennskap til (Holloway & Hubbard 2001). Mennesker har altså ulike tanker og følelser om samme sted. Dette skriver også Sack (1997) om. Han skriver om "somewhere" og "nowhere". "Somewhere" er stedet sett innenfra og er synsvinkelen til de som bor der og har mening og følelser knyttet til stedet. "Nowhere" blir stedet sett utenfra. Her er det ingen mening knyttet til stedet. Det blir ikke et sted for utenforstående på samme måten som for dem som bor der og kjenner området godt. Her ser vi igjen at de fysiske omgivelsene har betydning. Folk knytter seg følelsesmessig til de fysiske omgivelsene i boligområdet sitt. Om det er negative eller positive følelser de får kan være avhengig av hvordan det fysiske ser ut. Områder med mye luft og grønt oppfattes gjerne mer positivt enn områder med mye grå betong. Mennesker er opptatt av det synlige og estetiske i boligområdene sine. Det er ofte snakk om "fine" og "stygge" steder i en by. Dette går på det fysiske (Myhren 1998).

Tankene er relevante for meg fordi det er viktig å se at beboerne i området har en annen forståelse av Fjell enn for eksempel planleggerne og jeg som forsker har. Beboerne kjenner mer til hvordan bydelen fungerer til daglig og hvilke problemer som er størst. Planleggere i kommunen som skal forsøke å løse problemene har ikke lik forutsetning for å vite hvilke tiltak som er viktige å starte opp. Det er derfor viktig at de samarbeider med de lokale beboerne i prosessen. Dette kommer jeg nærmere inn på senere i teoridiskusjonen knyttet til planlegging med vekt på deltakelse og mobilisering av beboere. Her er poenget å få frem at folk sin oppfattelse av stedet er avhengig av hvilke relasjon en har til det. En persons stedsforståelse er avhengig av mange faktorer. Det er individuelle følelser, det kan være påvirkning av medieoppslag, det kan være minner og mye annet. Oppfattelsen av det samme stedet er forskjellig for ulike mennesker.

Dette kan relateres til det som også blir tatt opp innen humanistisk geografi om hvordan steder blir skapt gjennom representasjoner og myter i samfunnet. Myter beskrives som maktfulle fortellinger som former vår oppfattelse av både kjente og ukjente steder og rom. Representasjoner er forklart med typen kommunikasjon folk bruker for å fortelle hverandre om verden, for eksempel språk, kunst eller bilder (Holloway & Hubbard 2001). Her kan en se på hvordan folks oppfattelse av sted kan være skapt gjennom hvordan disse stedene er blitt fremstilt i bøker, muntlige beretninger og i andre viktige medier. Det vil ofte være slik at folk får en tanke om hvordan et sted er etter å ha lest om det eller hørt noen fortelle om det. Bildet stemmer ikke alltid overens med hvordan de menneskene som bor der opplever stedet

(Holloway & Hubbard 2001). I denne sammenheng kan det være nyttig å se på hvordan representasjoner og myter er med på å forme hvordan såkalte ”problemområder” i byer blir sett på. Dette kan være med på å forme oppfattelsen folk utad har av stedet og gjøre at stedet blir lite attraktivt å bo i. Det blir vanskelig å få inn ressurssterke personer i boligområdet. Selv om de som bor der ikke opplever området som så dårlig som det blir fremstilt, kan det påvirke deres oppfatning av stedet i en mer negativ retning likevel.

Et annet poeng som humanistisk geografi er opptatt av er hvordan individene har behov for å knytte seg til steder, lokaliteter. Det argumenteres for at i vår globaliserte verden har menneskene større behov for å knytte seg til bestemte steder og gjøre de til ”sine”. Videre blir det sagt at dersom individet har en positiv følelse knyttet til stedet, vil de føle omsorg for dette stedet i motsetning til andre steder. Individet skaper sine steder ved å tillegge dem mening. Steder en kjenner godt og som individet føler seg hjemme i, vil også være steder de har omsorg for. Denne følelsen av omsorg for sted kan ha betydning for hvordan individet handler på ulike steder (Holloway & Hubbard 2001).

Jeg har nå forklart litt hva jeg legger i begrepet sted i denne oppgaven. Diskusjonen rundt består av veldig mye litteratur og det er selvfølgelig mye som er relevant. Jeg har ikke mulighet til å gå mer detaljert inn i denne diskusjonen fordi det ikke er hovedtemaet for denne oppgaven. Det var likevel nødvendig å avklare noe rundt begrepene sted og rom. Hvordan en oppfatter et sted og hvordan et sted fungerer vil ha betydning for hvilke tiltak som blir satt inn og hvordan disse vil fungere. Det er rimelig å tro at tiltak kanskje ikke vil få samme utslag på forskjellige steder. Tiltak må passe til området vi arbeider med.

2.2. Flerkulturelle samfunn

I området jeg har valgt å ha feltet mitt er en stor andel av befolkningen innvandrere. En innvandrer, eller en person med innvandrerbakgrunn, er enten en person som er født i utlandet og bosatt i Norge, med utenlandsfødte foreldre, eller barn av innvandrere som er født og oppvokst i Norge. Innvandrere blir ofte delt inn i etter om de har vestlig eller ikke-vestlig opprinnelse. Med ikke-vestlig menes land i Asia, Afrika, Sør- og Mellom Amerika, Tyrkia og Øst-Europa (Bystyremelding, Drammen kommune 2000). På Fjell, som er mitt feltområde, var det i 2000 72 % innvandrere fra rundt 35 forskjellige nasjoner. Det sier seg selv at det blir vanskelig å omtale de som én gruppe. Hovedvekten har ikke-vestlig bakgrunn.

I en befolkning kan det være en subgruppe som blir sett på, og som kanskje også ser på seg selv som annerledes enn hovedvekten av befolkningen. Dette kaller vi en minoritetsgruppe. Karakteristikk som rase, språk, religion, nasjonalitet, seksualitet og liknende kan være med på å bestemme dette (Knox & Marston 1998). Selv om en gruppe er minoritet i et samfunn, betyr ikke dette at de kommer fra samme etniske bakgrunn. Det er lett å kalle innvandrere i Norge for minoritetsgruppe og overse det faktum at minoritetsgruppen ”Innvandrere i Norge” ikke er en homogen gruppe. Innvandrere har kanskje kun én fellesnevner i det at de har opprinnelse fra et annet land enn Norge. Sammen utgjør innvandrene i Norge en minoritetsgruppe, men det er viktig å se variasjonene i ulike etniske grupper innenfor innvandrerguppen (Salimi 1996). Etnisitet viser til at en gruppe gjennom en lang prosess opparbeider seg felles interesser og verdier som de er bevisst. En etnisk gruppe må altså ha felles verdier og felleskap som fører disse verdiene videre fra generasjon til generasjon. Verdiene blir resultatet av en lang sosialisering. En minoritetsgruppe kan ha samme etniske opprinnelse, men ikke nødvendigvis. Når vi snakker om innvandrere som minoritetsbefolkning i Norge, blir det altså viktig å dele denne gruppen opp i ulike etniske grupper. Det kan være etnisk tyrkere, etnisk franske eller etnisk pakistanske (Salimi 1996). Det er snakk om en minoritetsgruppe som er delt inn i svært mange etniske grupper. For eksempel er etnisk tyrkere og etnisk pakistanske forskjellige selv om de begge er i minoritetsgruppen muslimer i Norge. Innenfor islam finnes det mange ulike retninger og disse grensene kan gå på tvers også innenfor en etnisk gruppe (Vogt 2001). Skillelinjene kan ofte være sterkere enn skillene mellom ulike nasjonalitets grupper. For eksempel kan ulike religiøse grupper blant etnisk tyrkere ha større motsetninger til hverandre enn skillet de har til enkelte etnisk pakistanske grupper.

Det er stor forskjell på hvor godt innvandrere er integrert i det nye samfunnet de bor i. Dette avhenger av mange faktorer som for eksempel hvor lenge de har bodd i landet, hvor god kontakt de får med mennesker fra dette landet, evne til å sette seg inn i en ny kultur og liknende. For å få god integrering er det viktig at de ulike gruppene oppretter nettverk på kryss av skillene, dette er ikke alltid lett å få til. Heike Hanhörster (2001) har studert et område i Tyskland hvor en stor andel av befolkningen har Tyrkia som opprinnelsesland. Hun deler inn befolkningen i tre grupper som hun kaller ”The German Old-timers”, altså eldre tyske beboere, ”The Turks in the Turkish world” og ”The upwardly mobile turkish middle class”.

Den første gruppen i området Hanhörster beskriver, er de eldre etnisk tyske beboerne. Disse har gjerne vokst opp i området og har sterke røtter der. De hadde tidligere et sterkt nettverk i området siden de var den etniske majoriteten. Denne gruppen av befolkningen ser nå at stedet de har vært knyttet til i mange år forandrer seg og blir fremmed for dem ved at det kommer innflyttere med annen etnisk bakgrunn enn hva de selv er vant med. Den samhørigheten som tidligere var i området på grunn av felles gruppetilhørighet er i ferd med å bli borte. Dette fører til at mange i denne gruppen blir negative til den nye befolkningen som kommer fordi disse blir et symbol på endringen i nabolaget og i deres eget liv. Fra å ha vært majoritetsbefolkningen i området går de over til å bli en minoritet. De tyrkiske gruppene bruker utearealene mer og dette gjør at de eldre tyske føler seg fremmede og ekskludert fra områder som de oppfatter som sine. Medlemmene i denne gruppen søker sammen for å forsøke å opprettholde deres posisjon i området (Hanhörster 2001).

Den andre gruppen Hanhörster bruker er de tyrkiske beboerne som kan sies å leve i en tyrkisk verden i Tyskland. Mange i denne gruppen kom til Tyskland som gjestearbeidere og har siden blitt værende i landet. Hovedvekten har lavere boligstandard enn gjennomsnittet og finner ofte bolig gjennom interne tyrkiske nettverk fordi de er utelukket fra vanlige kanaler i boligmarkedet. De er også ofte lite informert om hvilke rettigheter de har som leietakere, noe som fører til at en del betaler mer enn hva som er markedspris. De bor i områder med overvekt fra deres etniske gruppe, og de ser at de blir stigmatisert og ekskludert fra det tyske samfunnet. Dette fører til at de knytter seg sterkere til sin egen gruppe for å definere sin identitet og skape trygghet. Mange ser problemet med at de ikke har kontakt med det tyske samfunn og ønsker å skape en slik kontakt, men de tyske beboerne krever for mye assimilering inn i deres samfunn. Assimilering kjennetegnes ved at en gruppe må tilpasse seg en annen uten gjensidig tilpassing. Det kan være en minoritet som må ta over majoritetsbefolkningens kultur uten å få holde på særegenheter ved sin egen (Salimi 1996). Antallet tyrkere i området blir en trygghet for Hanhörster sin andre gruppe ved at de ikke trenger å tilpasse seg tyskerne mer enn hva de ønsker selv (Hanhörster 2001).

Den siste gruppen Hanhörster deler befolkningen inn i er tyrkere som prøver å bli tyske. Disse er enten født i Tyskland eller har bodd der helt siden de var barn. Livsstilen deres gir uttrykk for at de ønsker å være så tyske som mulig. Denne gruppen av tyrkere føler at de tyrkiske tyrkerne hindrer de i å bli en del av det tyske samfunnet fordi de blir forbundet med denne gruppen selv. Menneskene innenfor denne tredje gruppen opplever lite diskriminering i deres daglige liv fordi de har blitt så godt integrert og til dels assimilert inn i det tyske. De føler seg

ikke tyrkiske og ønsker ikke å ha tilknytning til tyrkisk kultur, men til den tyske. Ofte er denne gruppen likevel ikke så godt inkludert i det tyske samfunnet som de selv ønsker. Årsaken til at de fortsatt blir satt litt på siden av det tyske samfunnet legger de ofte over på de tyrkiske tyrkerne som påvirker hvordan tyskere generelt ser på tyrkere. Et problem for belastede områder med stor andel innvandrere er at denne tredje gruppen velger å flytte ut av området for å unngå å bli oppfattet som en del av det tyrkiske nettverket. Dette gjør at området får enda større andel av innvandrere som er mindre integrert. Det blir en økende sosioøkonomisk segregering (Hanhörster 2001).

Denne inndelingen av ulike grupper i et område med stor andel innvandrerbefolkning kan si noe om de ulike nettverkene som finnes. Det er likevel viktig å være klar over at det også finnes mennesker som ikke faller inn under noen av de tre gruppene. For eksempel skriver Hanhörster (2001) at det også innenfor den tredje gruppen finnes tyrkere som blir boende i området og som dermed bidrar positivt i boligområdet ved at de for eksempel pusser opp boligene sine. Inndelingen kan si noe om hvordan befolkningen i slike områder deler seg og er forskjellige, men det er likevel viktig å se at det finnes mange flere undergrupper og enkeltindivider som ikke nødvendigvis handler i tråd med karakteristikken for noen av disse gruppene. Jeg vil i analysedelen min se på om befolkningen på Fjell kan sies å være delt på noe av samme måten som beskrevet her.

2.3. Integrering, sosial segregering og sosial ekskludering

Jeg vil nå se nærmere på begreper som omhandler den situasjonen som Fjell kan sies å ha vært i og kanskje enda er i. Når jeg i oppgaven vil se på hvordan en kan forbedre sosialt vanskeligstilte områder i byer ved integrering, er det nødvendig å først se på begrepene rundt slik situasjonen er i dag og årsaker til dette. Begrepene integrering, segregering og sosial ekskludering henger sammen. Integreringsprosesser er ment å motvirke de to siste.

Begrepet integrering kan deles inn i det som kalles system integrasjon og det som kalles sosial integrasjon (Wessel 1999). System integrasjon er en sammenføyning av ulike arenaer/delsystemer, for eksempel arbeidsmarkedet, boligmarkedet og utdanningssystemet. Sosial integrasjon er heller en samordning av og utvikling av fellesskapsfølelse mellom sosiale grupper (Wessel 1999). Begge begrepene går altså på å samordne og innlemme enheter i hverandre. Dette kan være innvandrere som gjennom å lære det norske språket blir integrert i samfunnet. Det kan også være at en person med bakgrunn i en annen sosial klasse enn flertallet i et område har behov for integrering. Dette vil gå på ulike tiltak for å innlemme

personen i samfunnsaktiviteter. Integrering kan være vanskelig å få til fordi det kan bli konflikt mellom ulike kulturer og mennesker. Ofte er det en minoritet som skal integreres med en majoritet. Da er det viktig at det ikke blir en assimileringsspross som undertrykker minoritetens opprinnelige kultur (Salimi 1996). Integrering innebærer gjensidig læring hos begge gruppene, både minoriteten og majoriteten. Dette forutsetter kommunikasjon mellom gruppene og forståelse for hverandre. Integrasjon bør referere til samspill og interaksjon (NBO 1998). I min oppgave er det viktig å se på ulike tiltak som gjøres for å skape sosial integrasjon mellom de ulike nasjonalitetene som er bosatt på Fjell.

Begrepene sosial ekskludering og segregering i byer er viktige i forståelsen av hvilke deler av en by som kan få sosiale problemer, og dermed ha behov for integrering. Segregering kan defineres som skjelheter i bosettingsmønsteret innenfor en by. Altså at ulike grupper bor i ulike deler av byen. Den fysiske separasjonen kan bli sett på som en manifestasjon av sosial avstand mellom grupper. Dimensjonene av segregering kan være forskjellige, både sosial, økonomisk, demografisk eller etnisk (Wessel 1997). Segregering kan enten betraktes som en tilstand som viser til en oppsplitting og en opphopning av gode/dårlige levekår til bestemte områder i en by, eller som et resultat av ulikheter spesielt knyttet til inntektsfordelingen i samfunnet. Det vil da være et uttrykk for maktfordeling og ulikheter i samfunnet. Synet på segregering de senere år har lagt mer og mer vekt på den siste måten å se fenomenet på. Begrepet kan ikke bare sees på som en tilstand, men mer som et resultat av prosesser i samfunnet. Denne måten å se segregering på sier mer om hva som er årsakene til fenomenet (NBO 1998). En sterkt romlig sosialt segregert by vil ha områder der det er høy konsentrasjon av samme type sosiale grupper. Det vil for eksempel være at en i enkelte bydeler vil finne konsentrasjon av svakere samfunnsgrupper og dårlige boforhold, mens det i andre deler av byen er en sterk konsentrasjon av sterke samfunnsgrupper med svært gode boforhold. I Oslo kan en se tendens til romlig sosial segregering. Her finner man en deling av byen øst/vest der det i vestre bydeler er større konsentrasjon av sterke samfunnsgrupper i villastrøk, mens det i østlige deler og sentrumsområdet er svakere samfunnsgrupper som bor. Likevel kan en ikke si at Oslo er en svært romlig sosialt segregert by, en har heller ikke sett noen økning i dette fenomenet de siste årene (Wessel 1999). Eksempelet kan likevel si noe om hva som menes med romlig sosial segregering i byer.

Et fenomen som ofte henger sammen med romlig sosial segregering, er sosial ekskludering. Sosial ekskludering kan defineres med at en gruppe mennesker ikke har tilgang til en eller flere ressurser, aktiviteter, informasjon eller lignende (Madanipour 1998). Sosial ekskludering

kan både være på økonomisk, kulturell, sosial og politisk arena. Det er viktig å ikke kun se på den økonomiske, fordi de ulike arenaene som oftest henger sammen. Kan hende er den økonomiske ofte den som styrer de andre, men de påvirker hverandre. En person eller gruppe som er sosialt ekskludert vil ofte være det på flere arenaer. En kan for eksempel se at hvis en person med innvandrerbakgrunn er sosialt ekskludert fordi han/hun ikke deler samme språk/kultur, vil denne personen ha vanskeligheter for å komme inn på arbeidsmarkedet. Dette vil igjen føre til sosial ekskludering på det økonomiske nivået (Madanipour 1998). Sosial ekskludering gjelder ofte de som bor i de svake byområdene der det kan hende er høy konsentrasjon av arbeidsledige, enslige, rusmisbrukere og innvandrere. Hvis det er en høy romlig sosial segregering i en by, vil sosial ekskludering av noen grupper ofte forekomme.

Et område i en by der beboerne har samme etniske bakgrunn, religion eller klasse kan betegnes som en getto. I tillegg må området være homogent i kontrast til området rundt (Salimi 1996). I dag blir begrepet getto ofte brukt om områder med fattigdom og dårlig levestandard. I tillegg blir områder der innbyggerne er fra minoritetsgrupper betegnet som gettoer i mange sammenhenger fordi de er en kontrast til resten av byens befolkning. Det er ikke alltid likevel riktig å bruke begrepet hvis vi definerer getto som et område bestående av en homogen befolkning med dårlig levestandard. Selv om et område består av en minoritetsbefolkning, betyr ikke dette at området er homogent. Områder med overvekt av innvandrere er ofte langt fra homogene. Innvandrerbefolkningen som minoritet består av mange ulike etniske grupper.

Ansamling i egne områder kan føles positivt for en minoritetsgruppe fordi det skaper gruppetilhørighet gjennom å skape motsetning til andre steder og grupper. Selv om innvandrerbefolkningen i et område består av ulike etniske grupper, kan de søke sammen fordi de alle har til felles at de er en kontrast til det øvrige samfunnet. Fordelen for minoriteten er at de lettere kan bevare sin religion og kulturelle praksis, det blir mindre konflikter med majoritetsbefolkningen, gruppemedlemmene får lettere støtte i et sosialt nettverk på stedet og kan føle økt makt i forhold til det samfunnet minoritetsgruppen lever i (Knox & Marston 1998). Det er ikke uproblematisk å kalle segregeringen frivillig. Selv om gruppens medlemmer kan legge vekt på at de bosetter seg i samme området frivillig på grunn av tilhørighet, kan det settes spørsmålstegn ved hvor frivillig dette er. Årsakene til at en minoritetsgruppe søker sammen i et område for å oppnå felleskap kan ligge i hvordan de blir mottatt av den øvrige befolkningen. Det kan være vanskelig å vite sikkert om gruppen faktisk

gjør det frivillig eller fordi de føler seg utenfor hvis de forsøker å blande seg inn i andre boligområder (Salimi 1996).

Det er altså viktig å se på romlig sosial segregering i byer som noe som henger sammen med sosial ekskludering. På grunn av at personer eller grupper blir sosialt ekskludert fra en eller flere arenaer i samfunnet, vil disse få problemer med å klare seg i samfunnet. Hvis en er ekskludert fra arbeidsmarkedet, vil det føre til problemer med å finansiere bolig. Denne ekskluderingen vil dermed føre til at disse menneskene vil måtte bosette seg i de områdene i byen der de har råd til å betale for seg. Integrering vil være viktig for å motvirke det. Dette kan være et relevant utgangspunkt for tiltak med tanke på Fjell. Fordi leilighetene på Fjell har vært blant de billigste i Drammen gjennom mange år, har dette ført til at de med dårligst økonomi har bosatt seg her. Dette har igjen kanskje ført til at de er blitt ekskludert fra andre arenaer i samfunnet fordi Fjell har hatt et negativt sosialt stempel. Ofte er det også enkelte områder i byen der kommunen har mesteparten av de sosiale boligene sine, dette vil føre til en opphopning av svakere samfunnsgrupper.

Jeg skal nå gå inn å se på faktorer som fremmer og motvirker den romlige sosiale segregeringen. I delen der jeg tar opp faktorer som er med på å motvirke disse prosessene, har begrepet integrering betydning. Jeg tror det er viktig først å forstå noen av årsakene til problemet, for å se de beste løsningene. Det er da viktig, som nevnt over, å se at det er mange faktorer som påvirker hverandre her, og at det er vanskelig å forklare ting ut fra bare noen få faktorer.

2.4. Faktorer som fremmer/motvirker sosial segregering

I denne delen vil jeg se på noen faktorer som kan sies å fremme romlig sosial segregering i byer. Jeg vil først ta utgangspunkt i strukturelle forklaringer i samfunnet, deretter vil jeg gå inn på forklaringer som legger vekt på begrepet sosial kapital. Til slutt vil jeg se på teorien om ”tipping-point”- modellen og begrepet diaspora. Forklaringer på romlig sosial segregering kan både sees på som resultat av samfunnsstrukturer, av de svake gruppenes egne ressurser eller av faktorer som fremmedfrykt, rasisme eller gruppetilhørighet. Jeg tror det er viktig å se at disse faktorene henger sammen, strukturer i samfunnet kan føre til at noen grupper i samfunnet besitter mindre sosial kapital enn andre.

2.4.1. Strukturelle forklaringer og planlegging

Med strukturelle forklaringer mener jeg samfunnsprosesser som endringer i industri, økonomi, politikk o.l. Strukturelle forklaringer på romlig sosial segregering i byer blir sett på som viktige av Alain Lipietz (1998). Han tar opp dette i artikkelen "Rethinking Social Housing in the Hour-Glass Society". Her skriver Lipietz om hvordan endringer i samfunnet innenfor arbeidsmarkedet har vært medvirkende til en prosess med romlig sosial segregering i byer. Han påpeker at gjennom endring fra fordristisk produksjon til mer fleksible produksjonssystemer har vi fått mindre tradisjonelle industriarbeidsplasser. Dette har ført til større forskjeller i inntektsnivået mellom samfunnsgrupper, fordi lønningene i det nye systemet ikke er regulert av sterke arbeidsgiver/arbeidstaker organisasjoner på samme måte som tidligere. Lipietz beskriver det han mener er blitt "timeglass-samfunnet". Med dette mener han at flere hushold er på vei nedover i samfunnet (som sanden i timeglasset), mens et mindretall er på vei oppover (luften i timeglasset). Dette fører til at det i dag er færre i den produktive samfunnsgruppa som skaper inntekter til staten. Staten kommer i en finansiell krise der det er flere som trenger pensjoner og sosial støtte enn de som skaper inntekter (Lipietz 1998). Dette kan sies å forsterke romlig sosial segregering fordi ulikhetene i inntekten øker. Det blir skarpere skille mellom de rikeste og de fattigste. Eiendomsmarkedet vil dermed føre til at en får oppsamling av svake grupper et sted og rikere samfunnsgrupper andre steder. Områder som sees på som fine blir mer uoppnåelige for de husholdene som er på vei nedover på grunn av arbeidsledighet eller dårlige lønninger.

Teorien til Castells (1989) om den todelte byen kan også nevnes her. Denne går på hvordan byen blir delt i to områder bestående av ulike samfunnsgrupper. Teorien til Castells er mer romlig orientert enn Lipietz sin teori om "timeglass-samfunnet". Castells legger vekt på hvordan strukturelle prosesser i samfunnet er med på å skape en todeling av byen. Det er særlig to prosesser det blir lagt vekt på. Den første er nedgangen i industriarbeidsplasser i byen. Denne utviklingen har ført til at mange tidligere industriarbeidere er blitt arbeidsløse eller gått inn i lavere lønnede stillinger enn tidligere. De nye arbeidsplassene som er kommet i byen er høyere kvalifiserte stillinger som de tidligere industriarbeiderne ikke har mulighet til å få, og lavt lønnede service arbeidsplasser med fleksibel arbeidstid og lønn. Dette er da med på å skape dårlige områder i byen fordi de tidligere arbeiderstrøkene i sentrum nå blir preget av arbeidsledighet og mindre ressurssterke mennesker. Den andre prosessen som foregår i den todelte byen er det at staten har fått mindre betydning enn tidligere. Økonomien og politikken er mer preget av ny-liberalistisk tankegang, noe som har ført til mindre sosial støtte og lavere

støtte til fagforeninger. Begge disse prosessene foregår samtidig og er relatert til hverandre. Sammen fører de til at byen blir mer delt inn i to områder preget av to ulike samfunnsgrupper. Dette er aktuelt for problemstillingen fordi det går på hvordan ulike sosiale grupper ender opp med å bo i segregerte geografiske områder (Holt-Jensen 2002).

Castells mener altså at strukturer i samfunnet deler byen i to. Disse prosessene som er skissert over har innvirkning på hvordan eiendomsmarkedet og den romlige planleggingen i byen fungerer. Eiendomsmarkedet vil påvirke bosettingsstrukturen og kan føre til at en får oppsamling av ulike sosiale grupper etter hvor eiendomsprisene er lave/høye. Vi ser ofte at de bydelene der det er oppsamling av de svakeste gruppene i samfunnet, er de områdene som ligger dårligst til med tanke på for eksempel topografi, sol og tilgang til grøntområder. Hvordan den romlige planleggingen er blitt gjennomført vil også spille en rolle her. Hvis det gjennom planlegging er bestemt hvilke type boliger som skal bygges i et regulert område, kan dette forsterke den romlige sosiale segregeringen. Dersom det i et område blir bygd bare eneboliger, vil en sannsynligvis få en konsentrasjon av sterke samfunnsgrupper her (Madanipour 1998). Dette har vært noe av problemet for Fjell. Siden det ble bygd en hel bydel kun med blokkbebyggelse, ble befolkningen bestående av samfunnsgrupper som ikke hadde ressurser til å skaffe seg enebolig eller rekkehus. Det ble en oppsamling av svake grupper på grunn av ensformig planleggingen av boligmassen. Teorier innen planlegging som ser på dette, legger vekt på at det bør være forskjellige typer boliger i et område. Dette skal føre til at en får beboere fra ulike sosiale klasser i området (Cole and Goodchild 2000). Denne type tiltak mot segregering vil jeg komme tilbake til.

2.4.2. "Tipping-point"- modellen

En teoretiker som også har skrevet om årsaker til hvorfor enkelte områder i byer blir segregert, er Thomas C. Schelling (1971). Han har en teori som blir kalt for "tipping-point"-modellen. Denne går ut på at et boligområde kan forandre seg fra å ha en type majoritetsbefolkning til å få en ny. Schelling beskriver prosessen ut fra at mennesker har frykt for fremmede. Han mener at hvis et boligområde består av én type sosial eller etnisk gruppe, vil det ikke forekomme noe frykt for fremmede fordi de fremmede bor i andre deler av byen. Hvis det skulle komme innflyttere til et homogent samfunn, vil det være sannsynlig at en eller flere av de opprinnelige beboerne vil føle så sterkt ubehag at de velger å flytte ut. Utflyttingen vil åpne opp for nye innflyttere. Kan hende flytter det inn enda en familie fra den fremmede gruppen. Dette vil da igjen føre til at enda noen flere av de opprinnelige beboerne flytter ut på

grunn av at deres ”grense” for fremmede i bomiljøet er nådd. Slik vil prosessen fortsette helt til det er blitt en hel utskiftning av beboerne. Det oppstår et ”tipping-point” hvor det er flere av de såkalte fremmede i boligmiljøet enn de opprinnelige. Schelling legger vekt på menneskers fremmedfrykt i denne teorien. Mennesker opplever frykt for mennesker de ikke kjenner til, noe som kommer særlig til uttrykk i møte med fremmede etniske grupper. De føles som en trussel i boligmiljøet fordi de representerer noe fremmed og dermed skremmende. Denne teorien har paralleller til byøkologien der begrepet invasjon etterfølges av suksessjon og deretter dominans (Wessel 1997).

Jeg kan tenke meg at denne teorien til en viss grad kan brukes om Fjell i Drammen. Her var det, da bydelen ble bygd, mest norske beboere som bodde. Når det etter hvert ble innflytting av innvandrere til bydelen, var det en del nordmenn som flyttet ut. Etter noen år ble Fjell den bydelen i Drammen med størst konsentrasjon av innvandrere. Det er vanskelig å si sikkert at utflyttingen hadde med fremmedfrykt å gjøre, men jeg vil tro at det kan ha vært noe av årsaken. Schelling skriver om at årsaken til folks fremmedfrykt er at de ikke kjenner disse nye gruppene. Det som er fremmed skaper frykt. Det er derfor viktig å skape relasjoner mellom de ulike gruppene slik at ikke denne fremmedfrykten fører til utflytting av opprinnelig beboere (Wessel 1997). Tiltak som går på å fremme sosial kontakt mellom beboerne i et nærmiljø skal jeg se nærmere på senere i denne oppgaven. Det vil da være fokus på viktigheten av møteplasser i et nærmiljø for å bedre integreringen av nye beboere og forbedre bomiljøet. Denne integreringen av nye innflyttere vil være med til å motvirke ”tipping-point”-modellen.

2.4.3. Sosial kapital

Et begrep som også er viktig å ta med i diskusjonen om hva som fremmer romlig sosial segregering er sosial kapital. Begrepet må defineres nærmere. Av Bourdieu (1986) ble kapital sett på som akkumulert arbeid, en kraft som var skravert inn i objektene eller subjektive strukturer. Det er det som skapte samfunnspillet. Kapitalen reproduseres, samles opp og kan utvides. Bourdieu skriver at fordelingen av kapitalen er lik iboende strukturer i den sosiale verden. Han mener det er umulig å forklare strukturer eller funksjoner i samfunnet uten kapitalbegrepet. Volumet av ens kapital definerer ens sosiale rom (Bourdieu 1986). Kapital kan for Bourdieu være både økonomisk, kulturell, sosial og symbolsk. Med økonomisk kapital mener han materielle goder som penger og ting. Med kulturell kapital mener Bourdieu utdanning, bakgrunn, språk og lignende. Denne kapitaltypen kan enten være iboende ressurser i en person, eller det kan være objektive ting som bøker og bilder. Kulturell kapital kan også

være institusjonalisert, det kan da for eksempel være formell utdanning. Bourdieu skriver også om en kapitaltype som han kaller symbolsk kapital. Denne er vanskeligere å forstå, men den kan sies å være det som ikke sees på som kapital, forandringen til profitt er mer skjult, noe som kan gjelde alle typene av kulturell kapital og også sosial kapital. Symbolsk kapital kan altså være ressurser en person har som gjør at han/hun lettere klarer å oppnå andre ressurser og profitt uten å bruke konkret økonomisk kapital. Jeg vil i denne oppgaven skrive mest om den kapitaltypen som Bourdieu kaller sosial kapital. Dette har med sosiale nettverk og evnen til å dra nytte av disse. Dette er relevant i et område som Fjell, fordi for å se på integreringsprosesser er det viktig å se på hvordan menneskene i området klarer å skaffe seg sosiale nettverk. Sosiale nettverk er viktig for en person som skal integreres i et samfunn (Wacquant 1998).

Det finnes ulike meninger om sosial kapital. Mens Bourdieu argumenterer for at sosial kapital ikke er nedfelt i en person, men heller i menneskers sosiale forhold, mener Putnam at sosial kapital er noe individer eller grupper eier eller ikke eier (DeFilippis 2001). Putnam legger heller ikke like stor vekt på hvordan maktbegrepet henger sammen med fordelingen av kapital i samfunnet. Han legger større vekt på den positive effekten kapitaltyper kan ha for samfunn og steder som eier dette. Her kommer altså ulikheten frem gjennom at Bourdieu legger mer vekt på at kapital er noe som ikke eies av noen eller noe. Kapitaltypene er mer innebygd i de sosiale nettverk og strukturene i samfunnet (DeFilippis 2001). Jeg vil ikke her gå nærmere inn på denne debatten, men holde meg til Bourdieu sitt begrep. Han definerer sosial kapital som en samling av faktiske eller potensielle ressurser som er knyttet til besittelsen av et nettverk, mer eller mindre institusjonalisert. Volumet av sosial kapital hos en person er avhengig av størrelsen på nettverket og kapitalen han/hun besitter gjennom disse (Bourdieu 1986). Bourdieu mener altså at sosial kapital blir tilegnet gjennom sosiale forbindelser. Han sier at det er både formelle og uformelle bånd som fremmer en persons sosiale kapital. Uformelle bånd går på interpersonlige byttenettverk, mens formelle bånd går på de forholdene der en deltar som medlem, klient o.l. i formelle organisasjoner. Bourdieu mener at begge har innvirkning på en persons kapasitet, mulighet og strategi. Personer med stort sosialt nettverk kan gjennom nettverket skaffe seg goder som personer uten dette nettverket ikke har mulighet til å skaffe seg. Dette kan for eksempel være muligheten til å skaffe seg en god jobb eller bosted. Ressurssvake mennesker som ikke har et sosialt nettverk vil ha større problemer med å oppnå de samme godene som mer ressurssterke mennesker.

I sosialt ekskluderte områder i byer finner en gjerne mennesker med et lite utbygd sosialt nettverk og dermed også liten sosial kapital. Kan hende finnes det et sosialt nettverk mellom beboerne i området, men nettverket gir kanskje ikke beboerne muligheter til å komme seg ut av eventuelle problemer. Mennesker i slike områder er gjerne mindre mobile enn i mer ressurssterke områder og de sosiale nettverkene deres er gjerne med naboer og dermed mennesker i samme situasjon som dem selv. De sosiale nettverkene har ikke samme positive effekt, kan hende er de heller negative. Menneskene i området blir hengende fast i problemene fordi det mangler ressurspersoner i de sosiale nettverkene deres som kan hjelpe til med å skaffe jobb, bedre bosted og lignende. Begrepet om disse båndene blir brukt av Wacquant til å forklare sosial degradering av noen områder i byer (Wacquant 1998). Han mener at prosessen med konsentrasjon av svake grupper i bestemte områder ikke bare avhenger av den økonomiske restruktureringen, men også fordi staten svikter disse områdene. I denne forklaringen blir det lagt mer vekt på hvordan politiske beslutninger kan fremme romlig sosial segregering. Wacquant argumenterer for at offentlige institusjoner fungerer som negativ sosial kapital som opprettholder innbyggerne i en marginal og avhengig posisjon. Hvis offentlige myndigheter ikke prioriterer å forbedre de offentlige institusjonene som sykehus, skoler, polititjeneste o.l. i de utsatte områdene, kan dette være med på å fremme romlig sosial segregering i byer (Wacquant 1998). De svake områdene kommer seg ikke oppover fordi de ikke får nok hjelp til å etablere såkalte positive nettverk. Bydelene har ikke nok ressurser til å forbedre tilbudet og de negative nettverkene blir opprettholdt. Selv om det i Norge er ordninger som gjør at de bydelene med mest problemer også får overført mest penger og ressurser, kan en likevel se at innbyggerne i slike bydeler ikke har det samme positive sosiale nettverket som i andre bydeler. De offentlige institusjonene får mer støtte, men de uformelle nettverkene er også viktige. Det offentlige kan ikke tvinge ressurspersoner til å flytte til området, men bare legge til rette for det.

Et eksempel kan være hvis skolen i et område er svært nedslitt og preget av dårlige og kan hende få lærere, vil det igjen være med på å reproducere den lave sosiale kapitalen til innbyggerne i området. Det er ikke nødvendigvis bare økonomiske problemer skolen sliter med, men også organiseringen. Kan hende vil de mest ressurssterke familiene flytte til andre deler av byen der tilbudet er bedre (Wacquant 1998). Utflyttingen vil føre til økende romlig sosial segregering fordi de svakeste blir igjen. De formelle relasjonene deres fremmer ikke i særlig grad deres sosiale kapital fordi tilbudet i området er dårlig. Det dårlige tilbudet vil som nevnt føre til at ressurspersonene flytter til andre steder. Tapet av ressurspersonene kan igjen

svekke de gjenværende personene sine muligheter til å øke sin sosiale kapital fordi også deres uformelle sosiale bånd blir svekket. For eksempel kan en innvandrers få mindre mulighet til å øke sine norskkunnskaper (kulturell kapital) via uformelle bånd som nabokontakt med etnisk norske beboere.

2.4.4. Diasporabefolkning

Begrepet diaspora ble av de gamle grekerne brukt om migrasjon og kolonisering. Det ble da brukt om grupper som levde i eksil og drømte om hjemlandet sitt. Gruppen hadde en sterk tilknytning til hverandre og til deres felles fortid. Begrepet diaspora blir i dag brukt om mennesker som er bosatt utenfor deres hjemlige territorium. I mange tilfeller et forestilt hjemland (Cohen 1997). Gruppen lever som en minoritet utenfor og ofte fjernt fra sitt opprinnelige hjemland (Jacobsen 2001). Gruppen har en sterk tilknytning til sin migrasjonshistorie og til andre med samme bakgrunn. Identifisering med andre i samme etniske gruppe andre steder i verden blir viktigere enn til kulturen i det nye landet de er bosatt i. Forholdet til det nye landet kan ofte være dårlig utviklet på grunn av denne tilknytningen til andre land (Cohen 1997). Grupper som lever som diasporabefolkning har et kollektivt minne og myte om det opprinnelige hjemlandet og har en delt ide om hvor de kommer fra og fødested. Mennesker som lever i diasporasituasjon har ofte en tendens til å idealisere sitt opprinnelige hjemland selv om de kanskje ikke har vært der på mange år (Cohen 1997). Globalisering har gjort det lettere gjennom økte kommunikasjonsmuligheter å ha jevn og god kontakt med mennesker i andre land. Disse mulighetene gjør det lettere for diasporabefolkninger til å oppstå og overleve. Slekten er ofte spredd utover flere land og danner seg et nettverk over landegrensene og holder dermed på en felles identitet og tilhørighet. De blir del av en internasjonal diaspora og nettverket utad blir ofte viktigere enn nettverk i området de er bosatt i, noe som vil påvirke hvordan integreringen i det nye samfunnet fungerer (Jacobsen 2001). Hvis medlemmene er mest opptatt av å holde på nettverk med andre gruppemedlemmer utenfor det nye samfunnet, vil dette kanskje gå på bekostning av å etablere nettverk med mennesker i nærmiljøet.

For etniske grupper i diaspora får religion en fornyet og viktig mening. Dette sies å være noe av grunnen til religionens renessanse som vi ser i verden i dag. Mennesker som flytter fra sitt opprinnelses land og kultur får økt interesse for å holde på religionen fordi dette er en arv fra hjemlandet (Jacobsen 2001). Identiteten deres er fortsatt tilknyttet hjemlandet og noen opprettholder også en illusjon om at de en gang skal returnere til dette landet. Gruppen som

kan være spredt over ulike land i verden opprettholder en visjon og myte om hjemlandet og sammen med religionen knytter dette gruppen sammen på kryss av landegrenser (Jacobsen 2001). Etablering av et hellig sted i det nye landet blir en viktig sak som mye av organiseringskraften går med til. Et forsamlingshus får ofte andre funksjoner enn i religionens tradisjonelle hjemland. Det blir et sted å møte folk fra det samme opprinnelseslandet. Nostalgifølelse som tap av hjemland kan leves ut i for eksempel tempelet eller i moskeen og dette blandes kanskje med religiøse følelser. For de eldre blir det ekstra viktig at barna blir med til det hellige stedet for å gi dem tilknytning til deres opprinnelige hjemland og kultur. I diasporasituasjonen kan avstand mellom generasjonene bli større på grunn av ulik integrering i flertallskulturen (Jacobsen 2001). For de eldre blir religionen viktig for å beskytte og vedlikeholde kulturell bakgrunn og overføre denne til neste generasjon. Kulturell bakgrunn er kanskje ikke like viktig for den yngre generasjon som er født og oppvokst i det nye landet og som ofte er mer integrert i det nye samfunnet og kulturen gjennom for eksempel skolegang. Etter hvert som gamle og nye vaner blandes, vil mange gradvis få forståelse for at drømmen om å en gang reise tilbake til opprinnelseslandet ikke er realistisk (Salimi 1996).

Diaspora innebærer et ønske om å skille seg ut fra kulturen i det nye landet den nå har etablert seg i. For mange i det nye landets hovedkultur kan markeringen av den fremmede kulturen føles som en provokasjon eller trussel. Mye tyder på at slik trussel oppleves som mer reell i små, egalitære hovedkulturer som den norske, mer enn i hegemoniske smeltedingel kulturer som den amerikanske.

Samtidig viser empiriske studier at sosialt svake og kulturelt usikre grupper i hovedkulturen har vanskeligere for å akseptere kulturelt mangfold enn de som er sikre på sine kulturelle og sosiale ressurser (Aarflot 2001).

2.5. Faktorer som fremmer integrering

Konkrete tiltak for økt integrering i lokalsamfunn som er ment å motvirke segregering og sosial ekskludering blir derfor særlig viktig i områder med etablerte diaspora. I slike områder er det ofte dårlig integrering av beboere som skaper sosiale problemer i bomiljøet. Fordi det sosiale boligmiljøet kanskje blir preget av kriminalitet, rusproblemer og fremmedfrykt kan en tenke seg at eventuelle ressurspersoner flytter ut. Dermed får vi en enda sterkere konsentrasjon av svake grupper. Slik utflytting fant Aarflot (2001) i sin studie av bydelen Sighthill i Glasgow, Skottland. Bydelen med en sosialt svak skotsk befolkning med mye rus- og omsorgssvikt problemer, opplevde kulturkonflikt ved innflytting av mange asylsøkere over

en kort tidsperiode. Asylsøkernes diasporakultur tok avstand fra den lokale kulturen og særlig ungdomskulturen og respekten for eldre. Den lokale befolkningen ble skeptisk til innvandrerne som de mente ble behandlet bedre enn dem selv. Som ”old time Germans” i Hanhörsters (2001) undersøkelse ble det en følelse av at ”deres sted ble tatt fra dem”. Når slike motsetninger oppstår fører det ofte med seg at ressurspersoner og brobyggere flytter ut. Hvis en derimot får til en god integrasjonsprosess av de svake i bydelen gjennom å klare å skape et sosialt nettverk mellom beboerne, vil en kunne hindre denne segregeringen og kulturkonflikten i å øke. Tiltak som blir satt i gang for å minke segregering i byer kan en dele opp i kompensierende tiltak og forebyggende tiltak (Wessel 1997). Kompenserende tiltak retter seg mot å lette på konsekvensene (hærverk, utrygghet, dårlig helsetilbud og lignende) av segregeringen. Kompenseringen har som intensjon å hindre utflytting fra området. Forebyggende tiltak kan foregå ved blanding av samfunnsgrupper, ressursutjevning og holdningsskapende arbeid. Kompenserende og forebyggende tiltak kan være vanskelig å skille fra hverandre. Det er viktig å se at disse utfyller hverandre.

2.5.1. Kompenserende tiltak

Kompenserende tiltak er rettet mot å hindre at folk flytter ut av et område på grunn av at det er dårlige forhold der på grunn av segregeringen. Tiltakene kan være fysisk forbedring av bygninger og omgivelser etter ødeleggelse/hærverk, tiltak for å kompensere for frykt i nabolaget som nabopoliti, natteravner og lignende. Til slutt er kompensierende tiltak også å sette inn ekstra ressurser i de bydelene som trenger det, ressurser til språkopplæring for innvandrere, kulturaktiviteter på tvers av ulike kulturer eller liknende (Wessel 1997).

Når vi ser på tiltak som for eksempel fysisk kompensering av slitasje som kommer av segregering, er det viktig å ha med seg noe fra diskusjonen rundt stedsbegrepet. Der en faglig legger hovedvekt på utformingen av det fysiske, påvirker det valg av tiltak som blir satt i gang. Et teoriperspektiv som ser på det fysiske som mest viktig, kalles miljø- determinisme. Det fysiske har særlig vært fremtredende blant arkitekter og andre med fysisk planbakgrunn som mener at et rent og attraktiv miljø vil skape et godt samfunn. Det fysiske determinerer det sosiale (Percy-Smith 2000). Fysisk kompensering sees på som viktigst i utsatte områder. Kritikken av denne tenkningen er at det sosiale får for liten plass. Et sted består ikke bare av de fysiske omgivelser som bygninger. Nyere teorier er mer opptatt av interaksjonen mellom sosiale og økonomiske prosesser. Følelsen av å være sosialt ekskludert og isolert på grunn av manglende mulighet for sosial interaksjon i hverdagen, gjør mennesker fremmedgjorte fra

resten av samfunnet (Percy-Smith 2000). Som det innen humanistisk geografi er blitt skrevet mye om, har sted for de fleste mennesker en bredere betydning i form av sosiale nettverk og mening knyttet til sted (Peet 1998). Hvis beboerne i området ikke har noen sosiale nettverk på stedet og dermed også lite mening knyttet til stedet, vil det lettere oppstå likegyldighet og til og med ødeleggelse av det fysiske. Når beboerne i et område har positive følelser og mening knyttet til det fysiske i form av for eksempel ansvar og omsorg, vil det føre til mindre ødeleggelse (Holloway & Hubbard 2001). Det er selvfølgelig viktig for menneskene at de fysiske bygningene blir rustet opp hvis det er mye hærverk og ødeleggelse, men det er feil å tro at det alene skal rette opp i problemene. Selv om det på kort sikt vil gjøre det fysiske bomiljøet bedre, vil det kanskje kun være et tidsspørsmål om når det blir gjort nytt hærverk. Det er nødvendig også å skape tilknytting og samhørighet på stedet, men fysisk rehabilitering av dårlige bomiljøer er viktig for å få beboerne til å føle at samfunnet faktisk bryr seg, og at de kan trives bedre i finere fysiske omgivelser. Samtidig er det helt nødvendig at denne type kompensierende tiltak ikke blir gjort alene. En må også satse på å forbedre det sosiale miljøet på stedet. Slik forbedring kan gjøres gjennom å legge til rette for sosiale møtesteder i nærmiljøet (NBO 1998). Møteplasser kommer jeg inn på under forebyggende tiltak, og kan altså både sees på som et kompensierende og et forebyggende tiltak.

I områder med dårlig bomiljø er det ofte problemer med kriminalitet og frykt for denne. Det er kanskje dominerende ungdomsgjenger som kan virke truende for de andre beboerne. Kompenserende tiltak mot slik frykt kan være overvåkning, nabopoliti eller natteravnstjeneste (Wessel 1997). Slik negativ følelse knyttet til et sted er det Tuan (1974) kaller ”Topophobia”. Hvis nabolaget føles farlig og utrygt, kan det føre til utflytting av de som har ressurser nok til det. Det å bruke ressurser på å gjøre omgivelsene tryggere å ferdes i kan hjelpe til med å gjøre beboerne mer trygge i boligmiljøene sine, og dermed mer sosiale. Her er det likevel igjen viktig å se at slike kompensierende tiltak som overvåkning og politi ikke tar bort problemene. Selv om det kan være nødvendig med slike tiltak i områder med mye kriminalitet og utrygghet, er det også viktig med tiltak som kan hjelpe ungdommen til å finne andre aktiviteter, som for eksempel gjennom aktiviteter på en ungdomsklubb (Carlsson 1991). Tiltak av denne typen går mer inn under forebyggende tiltak som jeg kommer tilbake til senere.

Kompenserende tiltak går også på at de vanskelige områdene får mer overføringer for å forbedre situasjonen. Slike overføringer kalles ressursutjevning, og går på at områder med problemer får mer ressurser enn de med gode forhold. Som et eksempel får bydelene i indre

Oslo øst større overføringer pr. innbygger fra kommunen enn de vestlige bydelene. De østlige bydelene har flere utfordringer i form av fremmedspråklige, rusmisbrukere og andre samfunnsgrupper som trenger spesiell oppfølging (Wessel 1997). Denne type ressursutjevning har lenge vært ideal bak norsk sosialpolitikk. Tanken om likhet og fordeling etter behov ligger til grunn i Norge, men er utsatt for kritikk fordi de som betaler mest i skatt ikke får tilsvarende tilbake som de som betaler lite eller ingenting.

Alle disse kompensierende tiltakene er altså rettet mot steder der det allerede er problemer med boligmiljøet på grunn av segregering og dårlig integrering. Kompensering for problemer i segregerte områder er viktig for å forbedre miljøet og for å hindre utflytting. Det er viktig at tiltakene blir gjort sammen med forebyggende tiltak. Kompensere i de områdene som allerede sliter med problemer, og forebygge for å hindre at liknende problemer kommer i andre områder (Wessel 1997).

2.5.2. Forebyggende tiltak

Forebyggende tiltak blir delt inn i tre ulike typer. Forebygging gjennom blanding av sosiale grupper i et boligområde, forebygging ved hjelp av utjevning mellom områder og forebygging ved hjelp av holdningsskapende arbeid mot fremmedfrykt og rasisme. Disse ulike typer av forebyggende tiltak er vanskelig å skille skarpt fra hverandre. De er gjerne avhengige av at alle blir anvendt for å få det beste utfallet (Wessel 1997). En blanding av sosiale grupper i et boligområde vil for eksempel være avhengig av arbeid med holdningsskapende arbeid for å unngå fremmedfrykt mellom de ulike gruppene. Jeg vil nå gå nærmere inn på hver av de tre ulike typene, men det er altså viktig å ikke tenke at disse skillene kan praktiseres så bastant i praksis.

Blanding av sosiale grupper

En viktig strategi innenfor tiltak mot segregering og sosial ekskludering de senere år er en bevisst blanding av sosiale grupper i boligområder. Strategien går ut på å legge til rette for en blandet eiendomsstruktur for å oppnå et passende nettverk og rollemodeller i områder med konsentrasjon av ressursvake mennesker. Gjennom fysisk planlegging kan ulike boligtyper (eneboliger, rekkehus, blokker) blandes i et boområde og dermed gjøre området mer attraktivt for ulike inntektsgrupper. I tillegg kan tiltak som for eksempel krav om en viss andel rimelige leiligheter i nye boligprosjekter føre til større blanding. Denne type tiltak bør kombineres med fornyelse og vedlikehold sammen med stimulering til deltakelse og samfunnsinitiativ. (Percy-

Smith 2000). I sammenheng med blandede boligområder er det relevant å se på planleggingsteorier med vekt på deltakelse og hvordan motivere beboerne til å samarbeide for å bedre situasjonen i området sitt (Amdam og Veggeland 1998). Hvis en skal arbeide for en sosial miks i boligområder blir begrep som ”empowerment” og møteplasser vesentlige. Det vil her være viktig hvordan denne type planlegging blir fulgt opp. Når en blander sosiale klasser i et boligområde ved for eksempel å bestemme at det skal bygges ulike typer boliger i samme område, må en også legge til rette for at det sosiale miljøet skal fungere bra. De ulike gruppene som plasseres sammen må bli sosialt integrert med hverandre. I integreringsarbeidet er det viktig med deltakelse og nærmiljøarbeid (Percy-Smith 2000).

En sosial miks i et boligområde vil forhindre at det blir romlig sosial segregering. Det vil bli en mer utjevning av skarpe sosiale skiller fra et område til et annet. Fordi det blir bygd ulike boligtyper, vil en også få samfunnsgrupper med ulik sosial bakgrunn og situasjon. Denne måten å planlegge boligområder er blitt vanligere i nye boligområder i Norge, men det finnes kritiske røster mot disse strategiene. Det hevdes at blanding av sosiale klasser er problematisk fordi mennesker vil bo i områder med likesinnede, særlig gjelder dette de mest ressurssterke i samfunnet. Hvis målet for nabolagsutvikling skulle være å skape samhold og samfunn, ville homogenitet gi større fremskritt enn sosial miks og diversitet (Cole & Goodchild 2000). Det som kan bli et problem i blandede områder, er de kulturelle og sosiale skillene som kommer innad i området. De beboerne som tilhører lavere samfunnsgrupper og som kanskje bor i sosiale boliger, kan føle seg enda mer mislykkede og miste motivasjon av å se på de rike naboene i samme gate (Cole & Goodchild 2000). Dette henger også sammen med begrepet sosial kapital som jeg har tatt opp tidligere. De mindre ressurssterke får større mulighet til å knytte positive nettverk i nærmiljøet (Bourdieu 1986), likevel må en være oppmerksom på at for eksempel skoleklasser med store sosiale forskjeller mellom elever kan oppleve mer mobbing og klikkdannelse enn i mer jevne grupper. Det som derfor er viktig i slike områder er Wessel (1999) sitt begrep om sosial integrasjon. Det er viktig å skape samhold og forståelse mellom beboerne for å unngå konflikter og mistriivsel. Denne type arbeid er omfattende og kan innebære mange ulike type tiltak, for eksempel å skape møteplasser både sosialt og fysisk (NBO 1998). Her kommer viktigheten av det fysiske miljøet i boligområdet klart inn, selv om dette ikke er nok i seg selv. Mange av de som bor i slike områder mangler kanskje tiltak og sosial kunnskap til å delta på slike møteplasser. Det er da nødvendig at det blir satt i gang organiserte sosiale aktiviteter på møteplassene slik at beboerne klarer å bygge ut et bredere nettverk. En blanding av sosiale grupper i et boligmiljø vil ikke nødvendigvis føre til mer

sosialt samkvem på tvers av sosiale grupper. Det må legges til rette for sosial nettverksbygging, for eksempel gjennom kvinnegruppe, ungdomsklubb eller liknende. For å skape gode bomiljø må en sørge for at beboerne blir kjent med hverandre og at møteplassene blir brukt (NBO 1998). Ved å skape samhørighet og tilknytning til stedet, forbedres trivselen og omsorgen menneskene har for det aktuelle boligområdet. Sammenhengen mellom tilknytning og omsorg for et sted kan begrunnes ut fra humanistisk tankegang om stedstilknytning (Holloway & Hubbard 2001).

Sosiale tiltak blir altså sett på som viktig i områder der en forsøker å blande sosiale grupper. Felleskap og nettverk mellom beboerne blir satt som viktige faktorer for å redusere for eksempel eventuell fremmedfrykt og rasisme. Arbeidet med sosiale nettverk vil minke faren for at "tipping-point"- teorien slår til. Ved å skape sosiale relasjoner mellom beboerne vil en kunne forhindre utflyttinger av ressurspersoner og dermed klare å bevare den sosiale blandingen i området (Wessel 1997).

Et begrep som blir brukt i forbindelse med sosial blanding er "empowerment". "Empowerment" vil si at mennesker får mer kontroll over sin egen livssituasjon og øker muligheten til å gjøre ting selv. (Young 1997) Det kan være vanskelig å finne en god norsk oversettelse av det engelske uttrykket, men "empowerment" kan forklares med å gi folk mer makt og ansvar. Begrepet vil i forbindelse med planleggingsstrategier bety det å gi beboerne innvirkning i prosessen slik at de føler kontroll og påvirkningsmulighet over egen situasjon (Percy-Smith 2000). Planleggingsstrategier med vekt på deltakelse blir sett på som viktige her. Det vil si at planleggerne lar flere få være med i planleggingsprosessen. Det kan være å innkalle til fellesmøte der de inviterer beboere, representanter fra næringslivet, frivillige organisasjoner og liknende til å være med på å komme med ideer om hva som bør gjøres. Gjennom denne prosessen vil de som bor i området føle at deres stemme blir hørt og føle makt og ansvar for tiltakene som blir satt i gang. Slik deltakelse fra beboere vil være særlig viktig i områder med sosial blanding der en arbeider for sosial integrasjon (Percy-Smith 2000). Siden det her er ulike samfunnsgrupper i et område, er det viktig at alle føler at de blir hørt når det skal bestemmes for eksempel hvordan type sosiale møtesteder som skal opprettes. Hvis noen av beboerne føler at de ikke blir hørt eller får noe å si i prosessen, kan dette være med på å skape splid i nærmiljøet. Det er viktig at planleggere er oppmerksomme på at det ikke kun er de ressurssterke i boligområdet som får noe å si, men også de mindre ressurssterke. Selv om det kan være en fordel med ressurspersoner som kan ta ansvar, er det viktig å få med de mindre sterke også. Ikke alle beboere har tiltak til å engasjere seg i

nærmiljøarbeid. Når det ikke bare er utenforstående planleggere som har bestemt, kan det likevel være lettere å få folk i området til å bry seg om arbeidet. Denne type planlegging kalles kommunikativ planlegging med vekt på deltakelse (Amdam og Veggeland 1998).

Planlegging med vekt på deltakelse og ”maktliggjøring” av beboere er altså viktig teori for meg. Som nevnt legger jeg mest vekt på hvordan noen områder er preget av dårlig sosialt miljø. Det er viktig å forbedre det fysiske i områder bestående av svært nedslitt boligmasse, men dette alene løser ikke de sosiale problemene som finnes. Det vil si at planleggingen må også legge vekt på å forbedre de sosiale forbindelsene mellom beboerne.

Forebygging gjennom utjevning

Forebygging ved hjelp av utjevning går på å jevne ut kvalitetsforskjeller mellom områdebaserte og individuelle ressurser. Utjevningen går altså ikke bare på å jevne ut individuelle inntektsfordelinger, men også ulikheter mellom områder. En kan si at utjevningstiltak har som kortsiktig mål å skape mer like forhold mellom ulike steder, mens det langsiktige målet er at denne utjevningen skal føre til en større blanding av sosiale grupper i flere områder. Ved å forbedre såkalte dårlige boligområder håper en på lang sikt å få flere ressurspersoner til å flytte inn i disse områdene (Wessel 1997).

Tiltak som går på å jevne ut mellom områder kan være byfornyelse, opprustning, nærmiljøtiltak og styrking av lokale institusjoner. I tillegg er det tiltak som går på å styrke pedagogiske tilbud til voksne, forebyggende helsearbeid, støtte til lokale kulturaktiviteter og styrking av skole og barnehager. Som vi ser går utjevningstiltakene mye på sosiale faktorer. Selv om det blir lagt vekt på fysisk oppgradering av områder, er det viktig å forbedre de sosiale aspektene i et område for å klare å skape et reelt bilde av at dette er et godt sted å bo (Wessel 1997).

Utjevningstiltak har altså som langsiktig mål å få mer likhet mellom de ulike områdene i en by, både fysisk og sosialt. Likhet vil være viktig for å få en jevnere fordeling av kapitaltypene mellom områder. I stedet for å få noen områder der de fleste har gode muligheter til å lykkes og andre områder der det er lite muligheter for å komme seg videre, vil en heller få mer like forhold. Det kan være vanskelig å drive forebygging på denne måten fordi de etablerte skillene mellom gode og dårlige områder i byer er så fastsatt. Det er likevel mulig å gjøre de dårlige områdene noe mer attraktive for mer ressurssterke personer ved å gi disse områdene

større overføringer. Disse typer tiltak vil motvirke det jeg skrev tidligere om negativ sosial kapital i enkelte områder på grunn av at staten svikter disse (Wacquant 1998).

Forebygging ved holdningsskapende arbeid

Jeg har tidligere skrevet om hvordan sosial blanding av grupper i et boligområde blir brukt som tiltak for å fremme integrering. Her kan en forestille seg at det er stor sannsynlighet for at en får ulike etniske grupper i et boligområde. De ulike gruppene har kanskje ikke kjennskap og forståelse for hverandre og det kan oppstå problemer. I verste fall kan slike problemer med etniske forskjeller i et område føre til at en av gruppene begynner å flytte ut. Det hele kan føre til at en sitter igjen med et homogent område selv om intensjonen var blanding. En får fenomenet som Schelling (1971) beskriver med ”tipping-point”-modellen (Wessel 1997).

Holdinger til andre etniske grupper blir av Wessel delt inn i to typer. Først er det en kognitiv oppfatning av for eksempel ressursstyrke, intelligens, flittighet og andre egenskaper ved den andre gruppen. I tillegg har en de rent etiske og normative vurderinger i forhold til hva som er rettferdig, ønskelig og forventet i forhold til den andre gruppen. Vurderingene kan gå på spørsmål som for eksempel om innvandrere bør lære seg norsk eller ikke, om kulturer skal smelte sammen eller ikke o.l. De to typer holdinger er i følge Wessel med på å legge grunnlaget for ulike diskriminerende adferd. Handlingene virker tilbake på holdningene (Wessel 1997). Wessel mener at diskriminerende adferd kan begrunnes med at de etniske gruppene har liten eller ingen kjennskap til hverandre, noe som kan være tilfellet i boligområder med stor etnisk variasjon. Dersom ikke gruppene kjenner hverandre annet enn gjennom ting som blir skrevet om dem i media eller individuelle negative hendelser, kan det forekomme fremmedfrykt og mistillit mellom gruppene. Her er det paralleller til teorier om hvordan media er med på å skape representasjoner og myter i samfunnet (Holloway & Hubbard 2001). Hvis det blir skrevet mye negativt om en gruppe mennesker eller et boligområde, er det lett at dette blir sett på som sant og generelt for alle i området eller i gruppa. Det som for oss mennesker er ”fremmed” forbindes også ofte med frykt og usanne tanker om hvordan ting er (Wessel 1997). Jeg kan tenke meg at slike problemer kan være relevant på Fjell i Drammen. Her lever det mange ulike etniske grupper i samme blokkområde. Arbeid for å motvirke problemer med rasisme og fremmedfrykt vet jeg at har vært viktig på Fjell.

Tiltak som går på å hindre diskriminerende holdninger å oppstå er mye rettet inn mot holdningsskapende arbeid og folkeopplysning. Det er viktig å gjøre de ulike gruppene kjent

med hverandre på et mer personlig nivå enn kun gjennom media og forestillinger folk har. Det er påvist at mennesker som kjenner personlig til mennesker fra annen kultur enn sin egen, er mindre fordomsfulle enn de som ikke har noe personlig forhold til andre utenfor sin egen gruppe. Her blir det altså viktig med sosiale møtesteder igjen. Det blir viktig å skape sosiale relasjoner mellom de ulike etniske gruppene. Ved at gruppene får personlige nettverk seg i mellom, vil fremmedfrykten antakeligvis minke (Wessel 1997). Arbeid med folkeopplysning er også viktig i offentlige institusjoner, som skole og barnehage. Det er viktig å forebygge diskriminerende holdinger helt fra barneårene.

I forbindelse til mitt feltområde er det nå naturlig å spørre om Fjell har noen av disse problemene som er blitt presentert over. Hvordan skal jeg i så fall avdekke forholdene, og hvilke undersøkelsesmetoder er mest aktuelle?

3. METODE

3.1. Generelt om metode

Metode er en fremgangsmåte forskeren bruker for å finne ny kunnskap om et tema eller problem. Det finnes ulike fremgangsmåter og verktøy som forskeren kan benytte seg av for å finne svar på problemstillingene (Hellevik 1999). Det å gi en oversikt over alle de ulike metodeverktøyene som forskeren har å velge mellom, er en stor oppgave. Det finnes likevel en inndeling som gjør det mer oversiktlig når en skal snakke om de ulike metodeverktøyene. Delingen går mellom kvantitative og kvalitative metoder. Kvantitativ metode er fremgangsmåter og teknikker vi bruker om det vi undersøker i form av tall (Solerød og Gundersen 1996). Slike teknikker må forskeren bruke hvis hun er ute etter å finne informasjon om et stort materiale og ikke har mulighet til å bruke lang tid på hver enkel enhet i undersøkelsen. Kvantitative metode kalles gjerne et ekstensivt forskningsopplegg fordi det gjerne er mange enheter og få variabler. Enhetene i et forskningsopplegg er de eller dem det blir fokusert på. Variablene er de faktorene forskeren ønsker å studere ved en enhet (Hellevik 1999). Et enkelt eksempel kan være at hvis en studerer enheten geografistudent, kan en variabel være kjønn. Kvantitative data blir også kaldt "hard data" fordi verktøyene gjerne har klare retningslinjer og regler forskeren må følge under datainnsamling og etterarbeidet med materialet. Kvalitative data blir sett på som mer "myk-data" fordi her står forskeren mer fritt. Kvalitative fremgangsmåter baserer seg mer på forskerens evne til å leve seg inn i situasjoner og oppfattelsen av mønster i sosiale sammenhenger. Kvalitativ forskning kan sies å være mer opptatt av å beskrive og forstå hendelser og intensjonene bak dem i motsetning til kvantitativ som er mer opptatt av å kartlegge handlingene. Kvalitativ forskning blir gjerne kalt intensivt forskningsopplegg fordi en her har få enheter og heller flere variabler (Hellevik 1999).

De to metoderetningene ble lenge sett på som motsetninger, men i vår tid er det mer og mer vanlig at forskeren benytter seg av begge typer metode. En ønsker å forene de to metodene, de utelukker ikke hverandre. Det er mer vanlig å snakke om at en bruker kvalitativ og kvantitativ retning innen metoden. Forskeren tar litt fra begge retningene etter hva som passer best til det som skal undersøkes (Fossåskaret 1997). Forskeren må selv vurdere etter egen evne hvilke metoderetning og verktøy som er fornuftig til den problemstillingen som er utgangspunktet (Hellevik 1999). Jeg har under mitt feltarbeid brukt mest kvalitativ metode i form av intervjuer og observasjon i området. Jeg har også brukt noe kvantitativt materiale for å få oversikt over feltområdet, som folketellingstall og annen statistikk. Jeg kommer nærmere inn

på de enkelte metodene jeg har brukt, men først litt om hva som var fornuftig for meg i forhold til problemstillingen min.

Problemstillingen min er om det er mulig å få en bydel med stort innslag av ulike etniske grupper til å bli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn. Jeg har valgt å bruke Fjell i Drammen som feltområdet fordi her arbeider kommunen og andre for å integrere innvandrere som bor i bydelen. For å finne ut noe om dette trengte jeg både å bruke kvantitative data og kvalitative metoderetninger. Jeg trengte både statistisk materiale over befolkningen på Fjell og oversikt over tiltakene som finnes i området. Tallmateriale kunne jeg skaffe via Statistisk sentralbyrå og tiltaksoversikt gjennom ansatte i kommunen. I tillegg lagde jeg mitt eget materiale over antall norske og utenlandske navn på ringeklokkene. Utenom statistisk materiale var det viktig for meg å få perspektivet til beboerne på Fjell. Jeg ville forsøke å finne ut noe om hvordan de opplevde det å bo på Fjell og om de synes det var tiltak der som bedret integreringen. Her satset jeg på å bruke semistrukturerte intervjuer med beboere jeg kom i kontakt med gjennom kontakter jeg hadde på Fjell. I en geografisk oppgave er det viktig å bli kjent med stedet som skal studeres, jeg brukte derfor også observasjon som metode ved å gå rundt i området å få et inntrykk av stedet både fysisk og sosialt.

3.2. Forskerrollen

Under feltarbeid er det viktig å være bevisst hvilken status en som forsker blir gitt av dem en studerer. En status er en sosial posisjon som det er knyttet både plikter og retter til. Et eksempel kan være statusene lærer og elev. Begge disse har plikter og retter knyttet til seg i et sosialt system (Aase 1997). Hvilken status en som forsker får i det sosiale systemet en søker kunnskap om, vil påvirke den innsikt en får. Hvordan forskeren opptrer i statusen som blir tildelt vil også ha betydning. Adferden hver enkelt person velger å ha i en bestemt status, kalles en rolle. Det finnes mange ulike roller en kan velge mellom. Eleven kan for eksempel velge å ha rollen som pøbel i klassen eller rollen som skoleelev. Hvilke roller som er akseptert og ikke, vil avhenge av det sosiale systemet og kulturen som er rådende (Aase 1997). Når en i feltarbeid er ute etter å oppnå en bestemt status i et sosialt system, er det viktig å finne ut hvilke rolleforventinger som er knyttet til denne statusen. Hvis en ser at en er plassert i en status som hindrer en i å gjennomføre det feltarbeidet en hadde sett for seg, er det viktig å få kartlagt hvilke forventinger som blir stilt til den statusen en ønsker. Deretter må forskeren forsøke å handle i strid med de forventingene som er til den uønskede statusen og heller handle i tråd med forventingene til den statusen som er ønskelig. Å endre adferd på denne

måten er selvfølgelig ikke alltid så lett, siden det ikke alltid er like innlysende hvilken status en er plassert inn i, eller hvilken status som er ønskelig. Disse tingene er det viktig å være klar over når en er i en intervju situasjon og når en samtaler med respondenter. Særlig er det viktig hvis forskeren satser på deltakende observasjon som metode, altså det å ta del i det sosiale livet og i de statussettene som finnes og skape en relasjon inn i settet (Aase 1997). Jeg gjorde ikke deltakende observasjon på Fjell, men brukte mest intervju og observasjon som metode. Likevel var det viktig at jeg var bevisst på hvordan de jeg intervjuet plasserte meg i sin sosiale virkelighet. Selv om jeg ikke tok del i deres daglige statussett, vil de likevel plassere meg i en status i forhold til seg selv og dermed ha en del forventinger om hva jeg er ute etter når jeg intervjuer dem. Hvilken status jeg har, får betydning for informasjonen jeg får tak i. Hva de forteller meg er til en viss grad avhenging av hvem jeg er for dem. Er jeg en som er utenfra og fremmed som de ikke føler de vil fortelle noe særlig til, eller er jeg en de får tillit til og føler at de kan snakke åpent med. Siden jeg kom og spurte om hvordan det var på Fjell er det viktig for meg om de så på meg som en de måtte forsvare bomiljøet sitt ovenfor, eller om de følte at de kunne fortelle ting slik det egentlig var. Noen av de beboerne jeg intervjuet var veldig positive til Fjell. Da er det viktig å forsøke å tenke hvordan de ser på meg. Kan hende er jeg for dem en student som har et dårlig inntrykk av Fjell slik som mange andre har. Fjell har lenge vært et stigmatisert boligområde i Drammen. Hvis dette er tilfellet, er det ikke rart hvis de forsøker å fremstille Fjell så positivt som de klarer.

Her kommer spørsmålet om en er ”innenfra” eller ”utenfra” frem. Det handler om en kjenner stedet selv innenfra og har egne bånd til stedet, eller om en kun kjenner stedet utenfra og via andre (Cresswell 1996). Forskeren bør prøve å komme innenfor for å se sammenhengene som studeres, men samtidig er det bra å klare å se ting utenfra for å analysere de. Begge posisjonene er altså ønskelig, men det er vanskelig å få til. Idealet har før vært at forskeren ikke bør være innenfra samfunnet som blir studert fordi det da kan bli vanskelig å få objektiv kunnskap om fenomen som forekommer. I tillegg kan det hende forskeren er ”blind” for ting fordi hun selv er innenfor og ikke setter spørsmålsteget ved det en utenforstående kanskje ville lagt merke til. I dag er det mer vanlig at en snakker om at forskeren alltid må oversette hendelser og observasjoner med bakgrunn i egen forforståelse. En snakker om å oppnå posisjonert innsikt i stedet for det tidligere idealet som var egentlig innsikt. Posisjonert innsikt vil si den innsikten en forsker får med de forutsetningene hun har (Paulgaard 1997). Dette var noe jeg måtte være bevisst på når jeg skulle være forsker på Fjell. Jeg er selv fra Drammen, men ikke fra Fjell. Jeg er altså ikke ”innenfor” på Fjell, likevel er jeg ”innenfor” i Drammen.

Siden Fjell er en del av Drammen var jeg mer ”innenfor” på Fjell enn det en fra en helt annen by ville vært. Det er vanskelig å si hvor stor betydning dette hadde for intervjuene og samtalene jeg gjorde, men jeg merket en del ganger at de jeg intervjuet fikk en litt annen holding hvis jeg fortalte at jeg var fra Drammen. De har andre forventinger og tanker til noen som kommer helt ”utenfra” enn til meg som hadde mer forståelse for hvordan Fjell er i forhold til resten av Drammen. Forventningene til meg som drammenser kan ha påvirket begge veier. På en måte kan noen føle at de vil forsvare Fjell fordi de vet at folk ellers i Drammen stort sett er ganske negative til Fjell og har mange fordommer. Hvis de plasserte meg i statusen som en drammenser med negative holdninger til Fjell, er det naturlig at de forsøkte å rette opp det bildet av Fjell som de forventet at jeg hadde. Jeg forsøkte å motvirke dette ved å være bevisst på å legge vekt på de positive tingene jeg visste om Fjell, og startet alltid med å spørre om det. Positiv vinkling håper jeg gjorde at de fikk et inntrykk av at jeg ikke hadde stemplet området deres negativt på forhånd. Det er likevel vanskelig å si om strategien fungerte like godt i alle intervjusituasjonene, da særlig i beboerintervjuene.

En annen ting som var positivt for meg med å være fra Drammen, var at jeg lettere forstod hva som ble ment når Fjell ble sammenliknet med andre bydeler. Jeg har forståelse for hvordan rykte og status de ulike stedene i Drammen har. For eksempel var det en beboer jeg intervjuet som hadde vokst opp i en bydel som i Drammen har veldig høy status. Hun slapp å forklare meg hva hun mente da hun sa at det var ekstra vanskelig for mange å forstå hvorfor hun hadde bosatt seg på Fjell. Jeg opplevde en god del liknende situasjoner i andre intervjuer også. Andre bydeler og steder i Drammen ble nevnt for å få frem poeng, som jeg da lettere forstod siden jeg kjenner til de ulike bydelene.

3.3. Bruk av kvantitative data

Gjennom statistisk materiale som folketellinger og lokalt foreliggende statistikk over Fjell/Austad, fikk jeg et første inntrykk av bydelen. Her måtte jeg ta stilling til hvilke områder av bydelen jeg skulle fokusere på. Området Fjell som jeg hadde valgt ut er ikke en egen bydel, men en del av bydelen Austad/Fjell. Siden jeg kun ville se på de blokkbebygde områdene i bydelen, måtte jeg velge ut de grunnkretsene som passet til Fjell. I folketellingsheftet fra Statistisk sentralbyrå er det grunnkretsene 0817, 0816, 0815 og 0814. Her ble også kart et hjelpemiddel for å få oversikt over området. Fjell er forholdsvis stort og jeg måtte vurdere om jeg skulle velge hele området, eller velge ut for eksempel kun et av de fire borettslagene. Jeg besluttet å se på hele Fjell fordi jeg mener området henger såpass sammen at det ville bli

vanskelig å dele det opp. Jeg syns også det ville være spennende å se på hvordan de ulike områdene på Fjell eventuelt var forskjellige.

Det kvantitative materialet jeg trengte gikk på statistikk over befolkningssammensetningen, prisutvikling, boligmassen og så videre. Jeg hadde også et ønske om å få oversikt over de kommunale boligene på Fjell. En del av disse dataene viste det seg å være noe vanskelig å få tak i. Antallet kommunale boliger på Fjell var ikke vanskelig å få, men fordelingen og hvilken type beboere som bodde i hvilke leiligheter var vanskelig, fordi slike opplysninger er taushetsbelagt fra kommunen sin side.

Tall om befolkning var heller ikke bare å plukke ut av kommuneheftene fra Statistisk sentralbyrå, siden Fjell ikke er en egen krets, men består av flere. Derfor måtte jeg finne de kretsene som dekket blokkbebyggelsen og regne sammen tallene. I kommuneheftet fant jeg heller ikke en så detaljert statistikk som jeg trengte over Fjell. Her var det kun antall hushold, sysselsatte og alder. Jeg trengte mer detaljer på hva slags type befolkningsgrupper som bodde på Fjell og hvordan dette hadde utviklet seg over tid. Det bor mange ulike nasjonaliteter på Fjell, og jeg ville gjerne finne statistikk på hvordan dette hadde endret seg over tid.

En annen ting jeg trengte å finne tall for, var hvordan fordelingen av nasjonalitetene var i de ulike områdene på Fjell. Jeg spurte noen av informantene om dette, men det var ingen som hadde slike tall. Noen la vekt på Fjell som en bydel med blanding i boligmiljøet og at de ulike nasjonalitetene omgås hverandre daglig. Dette stemmer også i stor grad for området. Likevel hadde jeg både gjennom enkle kommentarer i intervjuer og på mine turer rundt på Fjell fått antydninger om at det var visse skiller mellom de forskjellige områdene. Jeg bestemte meg for å lage et eget tallmateriale på det. Det viktigste for meg var å se hvor blandet nordmenn bodde med innvandrerne fordi fokuset mitt er hvordan integreringen av innvandrere foregår i et bomiljø som Fjell. Det endte med at jeg gikk rundt til alle de 28 blokkene på Fjell og telte på ringeklokkene hvor mange navn som var norske og hvor mange som var tydelig utenlandske. Tallene jeg fant kan gi et bilde av delingen, men likevel er de usikre. Noen nordmenn kan ha navn som jeg ikke oppfatter som norske, og innvandrere som har bodd mange år i Norge kan for eksempel ha giftet seg og fått norske navn på ringeklokkene. Likevel mener jeg at tallene kan si noe om blandingen mellom nordmenn og innvandrere på Fjell. Rundene rundt til alle blokkene var også en fin anledning til å få et bedre inntrykk av de ulike områdene. Jeg besøkte dermed alle oppgangene og så hvordan hver enkelt blokk så ut på nærmere hold enn jeg hadde gjort før. Jeg fikk også tatt en del bilder som har vært nyttige for å huske hvordan

de ulike områdene på Fjell så ut. Det er forskjeller på blokkene og utearealene, noe jeg kommer nærmere inn på i empirien min.

3.4. Om kvalitativ tilnærming

Det er som nevnt viktig å bli kjent med feltområdet for å gjennomføre et feltarbeid i geografi. Jeg begynte feltarbeidet med å dra til Fjell og gå turer rundt i området for å få bedre kjennskap til Fjell på egen hånd. Selv om jeg er fra Drammen, har jeg vært lite i denne delen av byen. Denne type metode som å gå og observere var mer av kvalitativ art. I tillegg til intervjuene som jeg skal skrive om i delen nedenfor, ble spaserturene en viktig del av feltarbeidet mitt og kjennskapen til Fjell. I kvalitativ tilnærming er en ikke opptatt av tall som materiale, men observasjoner og hendelser. Det å forstå fremfor det å forklare blir ofte brukt som en måte å belyse forskjellen fra kvantitativ datainnsamling. I kvalitativ forskning er en primært opptatt av å forstå intensjonen bak handlingene og hvilke relasjoner som inngår i det sosiale systemet som blir studert. Samspillet mellom personer blir gjerne satt i fokus. Spørsmål om for eksempel meningsinnhold, beskaffenhet, samhandling mellom personer og analyse av roller, relasjoner og symboler står i fokus (Fossåskaret 1997). For å øke min forståelse av Fjell og menneskene som er bosatt der, ble det som nevnt ovenfor viktig for meg å bli kjent med området gjennom å observere og få en opplevelse av hvordan stedet var. Ved å gå turer rundt i området fikk jeg mer innsikt i hvordan området så ut og hvordan de ulike områdene på Fjell var. Denne innsikten viste seg senere å være nyttig i intervjusituasjoner da de jeg intervjuet nevnte forskjellige steder på Fjell. Jeg kunne se disse stedene for meg, og ha en større forståelse for deres utsagn enn hvis jeg kun kjente Fjell gjennom statistisk materiale og kart.

3.4.1. Intervju

Den metoden jeg brukte mest under feltarbeidet mitt var intervju. Det finnes forskjellige typer intervju. Forskeren kan velge å bruke et strukturert skjema med spørsmål som blir sendt ut til en mengde respondenter. Denne formen blir oftest brukt i et kvantitativt forskningsopplegg. Her er målet å få informasjon om en mengde mennesker. Informasjonen går ikke i dybden og en står ovenfor en del metodeproblemer knyttet til hvorvidt respondentene har forstått spørsmålene rett og om de har svart seriøst eller ikke. Slike problemer er vanskeligere å kontrollere når en ikke selv er der og holder intervjuet. Jeg valgte å ikke bruke denne type datainnsamlingsmetode. Jeg ville heller prøve å snakke og foreta personlige intervju med

færre mennesker. Med et lite utvalg av intervjuobjekter, var faren stor for at det ikke ble representativt for Fjell. Representativitet vil jeg komme tilbake til senere i kapittelet.

Et intervju kan være uformelt eller formelt. I et formelt intervju har en lagd en spørreguide som en følger slavisk. Intervjusituasjonen kan da bli styrt og kunstig, men fordelen er at en lettere kan sammenlikne informasjon fra ulike intervjuer hvis det er ønskelig. Med et uformelt intervju har en gjerne lagd en intervjuguide, men en bruker denne kun som rettleiende.

Forskeren bruker guiden for å huske å spørre alle spørsmålene som er ønskelig, men er ikke bundet til det (Hellevik 1999). Hvis det dukker opp tilleggsspørsmål underveis i intervjuet, stiller en de i tillegg. Med et uformelt intervju blir det en friere situasjon for begge parter og det er lettere for forskeren å følge opp avhengig av hva intervjuobjektet forteller. Går forskeren helt bort fra å bruke intervjuguide og foretar intervju som nærmest en vanlig samtale, kan vi snakke om det Cato Wadel (1991) kaller feltsamtaler. Her er det mer snakk om å foreta samtaler i stedet for formelle intervjuer (Wadel 1991). Samtaler kan passe godt i mange sammenhenger der det er viktig for forskeren å komme nært innpå respondentene. Det blir en mer naturlig tone og den som blir intervjuet vil gjerne ikke bli så tilbakeholden som en kan oppleve under et formelt intervju. En ulempe med disse feltsamtalene kan være at forskeren fort kan glemme å stille viktige spørsmål og snakker seg vekk fra det som egentlig skal være temaet for intervjuet. En samtale som ikke blir styrt av en intervjuguide kan lett gli ut. Det er derfor viktig at forskeren i denne type intervjuer er veldig bevisst på hvordan samtalen utvikler seg og bevisst styrer den inn mot det som er interessant. Jeg holdt meg mest til uformelt intervju. Jeg hadde to forskjellige intervjuguides til de to ulike gruppene jeg intervjuet og brukte disse for å styre samtalene. Det varierte litt om hvor slavisk jeg fulgte intervjuguidene mine. Noen ganger brukte jeg de ikke fordi samtalen fløyt av seg selv inn på de områdene som var av interesse, andre ganger fulgte jeg de mer slavisk fordi samtalen ikke fløyt av seg selv. Bruk av guidene var avhengig av hvilke typer mennesker jeg intervjuet. Det er ikke alle en har like lett å samtale med som andre. Siden noen av dem jeg intervjuet snakket noe dårlig norsk, var det av og til nødvendig å ha ganske klare spørsmål, ellers ville ikke samtalen kommet seg videre. Andre som tydelig var veldig engasjerte på Fjell snakket i vei og det var ikke nødvendig å stille spørsmålene. Da var det mer naturlig å la samtalen gli, og stille spørsmål etter hvert som det ble naturlig å snakke om nye tema. Jeg gjorde det likevel til en vane å på slutten av intervjuet se gjennom intervjuguiden for å se om det var noen temaer samtalen ikke hadde vært innom. Noen ganger var det et utgangspunkt for å få dem til å snakke og fortelle enda mer. Jeg synes denne måten å legge opp intervju på fungerte bra. Jeg

gjorde noen endringer underveis etter å ha hatt noen intervjuer, gjorde litt om på rekkefølgen til spørsmålene for å få samtalene til å flyte bedre.

Jeg tok opp alle intervjuene på båndopptaker. Opptaket gjorde det lettere for meg å henge med i samtalen fordi jeg slapp å hele tiden notere ned alt som ble sagt. Jeg noterte likevel en del fordi jeg hadde litt problemer med det tekniske under noen av de første intervjuene som førte til at jeg mistet to beboerintervjuer. Når jeg noterte litt, fikk de jeg intervjuet anledning til å tenke og det var ofte de kom på mer mens jeg satt og noterte. I ettertid har det vært veldig nyttig å ha intervjuene på bånd. Da jeg hørte på intervjuene i etterkant fant jeg stadig småting som jeg ikke har fått med meg under selve intervjusituasjonen.

3.4.2. Utvalg av intervjuobjekter

Det å skulle velge ut hvem en skal intervjuer for å få de opplysninger en er ute etter under et feltarbeid, er en viktig del av prosessen. Hvem du velger å intervjuer vil ha påvirkning for hvilken kunnskap du får. I min oppgave var jeg opptatt av å forsøke å få kunnskap om hvordan tiltakene for integrering på Fjell ble brukt og oppfattet av beboerne. Jeg synes det var viktig å finne ut hvordan de som bor på Fjell oppfatter stedet og hvilke problemer de oppfatter som store eller små. Selv om beboerne var viktig for meg, hadde jeg også intervjuer med fagpersoner og de som arbeider på Fjell til daglig på tiltakene. Disse informantene kunne gi meg oversikt over hva som er av tiltak fra kommunen sin side, hvordan borettsalgene fungerer og annen informasjon om Fjell sin bakgrunn og problematikk ut fra et mer faglig perspektiv. Jeg vil nå komme litt nærmere inn på de to ulike gruppene av intervjuer og si litt om hvordan de fungerte og hvordan jeg gjorde utvalget mitt.

3.5. Beboere på Fjell

Til sammen hadde jeg 13 beboerintervjuer på Fjell (vedlegg 1). I tillegg var det noen av informantene (vedlegg 2) som også bodde på Fjell, men som jeg har karakterisert som informanter. Likevel var disse intervjuene preget av at de bodde på Fjell eller hadde bodd der tidligere. Utvalget av intervjuobjekter gikk til dels etter nettverk og relasjoner mellom mennesker jeg kom i kontakt med i området. Denne måten å finne et utvalg på gir ikke et representativt utvalg. Det vil si at en vil ikke få et utvalg som en kan generalisere noe ut til hele befolkningen, noe som heller ikke var mitt mål. På Fjell bor det nærmere 3500 mennesker, og jeg hadde verken tid eller kapasitet til å klare å skaffe meg et representativt bilde av beboerne. Siden jeg var opptatt av å ha kvalitative intervjuer, var ikke det å sende ut

mange spørreskjemaer et alternativ. Jeg ville snakke personlig med beboere for å høre hva de oppfattet av problemer og tiltak i bydelen. Denne vinklingen kunne jeg få gjennom å foreta intervjuer med enkeltbeboere. Utvalget mitt fulgte til en viss grad ulike nettverk. Noen kom jeg i kontakt med via kjente jeg selv har i Drammen. Andre var mennesker som ble formidlet gjennom Frivillighetssentralen og Nærmiljøkontoret, både beboere som jobbet der frivillig eller som deltok på tilbudene. Siden jeg fulgte relasjoner fra litt ulike utgangspunkt, endte jeg ikke opp med kun én type beboere. Intervjuer med ulike type beboere var positivt.

Antallet beboere jeg havnet på hadde litt å gjøre med hvor mange jeg kom i kontakt med og at jeg etter hvert følte jeg kom til et metningspunkt. Når en forsker begynner å høre de samme tingene om igjen, er det ofte et tegn på at det er nok med den type intervjuer (Holter & Kalleberg 1996). En slik metning opplevde jeg. Etter hvert kom det ikke frem så mye ny informasjon om Fjell fra beboerne jeg intervjuet. Dette har selvfølgelig også noe å gjøre med utvalget jeg intervjuet. Hadde jeg gått over til for eksempel å intervjuer flere menn, kan det hende jeg hadde funnet ny informasjon. Likevel føler jeg at jeg fikk en gruppe beboere som ikke var homogen.

Av de tretten beboerintervjuene jeg hadde, var det kun to menn. Utvalget har sammenheng med hvordan jeg fikk kontakter på Fjell og hvem som kjenner hvem. På Fjell bor det en stor andel innvandrere og det er kvinnene som er mest hjemme på dagtid med barna. Det er dermed denne gruppen som har hatt størst behov for tiltak fra kommunen. I tillegg er det mest kvinner som er ansatt på Nærmiljøkontoret på Fjell, og som driver mange av tiltakene. Disse ansatte har nok hatt innvirkning på hvordan tiltak som er blitt satt i gang. Som følge av Nærmiljøkontoret sin fokusering på kvinner, var det naturlig at jeg fikk tak i flest fra den gruppen til beboerintervjuene mine. Her hadde jeg en fordel av at jeg selv også er jente. Særlig gjelder det med hensyn til å få intervjuer innvandrerkvinnene på Fjell. Jeg hadde fire kvinner med innvandrerbakgrunn, og disse hadde nok vært mer skeptiske til å bli intervjuet om jeg hadde vært mann. Mange av innvandrerne på Fjell er muslimske og kvinnene kan ha det strengt hjemme med hensyn til å møte fremmede, særlig menn. Det at jeg også var jente førte til at vi hadde noe felles og det var trygt for dem å møte meg.

Fire av beboerne jeg intervjuet var innvandrere, noe sitatene i empiridelen vil bære preg av. To var opprinnelig fra Tyrkia, en fra Vietnam og en fra Marokko. Det var stor forskjell på disse. Begge damene fra Tyrkia snakket rimelig godt norsk, disse hadde begge bodd i Norge i mange år. Damen fra Vietnam hadde også bodd lenge i Norge, over 20 år, men likevel

snakket hun så dårlig norsk at intervjuet måtte forenkles betraktelig. Beboeren fra Marokko hadde bodd i Norge bare siden 1997, men snakket bedre norsk enn beboeren fra Vietnam. Det synes å være en todeling blant innvandrerne. Den ene gruppen kan sies å være de som er med på tiltak og som ser problemet med dårlig integrering i det norske samfunnet. Den andre gruppen kan være innvandrere som ikke ser problemet og heller ikke opplever problemer med å ikke kunne norsk språk i hverdagen. Denne todelingen blir selvfølgelig noe grov. Det er ikke slik at grunnen til at noen innvandrere på Fjell er med på tiltak og andre ikke er hvorvidt de ser problemet eller ikke. Så enkelt kan det ikke sies. Det kan være mange ulike årsaker til at folk ikke kommer på tiltakene som Nærmiljøkontoret har. Todelingen er likevel et viktig aspekt ved utvalget, noe jeg kommer tilbake til i empiridelen i oppgaven min.

Alderssammensetningen blant beboerne jeg intervjuet var relativt bred. Den yngste jeg intervjuet var 27 år og den eldste var nærmere 70 år. Forskjellen i alder gjorde at jeg fikk syn både fra unge, nyetablerte på Fjell og eldre mennesker som hadde bodd der lenge. Jeg intervjuet også et ungt, norsk par som hadde valgt å flytte fra Fjell. Innvandrerne var gjennomsnittlig yngre enn nordmennene jeg intervjuet. De eldre innvandrerne er vanskelige å komme i kontakt med fordi få av dem er med på noen av tiltakene og i tillegg snakker de ikke mye norsk. Jeg intervjuet fire norske pensjonister, disse hadde bodd på Fjell i mange år. Det bor mange norske pensjonister på Fjell og disse utgjør hovedvekten av den etnisk norske gruppen. De eldre menneskene som har bodd på Fjell stort sett under hele Fjell sin "levetid", kunne gi nyttig informasjon om hvordan området har endret seg over tid. Noen av disse eldre var lette å snakke med, de hadde mye å fortelle og var positive.

Intervjuguiden (vedlegg 3) jeg brukte i beboerintervjuene endret seg litt underveis. Etter et par intervjuer var det lettere å gjøre om på rekkefølgen og formuleringene på noen av spørsmålene. Det var avhengig av hvem jeg snakket med hvor nøye jeg måtte følge guiden, men til alle intervjuene brukte jeg den ganske slavisk. Noen pratet i vei naturlig om det jeg hadde satt opp i intervjuguiden og jeg trengte guiden bare hvis samtalen stoppet opp. Andre beboere var det nødvendig å stille spørsmål til for å få informasjon. Beboerne var ulike og jeg måtte til hvert intervju forsøke å tilpasse spørsmålene slik at beboerne fikk forståelse for hva jeg spurte om.

3.6. Informanter på Fjell

Den andre typen intervjuobjekter jeg hadde var det jeg kalte for informanter (vedlegg 1). Dette var mennesker som kunne gi meg informasjon om problematikk som finnes på Fjell sett

fra kommunen sin side, og hva som blir gjort for å motarbeide problemene. I tillegg fikk jeg informasjon om hvordan borettslagsystemet på Fjell var organisert og hvordan boligene fungerer. Planleggingen og utviklingen av området gjennom tid var også noe jeg trengte mer kunnskap om. Jeg hadde til sammen ni informantintervjuer. Antallet var noe i overkant av hva jeg opprinnelig hadde tenkt fordi mange av informantene jeg tok kontakt med, henviste meg videre til andre jeg også burde snakke med. Det var mange som kunne uttalt seg om Fjell og historien bak området. Jeg måtte sette en grense for antall informanter fordi mye av de samme tingene kom igjen. Informantintervjuer var hovedsakelig for å få oversikt over Fjell og det arbeidet som blir gjort der for integrering. Jeg måtte passe på å ikke bruke opp tid på å intervjuer folk som egentlig ikke var like relevante for problemet jeg skulle se på. Det er mye interessant å snakke om på Fjell og jeg merket at det var lett å skli ut av hva som var relevant i sammenheng med problemstillingen min. Noen av intervjuene eller samtalene jeg hadde med informanter var ikke like relevante for selve oppgaven, men uansett fikk jeg økt kjennskap til Fjell.

Informantintervjuene var ulike i hvordan jeg gjennomførte dem. Her var det mer avvik fra intervjuguiden (vedlegg 3) enn det var under beboerintervjuene. Avvikene skyldtes at informantene ofte snakket lettere og mer om ting enn enkelte av beboerne gjorde. Under noen av informantintervjuene brukte jeg nesten ikke intervjuguiden i det hele tatt, fordi samtalen var i gang av seg selv. Jeg gjorde det heller til en vane å gå gjennom intervjuguiden mot slutten av intervjuet for å kontrollere at jeg hadde fått svar på alle de spørsmålene jeg hadde satt opp. Her var det også litt forskjellig om jeg brukte hele intervjuguiden ettersom hvem jeg intervjuet. Noen av temaene passet ikke til alle intervjuene, noen informanter visste mer om noen av delene enn andre. Jeg følte likevel mot slutten av feltarbeidet at jeg hadde fått svar på stort sett alle de spørsmålene jeg hadde satt opp til informantene.

3.7. Reliabilitet og validitet

I et forskningsopplegg vil det alltid være faktorer som gjør det innsamlede materialet usikkert og mindre nøyaktig. Med reliabilitet menes nøyaktighet. En måling blir sett på som reliabel når gjentatte målinger av samme størrelse gir samme resultat (Hellevik 1999). Det vil si hvor god nøyaktigheten er under datainnsamlingen og dermed hvor nøyaktige dataene er.

Reliabiliteten vil ha noe å si for hvor sikre slutninger forskeren kan dra ut fra datamaterialet som er samlet inn. Det er mange faktorer som påvirker reliabiliteten under datainnsamlingen. Hva som påvirket reliabiliteten i min oppgave vil jeg komme inn på nedenfor. Validitet er et

annet begrep som sier noe om datamaterialet. Begrepet går på hvorvidt de opplysningene en samler inn virkelig gjelder de teoretiske størrelsene en forsøker å forske på (Hellevik 1999). Det er flere faktorer som kan påvirke hvor god validiteten i et forskningsopplegg er. Validiteten avhenger også av hvilke metoder som blir brukt. I et kvalitativt opplegg er det mange menneskelige faktorer å forholde seg til som kan påvirke både validiteten og reliabiliteten. Siden jeg i mitt feltarbeid brukte kvalitativt intervju som den viktigste metoden, vil jeg nå komme nærmere inn på hva som for meg påvirket validiteten og reliabiliteten. Jeg vil i tillegg si litt om dette i forbindelse med det kvantitative materiale jeg har brukt.

Noen reliabilitetsproblemer som ofte blir gjeldene i intervjusituasjoner er at den som blir intervjuet av ulike årsaker holder igjen informasjon for forskeren. Ulike oppfatninger av begrep/kategori påvirker også hvordan svarene i intervjuet blir. Enda et problem er at den som blir intervjuet ikke tar situasjonen seriøst. Alle disse faktorene er med å påvirke reliabiliteten til dataene forskeren får ut av intervjuet (Hellevik 1999). I mitt tilfelle var nok de to første problemstillingene mest relevante. Jeg følte at alle de jeg intervjuet tok det seriøst, dette er kanskje noe som oftere kan være problem for kvantitative spørreundersøkelser der forskeren ikke er tilstede da spørsmålene blir besvart. Det som heller påvirker reliabiliteten i datamaterialet mitt er risikoen for at de jeg intervjuet holdt igjen informasjon. Slik tilbakeholding kan ha forekommet både hos beboere og informanter. Siden Fjell er et område med negativt stempel hos mange utenforstående, kan det tenkes at negativ informasjon om Fjell og boligmiljøet ble utelatt fordi de ønsker å fokusere på det positive og bli kvitt stigmatiseringen. En annen årsak til at noen kan ha holdt igjen informasjon er religion og kultur hos innvandrerne. Noen av innvandrerkvinnene jeg snakket med kan ha utelatt informasjon på grunn av frykt for at noen i familien eller andre skulle få vite hva de hadde fortalt meg. To av kvinnene med innvandrerbakgrunn ville ikke si navnet sitt og hvor de bodde på Fjell. Behovet for anonymisering sier noe om at de har frykt for at andre skal få vite hva de forteller. Selv om spørsmålene jeg stilte ikke var særlig personlige, kan det være at de var skeptiske fordi de ikke helt forstod hva jeg var ute etter og hvem som fikk tilgang til det de sa.

Problemet med at den jeg intervjuet kan ha forstått begrep og kategorier annerledes enn meg er noe som antakelig har påvirket intervjuene jeg hadde, særlig innvandrerne jeg intervjuet. Mennesker putter det de observerer og opplever inn i kategorier som kan sees på som en form for beholdere i vår kognitive bevissthet. Uten dette ville det blitt kaos, vi må plassere fenomen for å gi dem mening. Hvilke kategorier et menneske har og hvordan hendelser og

observasjoner blir plassert i disse vil være forskjellig i ulike kulturer (Aase 1997). Om de jeg har intervjuet har forstått begrepene jeg brukte på samme måte som meg, er vanskelig å si. Begrep som jeg brukte kan ha blitt plassert i annen kategori enn den jeg hadde plassert den i. For eksempel kan begrepet nabolag (Vedlegg 3, F) som jeg brukte i intervjuene plasseres både i kategorien om fysisk miljø rundt blokkene eller i kategorien om sosiale faktorer i miljøet på Fjell. Jeg forsøkte å være påpasselig med å presisere hva jeg mente de gangene jeg brukte begrepet, men likevel kan det her ha vært ulik oppfatning av kategoriene hos meg og de jeg intervjuet. Det trenger ikke bare gjelde forskjellig kategorisering hos norsk kultur og andre kulturer, men kan også forekomme innad i den norske kulturen. Selv om jeg intervjuet mange nordmenn som antakelig har samme kategorier som meg, kan ulik kategorisering også variere med alder, kjønn og subkulturer. Eldre mennesker vil i mange tilfeller plassere innvandrere annerledes enn hva jeg som ung gjør. Hvor god kjennskap en har til fremmede kulturer og religioner vil påvirke hvilke kategorier et menneske har for begrepet innvandrer. En del av de eldre jeg intervjuet plasserte for eksempel alle muslimer i samme kategori, mens yngre mennesker hadde flere kategorier innenfor kategorien muslim.

Når det gjelder validiteten, er det gjerne problemer om hvorvidt de som blir intervjuet har oppfattet spørsmålet rett eller ikke. Forståelsen går da på rent språklige problemer (Hellevik 1999) Feiltolkninger på grunn av språk er relevant for meg å ta hensyn til særlig i de intervjuene jeg hadde med innvandrere. Det var ulikt hvor godt norsk de snakket, to var rimelig flinke i norsk, mens de to andre ikke var særlig flinke. I de to siste måtte jeg forenkle spørsmålene mine betraktelig underveis, noe som får betydning for hvor mye jeg får ut av intervjuet. Likevel var det kun hos en vietnamesisk dame jeg følte at problemet ble såpass stort at jeg kanskje burde vurdert å bruke tolk. Hun hadde store problemer med å forstå språket og å svare. Selv da hun sa hun forstod, er jeg ikke sikker på om hun virkelig gjorde det fordi svarene var såpass utenfor spørsmålet mitt. Mulig hun synes det var pinlig å ikke forstå og dermed lot som at hun forstod mer enn hun i virkeligheten gjorde. Intervjuet ble mer et eksempel på over hvor dårlig integrert noen på Fjell kan være selv etter å ha bodd over 20 år i Norge. De andre innvandrerne jeg intervjuet kunne såpass godt norsk at det var lettere å forklare dem og høre om de hang med eller ikke. Her kan det også ha vært en del språklige misforståelser, men mange av dem oppdaget vi under intervjuet og fikk oppklart. Det er likevel ikke tvil om at språket her påvirket validiteten fordi risikoen for at de svarer på noe annet enn det jeg spør dem om er større enn i intervjuene med nordmenn med flytende norsk.

Problemet med språklige misforståelser er selvsagt også til stede når en intervjuer mennesker med samme morsmål, men da i mindre grad.

En annen faktor som kan påvirke validiteten til materialet er hvorvidt forskeren har valgt feil måte å undersøke på (Hellevik 1999). Jeg valgte å foreta uformelle intervjuer. Valget gjorde at jeg ikke hadde mulighet til å få til et representativt utvalg av befolkningen på Fjell siden den er på nærmere 3500 beboere. Utvalget kan ha påvirket validiteten til datamaterialet mitt fordi jeg kan ha utelatt viktige beboersynspunkter. Jeg kunne ha økt antallet intervjuer ved heller å ha valgt et kvantitativt spørreundersøkelsesskjema som jeg kunne sendt ut til flere beboere på Fjell. En slik tilnærming ville likevel ha ført med seg andre validitet og reliabilitetsproblemer. Når jeg ikke selv hadde hatt mulighet til å være der da spørsmålene ble besvart, ville jeg ikke kunne vite om de ble tatt seriøst eller forstått riktig. Ved å foreta mer kvalitativt tilnærmede intervjuer, var det lettere å få et bedre inntrykk av hva beboerne forstod og mente om spørsmålene mine. Jeg kunne også lettere endre spørsmålene underveis og tilpasse de i den retning samtalen gikk naturlig. Det at jeg ikke fikk representativitet var heller ikke målet mitt, målet var å få et inntrykk av hvordan det oppleves å bo på Fjell. Dette følte jeg at jeg fikk innsikt i gjennom intervjuene med beboerne på Fjell. Gruppen min var som jeg allerede har skrevet om ovenfor, ganske delt med hensyn til alder og nasjonal tilhørighet. Det at jeg også etter hvert følte at det var mye av den samme informasjonen jeg fikk ut av intervjuene er et tegn på at antall intervjuer er tilfredsstillende. Når forskeren hører det samme om igjen i flere intervjuer kan en si at det er kommet til en metning (Holter & Kalleberg 1996). Jeg fikk altså gjennom intervjuene og observasjonene under feltarbeidet en forståelse for hvordan det er å være bosatt på Fjell. I neste kapittel vil jeg presenterer Fjell nærmere som sted.

4. FJELL SOM STED

4.1. Bydelen Austad/Fjell

Området Fjell er del av en bydel i Drammen som heter Austad/Fjell. Bydelen ligger oppe i åssiden sørøst i Drammen og grenser inn mot marka (Figur 1, side 4). Fjell ligger oppe på et lite platå, men er likevel preget av det skrånende terrenget. Austad/Fjell hadde til sammen 7260 innbyggere per 1.1.2001. Av disse bodde 3514 per 1.1.2002 i området som heter Fjell (www.drammen.kommune.no). De to områdene Austad og Fjell er to veldig ulike områder. Hvis du hadde spurt en drammenser som ikke var bosatt i denne bydelen, ville nok mange trodd at det var to forskjellige bydeler. Det ville synes mest logisk for mange. Austad er et typisk villabebygd område som ble bygd etter krigen og utover mot 1960-tallet. I tillegg ble det i 1980 og 1990-årene bygd ut et område som ble kaldt Austad Skog som ligger oppe i åsen over resten av Austad. Området er et av de områdene i Drammen som blir sett på som et ”fint” sted å bo. Bebyggelsen består av store villaer litt over det som er gjennomsnittet ellers i byen (Carlsson 1996).

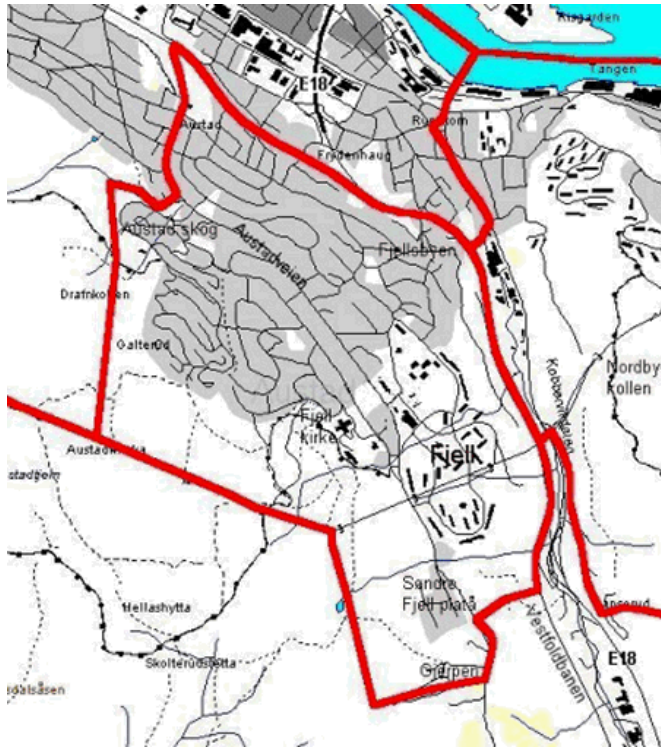
Fjell ligger sørøst for Austad og grenser mot Skoger bydel som er et landbruksområde. Området utgjør altså et ytterpunkt på grensen av det som mange drammensere tenker på som Drammen by. Fjell er veldig annerledes fra resten av bebyggelsen i områdene rundt ved at det er en drabantby med tett bebyggelse (Figur 2, side 51). Det er ikke vanskelig å se når Fjell begynner og Austad slutter. Hvis du kommer med buss inn i området, oppleves dette skillet ganske markant. Bussen kjører oppover i et typisk villaområde. I det bussen lirker seg over en bilhindring mellom to stolper kommer den inn i Fjellområdet. Det er slutt på eneboliger. De første blokkene en får øye på er også de største blokkene på Fjell. De ligger vis å vis Fjell barneskole og består av fem store høyblokker. Bussen følger veien videre og kjører i en sløyfe gjennom hele Fjellområdet. Området ser ganske ensformig ut for en som ikke er kjent. Det er ikke lett å skille blokkene fra hverandre bortsett fra at det er forskjell fra lavblokker, høyblokker og to punkthus. Høyblokkene utgjør 2/3 av blokkene, resten er lavblokker med 3-4 etasjer. Fjell er trolig et av Norges tettest befolkede boligområder, likevel virker ikke Fjell like ”tett” som mange andre drabantbyer. Det skrånende terrenget gjør at en får litt luft mellom blokkene og mange av leilighetene har fantastisk utsikt over hele Drammen og Drammensfjorden. Fjell har også en del grøntareal og beliggenheten gir beboerne gode muligheter til å gå innover i marka (Carlsson 1991).

(Foto 1: Det er både høyblokker og lavblokker på Fjell.)

Det er altså store fysiske forskjeller mellom Austad og Fjell, men det er også et sosialt skille mellom de to områdene. Skillet henger sammen med boligtypene. Prisnivået i de to områdene er svært ulikt. De store villaene på Austad er betraktelig dyrere enn leiligheter på Fjell.

Forskjellen i pris er med på å bestemme hvilke samfunnsgrupper som bosetter seg i de to områdene. Selv om en ikke generelt kan si at folk på Austad er mer ressurssterke enn på Fjell, vil det likevel være en viss forskjell mellom de to områdene. På Fjell finner vi i tillegg en mye høyere andel innvandrere enn på Austad. Andelen kommunale boliger er også større her fordi kommunen eier 10 % av andelsleilighetene i borettslagene. Dette fører til at det bor en del mennesker på Fjell som trenger sosial støtte og som kan sies å være økonomisk ressursvake. Slike problemer gjelder likevel ikke på langt nær hele befolkningen.

(Figur 2: Illustrasjon av bydelsgrensen til Austad/Fjell i Drammen)

4.2. Planleggingen av Fjell

Planleggingen av Fjell området var ikke særlig nøye gjennomtenkt og hadde et kortsiktig perspektiv. I en tidsepoke da det var stor boligmangel i hele landet, også i Drammen, ble det nødvendig å bygge mange boliger fort. Fjell ble bygget ut mellom 1966-1974. De opprinnelige planene for området var egentlig en forsiktig videre utbygging av villabebyggelsen på Austad. Planene ble i midlertidig totalt forandret tidlig i 1960-årene. Fjell var en del av den tidligere landkommunen Skoger som ble en del av Drammen i 1964 (Sellæg 1996). Skoger ble da faktisk overført fra Vestfold fylke til Buskerud fylke og er et av de få eksemplene på endring av fylkesgrenser i nyere tid (Hansen 1970). Området bestod av tre gårder oppe på plataet. Rett etter sammenslåingen begynte byplankontoret i Drammen å planlegge en stor utbygging av Fjell fordi den nye storkommunen hadde behov for mange nye boliger. Fjell skulle bygges ut til å romme flere tusen mennesker. Inspirasjonen til utbyggingen hentet de fra drabantbyområdene i Oslo og i utlandet. Fjell-reguleringen ble behandlet i de kommunale organer våren 1965. Før sommerferien vedtok bystyret en reguleringsplan med 27 blokker med plass til 1539 leiligheter (Sellæg 1996). I planene ble det også satt av plass til barneskole, kjøpesenter, idrettsplass, lekeplasser og friluftareal, dette var likevel ting som ble påbegynt lenge etter de første blokkene stod ferdig. Planene for Fjell var

svært omdiskutert, særlig i fagmiljøet. Det ble sett på som lite ønskelig med så mange blokker i det åpne landskapet oppe i åssiden og at det ville bli en for stor kontrast til villabebyggelsen i områdene rundt. I tillegg ble det hevdet at veisystemet innbød til for stor fart inn i boligområdet. All kritikk ble avvist av byplansjefen og ingen endringer ble gjort. I løpet av årene 1965-1975 ble blokkene bygget (Sellæg 1996). Utbyggingen ble for stor for kommunen å ta ansvar for, og de satte arbeidet bort til Drammen og Omegn boligbyggelag. Laget kontaktet Norske Boligbyggelag Landsforbund og fikk hjelp fra dem. Betingelsen for samarbeidet var at NBBL sin egen entreprenør skulle brukes. På grunn av tidspress og økonomiske ressurser ble det brukt gamle tegninger fra tidligere byggeprosjekter. De gamle tegningene førte til at blokkene på Fjell ble bygget ut etter gamle planprinsipper (Sellæg 1996).

I reguleringsplanen for Fjell som ble vedtatt i 1965 var det planlagt et forretningscenter på Fjell som skulle inneholde servicefunksjoner som apotek, bank, lege og tannlege. Senteret ble likevel ikke påbegynt før 1976, altså nærmere ti år etter de første blokkene ble påbegynt. Fjell barneskole ble først tatt i bruk i 1972 og Galterud ungdomskole stod ikke ferdig før i 1978. Mangelfull planlegging og budsjettering knyttet til den store utbyggingen førte til press på kommunen. Selve blokkene og leilighetene var av god standard, men det meste annet manglet. Veinettet på Fjell ble ikke asfaltert før i 1972, altså 4-5 år etter at de første hadde flyttet inn på Fjell. Det fantes ikke skikkelige møteplasser eller fritidstilbud til beboerne. I 1971 etterlyste beboerne i de første blokkene lekeplasser, altså fire år etter byggestart. Disse tingene tyder på at planleggingen av området hadde skjedd for fort uten tanke på hvilke behov som kommer i følge av en så stor utbygging av et boligområde.

Helt opp til 80-tallet var sosiale tiltak begrenset til en ungdomsklubb i kjelleren på Fjell skole. Fjell fikk ikke egen kirke før i 1984 (Sellæg 1996). Bydelshuset som Fjell var blitt lovet helt siden 1970-årene stod ferdig i 1994. Det ferdige huset var resultat av en lang kamp fra beboere på Fjell. Kommunen hadde prioritert bygging av kirke, tross befolkningens ønske om bydelshus. I 1994 stod huset endelig ferdig mye takket være økonomiske midler fra borettslagene på Fjell. Bydelshuset var med på å gi området et viktig løft med tanke på det sosiale miljøet og inneholder nærmiljøkontor, frivillighetssentral, helsestasjon, borettslagskontor, bibliotek og barnehage. I tillegg er det lokaler i huset som beboerne kan leie for sammenkomster. Det blir i dag drevet en rekke sosiale tiltak på bydelshuset via Nærmiljøkontoret og Frivillighetssentralen. Tiltakene vil jeg beskrive nærmere senere i oppgaven.

4.3. Befolkningsendringer på Fjell

Befolkningen på Fjell har endret seg fra de første blokkene stod ferdig på begynnelsen av 1970-tallet og frem til i dag. Selv om en i dag finner en del mennesker på Fjell som har bodd der i alle årene, har det skjedd en stor utskiftning av beboerne. Befolkningsendringene er et resultat av strukturelle faktorer som påvirker hvorvidt mennesker flytter eller blir boende i et område, og hvilke samfunnsgrupper som bosetter seg hvor.

I 1960-70 årene da de første leilighetene på Fjell var innflyttingsklare, var det ansienniteten i DOBBL som avgjorde hvorvidt en fikk leilighet eller ikke. Regelen gjaldt alle leilighetene på Fjell bortsett fra de som kommunen hadde til disposisjon. I denne første fasen på Fjell var det i hovedsak unge barnefamilier som flyttet til Fjell. Befolkningen bestod av et relativt gjennomsnittelig sosialt tverrsnitt av samfunnet, mange var lærere, fagarbeidere, ingeniører og kontorfolk. Befolkningen på det nyetablerte Fjell skilte seg ikke særlig fra resten av byen bortsett fra i alder. Per 1.1.1977 var 46 % av de som bodde på Fjell i aldersgruppene 0-9 år eller 25-34 år (Carlsson 1991). Fjell hadde i denne perioden noe mer sosiale problemer enn andre bydeler i Drammen, men ikke dramatisk mye høyere. Kommunen så det ikke som noe problem. De regnet med at det ville stabilisere seg når bydelen ble bedre etablert. En skyldte på at det var mange nye innflyttere på en gang, og at de foreløpig ikke hadde noen felles tilhørighet. Det sosiale miljøet ville gå seg til etter hvert. Forholdene i området la likevel ikke til rette for det, området hadde ingen naturlige møtesteder, ikke engang butikk.

Mot slutten av 1970-årene begynte det å skje endringer på Fjell. Drammen kommune gikk i gang med en stor utbygging av området Konnerud (Figur 1, side 4). Konnerud ligger på et plåtå et stykke utenfor sentrum oppe i åsen. Området er preget av naturskjønne omgivelser og gode muligheter for friluftsliv. Utbyggingen på Konnerud skjedde med hovedvekt av eneboliger og rekkehus. Bydelen ble sett på som svært barnevennlig og ble fort et populært sted å flytte til. Tilblivelsen av den nye, naturskjønne bydelen fikk store konsekvenser for Fjell. Mange av barnefamiliene som hadde flyttet inn på Fjell i begynnelsen av 1970-åra hadde nå fått bedre familieøkonomi og ønsket etter hvert å flytte inn i eget hus med muligheter for hage. Det ble en flyttestrøm fra Fjell til det nyutbygde Konnerud (Carlsson 1991). I tillegg fikk vi en liberalisering av boligmarkedet tidlig i 1980-årene da andeler i borettslag kunne omsettes til markedsverdi. Leilighetene på Fjell kunne dermed selges til markedspris. Da det ble mange ledige leiligheter samtidig på Fjell fordi mange flyttet til Konnerud, ble prisene i området svært lave. I begynnelsen av 1980-årene kunne en få en

leilighet på Fjell på dagen. Det var ikke lenger ansiennitet i DOBBL som bestemte hvem som skulle få tilbud. Innskuddene var på et lavt nivå. Andre steder i Drammen fikk vi ikke denne enorme nedgangen i pris på grunn av takstopphevingen. I begynnelsen av 1980-årene var leilighetene på Fjell de billigste i hele Drammen, trolig også i hele Buskerud og Nordre Vestfold. Prisnedgangen fikk sosiale konsekvenser (Carlsson 1991). De ressurssterke familiene flyttet vekk fra området, og på grunn av billige leiligheter var de som flyttet inn folk med dårlig betalingsevne. Befolkningen fikk en høyere andel av aleneforsørgere, mennesker som var avhengig av sosial støtte og folk med psykiske eller sosiale problemer. I denne perioden ble Fjell mer og mer sett på som et belastet område i Drammen. Selv om langt fra alle i området kunne karakteriseres som ressursvake mennesker, ble Fjell etter hvert sett på som et ”dårlig” boligområde. Prisene på leilighetene holdt seg på et lavt nivå.

Utover i 1980-årene skjedde det også andre endringer på Fjell. Innvandrere og flyktninger begynte å bosette seg der. Det var en eksplosjon i antallet mennesker med bakgrunn fra land utenfor det vi tenker på som vestlige land. På slutten av 1970-tallet var det nesten ingen innvandrere på Fjell, mens på begynnelsen av 1990-tallet var andelen av befolkningen som hadde opprinnelse fra land i den ikke-vestlige verden oppe i 40-45%. Utviklingen har fortsatt og i dag har Fjell barneskole 72 % språklige minoriteter på skolen. Disse kommer fra rundt 35 ulike nasjonaliteter (Drammens Tidende, 27.1.2004). Andelen er mye høyere enn den er på andre drammensskoler. Som et eksempel har barneskolen på Konnerud kun 3,6 % språklige minoriteter (Drammens Tidende, 2.7.2003). Den store økningen av innvandrere på Fjell var med på å påvirke boligmiljøet betraktelig. Området ble sett på som ”innvandrerbymen” i Drammen. Det mange ikke fikk med seg var at den økende andelen minoriteter på noen måter også var positivt for befolkningen på Fjell. Innvandrergruppene som flyttet inn i området var ikke ressursvake mennesker slik som mange av de etnisk norske beboerne. Barna fra innvandrerfamiliene kom ofte fra mer ressurssterke familier. Det var de etnisk norske på Fjell som hadde mest sosiale og økonomiske problemer. Den store andelen innvandrere fra ikke-vestlige land betydde likevel en stor utfordring for området. Selv om innflytterne ikke var økonomisk ressursvake, ble det problemer knyttet til språk og kultur.

Utover 1990-årene og fram til i dag har andelen innvandrere på Fjell fortsatt å øke. Det som er forskjellig i dag i motsetning til for 10 år siden, er at det har blitt satt i gang en rekke tiltak som skal hjelpe til med integreringen i boligområdet. Problemene på Fjell har sunket og prisene på leilighetene på Fjell har økt betraktelig. Selv om de fortsatt er blant de billigste i Drammen, er ikke prisene så lave som på 1980-tallet (Drammens Tidende, 25.1.2004). I dag

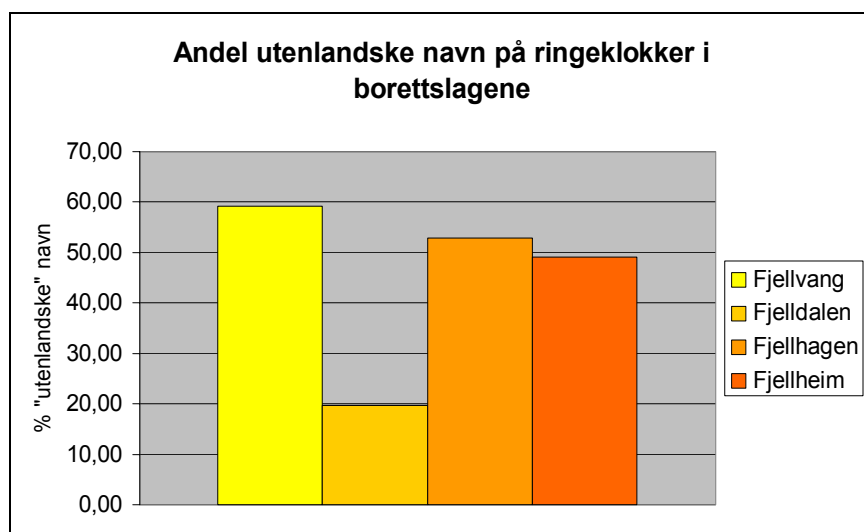
har Fjell en del utfordringer når det gjelder integrering, men tiltakene og arbeidet som er gjort på Fjell de siste 10 årene har gjort området mindre belastet. Mye av problemet i dag er kanskje mer hva drammensere og andre fortsatt tenker om Fjell. Før jeg ser på slike oppfatninger knyttet til området utad, vil jeg presentere stedet nærmere.

4.4. Borettslagene på Fjell

I løpet av 10 år ble 1509 av de 1539 planlagte leilighetene på Fjell bygget. Blokkene ble delt inn i 4 borettslag. Fjellhagen, Fjellvang, Fjelldalen og Fjellheim. Alle borettslagene ligger under Drammen og Omegn boligbyggelag, som i dag fungerer kun som meglere i området og har lite å gjøre med selve driften og vedlikeholdet av borettslagene. Jeg vil nå kort beskrive de forskjellige borettslagene i den rekkefølgen de ble bygget.

Fjellhagen

Det første av de fire borettslagene som ble bygget på Fjell, var Fjellhagen borettslag. Borettslaget består av 16 blokker. I alt er det 550 leiligheter fordelt på to punkthus og resten lavblokker. Fjellhagen borettslag er det borettslaget som består av flest lavblokker. Utbyggingen av resten av Fjellområdet bar preg av store høyblokker. Fjellhagen er i tillegg det største borettslaget og kanskje det som er mest profilert på Fjell. Lederen i borettslaget er en veldig aktiv og engasjert person som har gjort mye bra for området. Borettslaget har egen hjemmeside på Internet hvor beboerne kan følge med i hva som skjer både i borettslaget og via linker få informasjon om andre aktiviteter i bydelen. I Fjellhagen er beboerne blandet mellom mange ulike nasjonaliteter slik som det også er ellers på Fjell. Det er noe forskjell innad mellom de ulike blokkene i borettslaget, men andelen beboere med fremmedkulturell bakgrunn ligger fra 32 % på det minste og opp til 67 % på det høyeste. Data for innvandrersandel her og for de neste borettslagene er basert på mine registreringer av andel utenlandske navn på ringeklokker og dermed beheftet med noe usikkerhet (Kapittel 3.3, side 39). Fjellhagen ligger midt i området, men selv om det er det største og mest utstrakte borettslaget er det kanskje ikke disse blokkene folk utenfor forbinder med Fjell.

(Figur 3: Viser fordeling av utenlandske navn på ringeklokker i de ulike borettslagene)

Fjellheim

Borettslaget Fjellheim var det neste som ble bygget, dette var i årene 1970 til 1971. Fjellheim ligger helt øverst på Fjell og grenser inn mot marka. Borettslaget består av 304 boliger fordelt på to store høyblokker som hver består av to blokker som er bygget sammen. Blokkene har også nylig vært rehabilitert, men fasadene er fortsatt preget av å være eldre enn blokkene nede ved skolen. Blokkene av samme type, men i Fjellheim er fargene er grå og ensformige. Utearealene er mer preget av asfalt og det hele ser litt trist ut. Det er en lekeplass og noen enkeltstående lekeapparater utenfor. En liten grusbane finnes også. Området bærer preg av å være mer rolig enn blokkene nede ved skolen, i alle fall sett utenfra. Sammen med noen av blokkene som tilhører Fjellhagen ligger dette området litt utenfor selve senteret på Fjell. For å komme ned til "senteret", må beboerne gå et stykke gjennom et lite skogholt og et grøntområde. Området de går igjennom blir kalt "Dumpa" og ble satt av til friområde på Fjell. Her er det i dag et fotballmål på en stor gressplen. De to høyblokkene som utgjør Fjellheim borettslag har fått på seg et stempel om å være "bråkete" på grunn av alkoholikere og stoffmisbrukere. Andelen innvandrere i dette borettslaget er noe lavere enn i blokkene nede ved skolen. De to blokkene til Fjellheim har i følge mine tall 46 % og 56 % beboere med innvandrebakgrunn.

(Foto 2: ”Dumpa” med deler av Fjellheim og Fjellhagen borettslag i bakgrunnen.)

Fjellvang

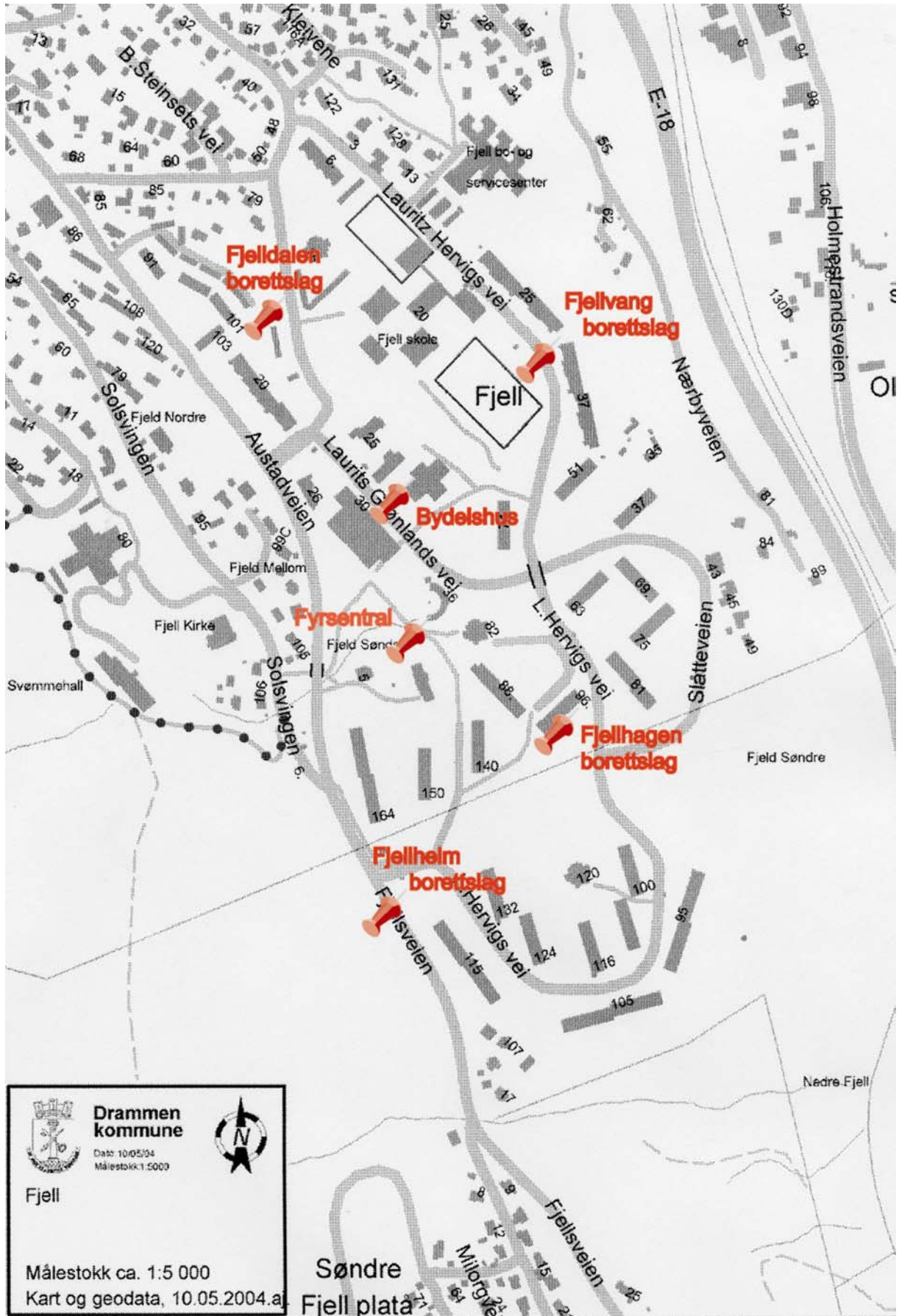
I andre enden av Fjell ligger Fjellvang borettslag som ble bygget i årene 1973 til 1976, og var altså det borettslaget som stod ferdig sist. Fjellvang består av 528 leiligheter fordelt på seks høyblokker. Blokkene ligger vis a vis Fjell barneskole. Utearealene består av en grønn plen foran blokkene. Inngangene finner du bak blokkene og her er det også en lekeplass. Det som preger området rundt Fjellvang, er at det er mye liv og mennesker rundt omkring.

Leilighetene har nylig blitt rehabilitert og fått verandaer. Det at blokkene ligger så tett og ved siden av Fjell barneskole gjør sitt til at dette området er mer livlig, noen vil kanskje kalle det mer ”støyete” enn andre områder på Fjell. Disse blokkene nede ved skolen blir av enkelte på Fjell kalt for ”Gettoen”. Andelen innvandrere er ikke i følge mine tall spesielt høye i disse blokkene enn i andre områder på Fjell, men konsentrasjonen gjør det er mer markant. I disse blokkene ligger andelen fremmedkulturelle beboere fra 55 % til 67 %.

Fjelldalen

Fjelldalen er det siste borettslaget på Fjell og ble bygget i 1975. Det er det minste av de fire lagene. Fjelldalen består av to lavblokker og et punkthus som ligger på nordvestsiden av Fjell barneskole. Borettslaget har i alt 127 leiligheter. Blokkene ligger lengre fra hverandre enn tilfellet er i de andre borettslagene. Utearealene er preget av mer plass og grønn plen enn de andre områdene på Fjell. Blokkene er her også nylig pusset opp og fasadene er pene og lysegule med nye, pene inngangsdører. Det er blomsterkasser utenfor alle inngangene og blomsterbedene er velstelte. Blokkene har også to lekeplasser og benker utenfor alle inngangene. Området er rolig og ligger på en måte litt på enden av Fjell slik som Fjellheim,

men i motsatt ende. Blokkene ligger mot grensen til Austad og har dermed utsikt til litt annen bebyggelse enn blokkbebyggelse. Det er ikke like opplagt at disse blokkene hører til selve Fjell. De ligger på grensen, men er altså en del av Fjell de også. Andelen beboere med fremmedkulturell bakgrunn er markant lavere i disse blokkene enn i de andre borettslagene (Figur 3, side 56). I den ene blokka er andelen helt nede i 9 %, på det høyeste er den 25 %. I dette borettslaget er det mange norske pensjonister som er bosatt.

(Figur 4: Kart over Fjell-området)

4.5. Blokkene og fyrsentralen

Blokkene på Fjell har i løpet av de siste 12 åra gjennomgått en rehabiliteringsprosess. Til sammen har dette kostet borettslagene 250 millioner kroner (Drammens Tidende, 16.3.2004). Blokkene har fått nye fasader, verandaer, vinduer, mer farger og bedre isolering. Rehabiliteringen har gjort boligene mer attraktive.

Boligene på Fjell er også gunstige fordi de har tilknytning til en felles fyrsentral. Fjell Fyrings- og service sentral ble etablert i 1971 og er i dag eid av de fire borettslagene. Sentralen leverer varme til alle boligene på Fjell og i tillegg utfører de ansatte en hel rekke servicetjenester som er nødvendig for blokkene både utvendig og innvendig, blant annet for utearealer og fellesvaskerier. I tillegg formidler sentralen andre håndverkstjenester som kan være nødvendig for beboerne. Driften av sentralen blir finansiert via husleia i borettslagene. For beboerne virker de fleste tjenester gratis, men det er de altså ikke. Bedriften er en nonprofitt bedrift slik at hvis det er mer penger igjen i årets løp, går dette tilbake til eierne, altså beboerne. Det er husleia som regulerer hva sentralen skal gjøre eller ikke. Tjenestene beboerne på Fjell har i fyrsentralen er det ikke alle som er klar over når de vurderer å flytte til Fjell. Det er noe som er viktig å få frem for å gjøre Fjell til et mer attraktivt sted å bo. At strøm og varme er inkludert i husleien er et stort pluss for leilighetene. Sentralen på Fjell har stor kapasitet, på det kaldeste brukes sjeldent mer enn 40 % av energien. Dette har med pris å gjøre. Sentralen har forskjellige energibærere som de skifter mellom etter hva som er mest lønnsomt. Når strømmen har vært dyr de siste årene, har de benyttet seg av oljefyr. Beboerne på Fjell merker dermed ikke effektene av de høye strømprisene på samme måte som folk i andre boliger gjør.

4.6. Kommunale boliger på Fjell

I forhold til kommunale boliger på Fjell har kommunen benyttet seg av hele forkjøpsretten sin i alle borettslagene på Fjell bortsett fra i Fjellhagen. Loven som er vedtatt av Stortinget (1998) gir kommunen rett til kjøp av 10 % av andelene i borettslag (Gustavsen 2002). I dag er det slik at hvis kommunen ønsker å kjøpe leilighet på Fjell så er de utestengt fordi de har fylt opp kvoten sin. Kommunen har altså ikke mulighet til å kjøpe flere leiligheter i området, men må heller satse på og få byttet bort en leilighet med en annen type. De kommunale boligene på Fjell er ikke av spesiell betydning for hvordan området fungerer. I alt er det nå ca. 150 kommunale leiligheter, noe som ikke er så mange i forhold til hvor mange leiligheter som er i

området totalt sett. De kommunale leilighetene er i tillegg spredt rundt i området slik at det er ikke enkelte blokker som er ekstra belastet i realiteten. Likevel er det noen blokker som har mer stempel på seg for å være ”problemblokker” enn andre. Slike rykter har likevel ikke med andelen kommunale leiligheter, men heller med hvordan type beboere som har fått tildelt bolig akkurat der.

Det har det siste året skjedd en omorganisering av kommunen med hensyn til boligspørsmål. Tidligere var det slik at det var Boligkontoret i kommunen som var både utleier, eier og hadde tildelingsretten. Fra og med 1.1.2003 er dette endret. Eier og utleier er nå Drammen Eiendom som er et KB (Kommunal bedrift), og har en foretningmessig annerledes drift. De skal ikke ha informasjon om den enkelte leietaker og da forsvinner noe av den sosiale profilen i leieforholdet. Problemer av sosial art blir kanskje ikke like lett fanget opp som tidligere. Det er fortsatt Boligkontoret som skal ha tildelingsretten. De sender en søknad om en bestemt type bolig til Drammen Eiendom, som da kommer med et tilbud etter hvilke boliger de for tiden har tilgjengelig. Omorganiseringen skal effektivisere kommunens forvaltning av boligene, likevel er det skepsis mot det fordi brukeren kan bli forvirret og falle dårlig ut. Drammen Eiendom kan likevel kanskje ha større muligheter til å klare å skifte ut noe av den kommunale boligmassen med boliger det er mer behov for i dag. Denne muligheten er en stor fordel med omorganiseringen. På Fjell vil utfordringen være knyttet til å klare å bytte ut en del av leilighetene med større boliger tilpasset større familier.

4.7. Fjell, en stemplet bydel

Fjell har i mange år hatt et negativt stempel på seg i Drammen. Det finnes mange vitser om Fjell som går på negative sider ved bydelen. Et eksempel kan være en vits som de fleste drammensere kan og som jeg fikk høre flere ganger under feltarbeidet mitt på Fjell. Som drammensere kunne jeg den fra før. Det er en gåte som spør om ”Hva er rødt, langt og lukter hvitløk? - Jo, det er bussen til Fjell!” Gåten sier noe om hva Fjell blir forbundet med av folk ellers i Drammen. Fjell er innvandrersbydelen det lukter vondt av og Austad blir ikke nevnt som en del av dette. Austad blir sett på som en annen bydel. Fjell hadde noe større konsentrasjon av sosiale problemer enn ellers i Drammen og gjennom media fikk folk inntrykk av at det var enda større problemer enn det kanskje i realiteten var. De typiske drabantbyproblemene som ungdomskriminalitet, arbeidsledighet, barnevernssaker, ensomhet og dårlig økonomi kom til syne på Fjell. Det som gjorde situasjonen spesiell, var at området ikke hadde noen fysiske forutsetninger for sosial samhandling. Befolkningen kom fra mange

ulike steder og hadde ikke noen felles identitet. Problemene på Fjell tårnet seg opp utover i 1980-årene (Carlsson 1996). Den dårlige planleggingen og raske utbyggingen kommunen hadde lagt opp til fikk utslag i dårlig sosialt nettverk og lite samhold i bydelen. Beboerne fikk høre både av andre på Fjell og gjennom pressen at Fjell var et belastet område.

En sak som gjorde Fjell kjent for de fleste også utenfor Drammen, var den mye omtalte ”Therese-saken”. Ni år gamle Therese ble bortført fra boligområdet på slutten 1980- tallet. Fjell ble kjent som et typisk eksempel på drabantby over hele landet. Siden det tok så mange år uten at noen fant ut av hva som egentlig hadde skjedd med Therese, fikk området et skummelt preg over seg. Det ble lenge spekulert i om det var noen innad i området som var skyldig eller om det var noen utenforstående. Uvissheten satte sitt preg på samfunnet på Fjell. Folk turte ikke la ungene sine leke alene rundt på Fjell i mange år etter at Therese forsvant. Fjell har altså lenge hatt et negativt rykte blant mennesker utenfor området, men hvordan fungerer egentlig lokalsamfunnet på Fjell i dag? Kan området betegnes som et segregert område og er befolkningen ekskludert?

5. SEGREGERT OMRÅDE? - ANALYSE DEL 1

5.1. Er Fjell et segregert og ekskludert område i Drammen?

Kan Fjell sies å være et segregert boligområde og er i så fall befolkningen der ekskludert fra bestemte arenaer i samfunnet? Dette er en av underproblemstillingene i oppgaven. Svaret på spørsmålet vil være med på å belyse hovedproblemstillingen om det er mulig å få en bydel med stort innslag av ulike etniske grupper til å bli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn. Ut fra definisjonen (Kapittel 2.3, side 16) er et segregert område et område der det er høy konsentrasjon av en samfunns gruppe. Det har vært hevdet at Fjell har gjennomgått en sosial segregeringsprosess (Carlsson 1991). I tillegg til at området skiller seg fysisk fra resten av byen, er sammensetningen av befolkningen som bor der annerledes enn i resten av byen. Andelen innvandrere er langt høyere og gjør at Fjell skiller seg ut. Det er likevel noe problematisk å karakterisere Fjell som et segregert område. Hvis en som kriterium skal bruke opphopning av dårlige eller gode levekår i området, blir det med en gang mer komplisert å bruke begrepet segregering. Selv om befolkningen på Fjell skiller seg ut fra andre områder i Drammen med hensyn til opprinnelsesland og kultur, vil det ikke nødvendigvis stemme at området også skiller seg ut med hensyn til levekår. Befolkningen på Fjell er blandet, den består av rundt 35 nasjonaliteter og det er ikke gjennomgående slik at disse gruppene er svakere økonomisk stilt enn befolkningen andre steder i Drammen. Selv om leilighetene på Fjell er av de billigste i byen, er det feil å dra slutningen at alle de som bor der bor der fordi de ikke har økonomi til å bosette seg andre steder. Blant de ulike innvandrergруппene kan det være ulike verdiprioriteringer som det å sende penger til familie i hjemlandet. (Dhaya 1974) Gjennom de samtalene jeg har hatt, kommer det klart frem at mange bor på Fjell også fordi de trives så godt og ikke kan tenke seg å bo noe annet sted. Jeg fikk høre eksempler på folk som hadde flyttet fra Fjell til andre steder, men som flyttet tilbake til Fjell fordi de trivdes mye bedre i det miljøet som finnes her.

”... jeg har også kjennskap til et mindre antall familier som har prøvd å bo for eksempel på Åssiden (se figur 5, side 78) i Drammen og som har kommet tilbake hit fordi det har vært for tøft å bo der. For her har de nettverk, ikke sant. ” (Informant 7)

”... så kjøpte vi leilighet på Åssiden. Der klarte jeg å bo i syv år. Jeg følte meg helt aleine. Så flyttet vi hit. (...) Da vi bodde på Åssiden så jeg folk ute her på Fjell (når hun var på besøk), dem var så mye ute og pratet sammen og... det så ut som at de koste seg her oppe

på Fjell. (...)Det er grunnen, jeg følte meg mye aleine der oppe (Åssiden), da veit du. Også... jeg veit ikke... jeg klarte ikke være venner med norske.” (Beboer 8)

Selv om det er en del strukturelle forklaringer på hvorfor befolkningen på Fjell har endret seg i den retningen den har, finnes det også en forklaring i sosial samhörighet og nettverk mellom beboerne. Sitatene ovenfor gir uttrykk for denne samhörigheten.

I sammenheng med segregeringsbegrepet blir sosial ekskludering ofte tatt opp. Befolkning som bor i segregerte områder preget av svakere samfunnsgrupper, blir ofte ekskludert fra ulike arenaer i samfunnet (Madanipour 1998). Kjennetegnet kan nok stemme for Fjell til en viss grad. Sosial ekskludering kan være på både sosial, kulturell, økonomisk eller politisk arena. Det kan sies at befolkningen på Fjell er ekskludert i mer eller mindre grad innen noen av arenaene, men det vil avhenge av hvem en snakker om. Det finnes mennesker i området som ikke oppfatter seg som ekskludert fra noen av disse arenaene, mens andre kanskje vil være ekskludert fra flere. De som har opprinnelse fra Norge og som har god økonomi vil ikke være ekskludert fra noen av arenaene selv om de bor på Fjell. Selv om adressen kan føre til negative assosiasjoner hos for eksempel arbeidsgivere og lignende, vil etnisk norske fra Fjell antakelig klare å komme inn på de fleste arenaer på grunn av at de mestrer norsk språk og kultur. Det som kanskje er tilfellet, kan være at de til en viss grad er ekskludert fra det sosiale miljøet i nærmiljøet fordi de skiller seg ut fra resten av beboerne i blokka. På en annen side kan det sies at en del ekskluderer seg selv fra nærmiljøet ved at de ikke ønsker å delta i det lokale sosiale miljøet. Sitatet nedenfor er hentet fra en etnisk norsk beboer og gir et eksempel på slik ekskludering. Hun la vekt på at hun ikke var så mye i nærmiljøet, blant annet fordi hun hadde en hytte hun pleide å dra til i helgene. Kombinasjonen med å ha leilighet på Fjell og hytte var i følge henne genial. På hytta blir behovet for hage og utearealer dekket og det sosiale nettverket er ikke i nærmiljøet, men utenfor.

”De har en del eldretreff og sånn og litt annen aldersgruppe og interesser enn meg... for jeg reiser veldig mye bort i helgene, jeg. Jeg reiser til hytta, jeg... Så den kombinasjonen mellom å bo i blokk og ha hytte... den er perfekt! Sjakktrekk, altså. Da kan du bare lokke igjen døra og så reise på hytta.” (Beboer 9)

Ekskluderingen som sitatet over gir uttrykk for, går inn på teori om sosial kapital. Svakere samfunnsgrupper har gjerne større del av sitt nettverk i nærmiljøet fordi de ikke har like stor mobiliseringsgrad som andre. Beboeren ovenfor setter seg selv klart på sidelinjen av de andre som bor i blokka hennes. Hun bruker ”de” når hun snakker om resten av beboerne og gir klart

utrykk for at hun ikke føler særlig samhørighet med disse. Avstanden hun føler er på en måte ganske logisk, siden hun er i en annen aldersgruppe enn resten av beboerne. Sitatet er hentet fra en beboer som bor i Fjell dalen borettslag, her er det hovedvekt av etnisk norske pensjonister.

Innvandrere på Fjell kan nok i ulik grad være ekskludert fra både sosial, kulturell, økonomisk og politisk arena. Ekskluderingen vil være avhengig av hvor godt de er integrert i det norske systemet. Her er det stor forskjell blant innvandrerne i området. Enkelte mestrer norsk bra og er lite ekskludert, mens andre lever nesten helt utenfor det norske samfunnet. Den siste gruppen trenger likevel ikke være ekskludert. En del kan sies å til en viss grad velge denne tilværelsen selv. På Fjell kan for eksempel tyrkere bo uten å ha behov for å bruke norsk i dagliglivet, noe som ikke nødvendigvis betyr at de selv føler at de er ekskludert. Likevel er ekskludering fra ulike arenaer et problem for en del av innvandrerne på Fjell. Det er ikke lett å komme inn i verken norske sosiale miljøer, kultur, politikk eller økonomi med dårlige norskkunnskaper. Det å bo i et område med en høy konsentrasjon av innvandrere, hindrer dem i å få brukt praktisk norsk i dagliglivet. Lite praktisering vil gi utslag i at språkkunnskapene blir for dårlige til å komme seg inn på det arbeidsmarkedet de kanskje ønsker.

Dårlige norskkunnskaper er ikke alene grunnen til at innvandrere på Fjell blir ekskludert fra norske miljøer og samfunn. Adressen og det utenlandske navnet deres gir også negative holdninger slik at for eksempel arbeidsgivere vegrer seg for å ansette dem. Det er altså for lettvindt å skylle på at dårlige norskkunnskaper hindrer mange når de skal inn på arbeidsmarkedet. Jeg hørte eksempler om innvandrere fra Fjell som tross sin perfekte norsk har problemer med å få arbeid. Alt er greit så lenge de snakker via telefon, men når de møter opp er det ikke lenger interessant. Slike avvisninger har med holdningene hos den øvrige befolkningen i Drammen å gjøre.

”... jeg synes jo det er veldig beklagelig når en del sånn veldig skoleflinke, oppegående afrikanske jenter kommer og forteller meg at de ikke får sommerjobb, ikke helgejobb... alt er greit så lenge de snakker med folk på telefon, men når de møter opp så er det bare... da kan du ikke begynne å snakke om å lære seg norsk, for norsken deres er så flytende og perfekt at det er ikke noe. Det er helt klart andre ting.” (Informant 7)

”Man blir rett og slett utsatt for, ungene har liksom blitt utsatt for gamle, norske, rasistiske menn og kvinner som kan være ganske råde. De kan være veldig råde. Nei, da velger du heller litt dårlig norsk.” (Informant 7)

”På Åssiden hendte det at jeg ikke kunne gå aleine i gata. Det er sant. Det var i Kastanjeveien, veldig bra gate... men jeg klarte ikke gå ut. Folk sa: ”Hvorfor bruker du skjurf (skaut)? Er du gammel kjerring, eller?” ... eh... de tutet og viste meg finger og... jeg opplevde mye vondt der altså. Her, aldri opplevd noe sånt! (...) Det er veldig annerledes her, det kan jeg si.” (Beboer 8)

Det er en del fremmedfrykt og til dels rasisme i byen. Mange av de andre bydelene har en lav andel innvandrere og dette gjør at mange drammensere har et forvridd syn på hvordan ”de andre” er. Her kan en trekke klar parallell til teori om representasjoner og myter vi mennesker danner oss av steder eller mennesker vi ikke kjenner til. Mytene og representasjonene som dannes via for eksempel media, stemmer ofte ikke overens med virkeligheten på det aktuelle stedet. (Holloway & Hubbard 2001) Media, særlig den lokale avisen i Drammen, har i mange år hatt en tendens til å fokusere på negative sider ved Fjell og skriver tydelig dersom det var innvandrere som stod bak eventuelt bråk. I senere år har journalistene blitt flinkere til å fokusere mer på positive sider ved området. Likevel møter en fremdeles holdninger blant drammensere som for eksempel at hvis en drar til Fjell, blir man stukket ned eller får bilen rasert. Slike holdninger tar tid å endre, men det dårlige ryktet ser nå endelig ut til å forsvinne mer og mer fra Fjell.

Befolkningen på Fjell har i lengre tid i stor grad vært ekskludert fra den politiske arena i Drammen. Ved kommunevalget høsten 2003 ble det en endring. Fjell fikk inn en stor andel innvandrere i bystyret. Av i alt 49 representanter i bystyret hadde åtte representanter innvandrerbakgrunn og har enten bodd eller bor på Fjell. I tillegg kommer etnisk norske representanter fra bydelen. I denne perioden blir Austad/Fjell den bydelen som, i forhold til folketallet, er best representert i bystyret. (Drammens Tidende, 17.9.2003) Deltakelsen vil ha stor betydning for området ved at de har fått flere stemmer inn i byens politiske arenaer. Her kommer igjen ulikheten innad i området til syne. Mens noen er engasjerte og integrerte i det norske systemet, er det andre som ikke er det. Mens noen sitter i bystyret, er det andre som kanskje ikke engang vet hvordan det norske politiske systemet fungerer. Uvitenheten om politikken i Norge trenger ikke være fordi de ikke har ressurser nok til å kunne greie å sette seg inn i det, men kan bunne i at de ikke føler noe behov for å ha greie på det. Mange følger godt med på det politiske livet og sakene i opprinnelseslandet, og interesserer seg ikke i så stor grad for det norske. Årsaken bak denne prioriteringen vil jeg komme tilbake til senere i kapitlet der jeg skal skrive om diasporabegrepet som en faktor som kan stimulere til

segregering og sosial ekskludering på Fjell. Det er flere faktorer enn diaspora som spiller en rolle her.

5.2. Hva fremmer segregering og ekskludering på Fjell?

I forhold til resten av Drammen skiller altså Fjell seg ut med sin høye andel innvandrere. Innad er området likevel veldig uensartet og befolkningen kan deles inn i mange ulike sosiale grupper. Det finnes både ressurssterke og ressursvake mennesker på Fjell. Mange av innvandrerfamiliene er ressurssterke familier, men blir allikevel plassert i båsen svakere grupper av mange mennesker i Drammen. Plasseringen har med stempelet til området å gjøre, og hvordan drammensere ellers ser på befolkningen som bor der. Mange av de etnisk norske beboerne jeg intervjuet hadde en forståelse om at innvandrerne var blitt plassert på Fjell av kommunen. Slike ideer sier noe om at det finnes en oppfatning om at innvandrerne umulig kan ha hatt ressurser nok til å skaffe seg en leilighet via det private marked, noe som faktisk er tilfellet for de fleste av innvandrerne på Fjell.

”... den forandringen som skjedde var vel mer den at innvandrerne var på det private markedet. Faktisk så kan jeg ikke huske at det var noen innvandrere som flyttet inn i kommunale boliger. (...) ... jeg husker veldig godt at jeg faktisk fikk kjøpt fordi jeg hadde prioritert en utenlandsk familie inn i en kommunal bolig. For jeg ble fortalt at jeg måtte ikke innbille meg at det skulle gå. Nei, det var negative holdninger til utlendinger generelt sett. (...) Så det er først i de senere år at det har virkelig kommet...” (Informant 5)

Innvandrerne kom altså inn via det private markedet, kommunen hadde lite å gjøre med at de plasserte seg nettopp på Fjell. Likevel er det mange som tror at det må ha vært kommunen som hadde ansvaret for utviklingen. Det blir tatt for gitt at innvandrerne fra den ikke-vestlige verden ikke hadde egne ressurser til å kjøpe seg inn på det private markedet og dermed måtte få kommunale boliger. Dette stemmer altså ikke for Fjell. Det er først i nyere tid at noen av de kommunale boligene på Fjell er bebodd av innvandrere. Årsaken til at de er plassert der, er at det er i dette området kommunen har store familieleiligheter som passer best for denne gruppen. Selv om kommunen ser problemet med stor konsentrasjon av disse gruppene på Fjell, er de tvunget til å bruke de leilighetene de har til rådighet. Kommunen er avhengig av å få solgt leiligheter for å kunne kjøpe andre type leiligheter fordi de har fylt opp 10 % - kvoten sin i området. Kommunale leiligheter på Fjell utgjør en liten andel av befolkningen totalt, og derfor kan en ikke si at disse er årsaken til den store konsentrasjonen. Innvandrerne kom inn i de kommunale leilighetene etter at den prosessen hadde startet.

5.2.1. Strukturelle forklaringer

Castells (1989) sin teori om den strukturelt og geografisk todelte byen og Lipietz (1998) sin teori om timeglassamfunnet bruker begge strukturelle prosesser i samfunnet til å forklare segregering. De legger vekt på endring i antallet industriarbeidsplasser og at noen grupper i samfunnet er på vei oppover i samfunnet, mens andre er på vei nedover og blir tapere. Skillet vil gi utslag i bosettingen ved at de svakere gruppene blir tvunget til å bosette seg i områder der markedsprisen er lav. Det er vanskelig å si noe generelt for befolkningen på Fjell siden den består av et så stort spekter av nasjoner, kulturer og samfunnsgrupper. En ting som likevel er sikkert er at det går et skarpt fysisk skille mellom blokkbebyggelsen på Fjell og området rundt som er preget av småhus. Det er ingen andre steder i Drammen som skiller seg ut på samme måte som dette området. Men kan vi likevel si at vi får en todeling av byen? Neppe, men det er en form for deling. Den sosiale todelingen Castells skriver om, stemmer til en viss grad for Fjell. Befolkningen kan nok sies å generelt være noe svakere stilt enn befolkningen ellers i Drammen. Mange er arbeidsledige på grunn av språkproblemer og problemer med å få utdannelsen sin fra hjemlandet godkjent av norske myndigheter. En del kan ha problemer med å få jobb i de nye arbeidsplassene innen servicenæring og lignende som, også i Drammen, etter hvert erstatter gamle industriarbeidsplasser. I tillegg er det en andel av innvandrerne som er uføre på grunn av for eksempel psykiske lidelser fra vonde opplevelser fra opprinnelseslandet.

Strukturelle forklaringer kan også være aktuelle for Fjell med tanke på at leilighetene på Fjell lenge har vært langt billigere enn i andre deler av byen. Det var særlig på 1980-tallet at prisene på Fjell var lave. Miljøet i området hadde vært preget av en del kriminalitet og ungdomsproblemer. Slike problemer er typisk for nybygde, tettbygde områder ca. et tiår etter innflyttingen på grunn av den store opphopningen av tenåringer (Solend 2001). På Fjell kom slike problemer mens det fortsatt var hovedvekt av etnisk norske der. Prisene ble lave på grunn av utflyttingen til Konnerud og fordi det ble oppfattet som lite attraktivt å bo på Fjell. De som flyttet inn på Fjell i denne perioden var mye innvandrere. Mange valgte nok å flytte dit på grunn av de billige leilighetene. At de valgte Fjell betyr likevel ikke at de var økonomisk svake, det kan også være eksempel på verdiprioriteringer. Mange kan ha valgt å bo billig for å kunne sende mer penger til familie i hjemlandet (Dhaya 1974). Etter hvert ble det også av stor betydning at det var flere av deres egne som bodde der. Utover på 1990-tallet og i dag er det nok flere som flytter til Fjell på grunn av det gode sosiale miljøet som finnes der, særlig blant enkelte innvandrergrupper. Boligprisene i området har også steget betraktelig

de senere årene. Prisveksten har for det sist året vært på 12,9 %. Veksten er dobbelt så høyt som den gjennomsnittlige prosentvise veksten på landsbasis. Likevel er leilighetene på Fjell fortsatt blant de rimeligste i byen (Drammens Tidende, 25.1.2004). Jeg ble fortalt at flere hadde kommet fra for eksempel Oslo og Bø i Telemark fordi de hadde hørt om miljøet på Fjell. Det var også noen som fortalte at de flere ganger hadde forsøkt å flytte fra området, men som flyttet tilbake fordi de savnet det sånn (Se sitater kapittel 5.1, side 63).

”... og vi har utallige eksempler på at folk som flytter herfra kommer tilbake igjen. Utallige! Det gjelder ikke bare utlendinger. Det gjelder også mennesker som føler at de ikke klarer noen annen måte å bo på. Jeg har selv kommet tilbake hit tre ganger. Jeg skal aldri flytte mer, aldri i livet!” (Informant 2)

Det er derfor tydelig at de strukturelle forklaringene ikke alene kan forklare hvorfor befolkningen på Fjell er blitt som den er i dag. De økonomiske sidene alene kan ikke forklare den stadige tilflyttingen av innvandrere. Strukturelle forklaringer kan kanskje forklare noe av starten, men etter hvert har sosiale og individorienterte forklaringer blitt viktigere.

De strukturelle forklaringer kan også brukes til å forklare noe om hvorfor en del av de etnisk norske som opprinnelig bodde i området valgte å flytte ut på 1980- og 1990-tallet. Mange av de som flyttet inn i området da det var nytt, var unge og nyetablerte som etter hvert ville flytte til en større eller annen type bolig. De sparte seg opp kapital mens de bodde på Fjell og fikk etter hvert behov for å bytte bolig når de fikk flere barn. Her kommer problemene med den fysiske boligmassen frem. På grunn av planleggingen var det kun blokker på Fjell og ingen passende boliger for de som ønsket å skaffe seg hus eller rekkehus. De ble tvunget til å flytte ut av området for å skaffe seg dette. Den nyutbygde bydelen Konnerud ble dermed alternativet for mange. Hadde Fjell hatt mer blanding i boligmassen, kan det hende flere av de opprinnelige innflytterne hadde valgt å forsette å bo på Fjell. Denne type utflytting er fortsatt tilstede i området. Et ungt, etnisk norsk par jeg intervjuet hadde flyttet ut av området delvis på grunn av ønsket om egen hage og uteareal for ungene (Beboere 6). Det å bo i blokk ble tungvindt fordi der måtte de følge ungene ut når de skulle leke. Med eget hus og hage et annet sted i byen ble dette mye enklere. Tiden de bodde på Fjell var når de var nygifte og motivasjonen var å spare opp penger til å kjøpe en større bolig et annet sted i byen på sikt.

”Vi bodde på Fjell for å spare opp penger. Det var eneste grunnen til at vi bodde der. Vi tenkte hele tiden å kjøpe noe større senere.” (Beboere 6)

”I starten var det jo veldig billig, da var det småbarnsfamilier i en etableringsfase som brukte det som sånne overgangsboliger, ikke sant.” (Informant 7)

Utover på 1980-tallet valgte altså mange av de unge, nyetablerte å flytte ut av området på grunn av den lokale strukturen i boligmarkedet. Mange leiligheter stod tomme og innvandrere begynte å flytte inn. Utflyttingen av etnisk norske fortsatte, særlig gjaldt det unge par med barn som skulle begynne på skolen. Valget om å flytte kan til dels forklares med strukturelle forklaringer som at de opparbeider seg en mer stabil og god økonomi og får behov for å finne en større og mer barnevennlig bolig. Noe av utflyttingen kan likevel også knyttes til den store tilflyttingen av innvandrere. Utskiftingen av beboere kan knyttes til ”tipping point”- modellen til Schelling (1971).

5.2.2. ”Tipping-point” på Fjell

”Tipping point”- modellen sier at i et område der det flytter inn en annen type beboere enn det som opprinnelig finnes i området, vil det etter hvert skje en akselererende utskifting av befolkningen. Utskiftingen gjelder særlig når det er mennesker med fremmedkulturell bakgrunn som flytter inn i et område. Det vil føre til at en kommer til et ”tipping-point” hvor utskiftingen akselererer når innvandrerandelen blir ”for tydelig”. Teorien legger til grunn at det finnes en motstand fra de opprinnelige beboerne til å bli boende på grunn av innvandrerne, at det er deres inntog som gjør at de flytter (Schelling 1971).

På Fjell har det vært en tydelig forandring i befolknings sammensetningen. Mange etnisk norske flyttet ut og innvandrere begynte å komme inn i området på slutten av 1980-tallet og utover 1990-tallet. Teorien om tipping-point modellen kan være med på å forklare noe av utviklingen, men det er viktig å også ta med andre faktorer til at etnisk norske flyttet fra Fjell. Økonomiske årsaker og boligvalg er viktige faktorer i utviklingen som nevnt ovenfor. Likevel er ”tipping-point” - modellen interessant å ta med når en ser på befolkningsendringen i området. Mange av de som flyttet ut gjorde det av økonomiske årsaker, men etter hvert som innvandrerne ble flere og flere på grunn av alle de ledige leilighetene, var nok også andelen innvandrere etter hvert noe av årsaken til utflyttingen for mange etnisk norske.

”At man la ut noen flere tomter her ut mot Skoger og da stimulerte til, for det at du kan jo ved å legge opp til type boliger så kan du velge type mennesker på en måte. (...) ... her handler det om strukturelle ting, her handler det ikke nødvendigvis om de folka som bor her, på en måte (...) Det skjer jo selvfølgelig ikke (bygging av andre typer boliger), og da blir jo

skolene sånn som de blir ikke sant. Og da får du den med at etnisk norske foreldre tar barna sine ut av skolen ikke sant, og det... jeg skjønner jo på en måte det. Hvis jeg hadde hatt et barn som var eneste norskspråklige elev i en klasse, så hadde jeg blitt bekymret, ikke sant.” (Informant 7)

”... man begynner jo ofte i blokk og så kjøper man hus. Den er jo klassisk. Fordi... de følte behov for hus, det var ikke sikkert at det var på grunn av innvandrerne. (...) Det flytter jo en del norsk hit, men ikke norske med barn! Da er det skolen som skremmer. Hvis du visste at dine unger skulle gå i klasse med to norske og resten innvandrere... det blir jo på en måte de en omvendt minoritet!” (Beboer 9)

Under feltarbeidet fikk jeg indikasjoner på at etnisk norske har valgt å flytte fra Fjell på grunn av at de ikke har villet at barna deres skal gå på en skole med stor andel innvandrerbarn. Hus med hage og større plass finnes i nærområdene innenfor samme skolekrets, likevel velger mange å flytte til andre bydeler i Drammen. Flyttingen kan sees på som en indikasjon på at de har negative holdninger til fremmede etniske grupper, men det er viktig å se at mennesker ofte søker sammen mot sine egne grupper. Selv om noen velger å ikke ha barnet sitt i en klasse hvor det antakelig vil bli i en mindretalls gruppe, betyr ikke det at de er negative til andre sin kultur. Kan hende kan det sies at de første etnisk norske som flyttet ut av området gjorde det av økonomiske og boligmessige årsaker. De flyttet til Konnerud fra et Fjell som enda ikke var preget av en stor andel innvandrere. Teorien om ”tipping-point” blir mer aktuell senere da innvandrere hadde overtatt en del av disse ledige leilighetene. Det var først da befolkningen på Fjell fikk en endring en kan begynne å snakke om utflytting av etnisk norske på grunn av stor andel innvandrere. På tidlig 1990-tallet var andelen innvandrere på barneskolen i området rundt 50 %, og innslaget ble sett på som positivt for miljøet som fikk innslag fra ulike kulturer. I dag er innvandrerandelen oppe i 72 % og skolen får større utfordringer knyttet til integrering og språkopplæring. Fjell barneskole er i dag kjent for ditt lange arbeid med integrering og får for dette mye positiv omtale. En skal være forsiktig med å påstå at de etnisk norske som flytter fra Fjell gjør det først og fremst på grunn av innvandrerandelen. Jeg har ikke kvantitative tall å forholde meg til her, men kun utsagn som sitatene ovenfor som kan tyde på at det i noen tilfeller kan være en del av årsaken.

En faktor som er viktig å ta med i diskusjonen om hvorvidt en økende andel innvandrere vil føre til en utflytting av de opprinnelige beboerne, er at det ikke bare er de etnisk norske som flytter ut av området. Også en del innvandrere velger å flytte ut av området og blir erstattet

med andre. De som flytter ut er gjerne de som ser problemet med å bo så konsentrert. De føler at ved å bo der hindres de i å bli bedre integrert i det norske samfunnet.

”... det er masse bra, men de kan ikke prate norsk. Når du prater med dem, de svarer ikke. Dem prater bare tegnspråk og du skjønner ingenting. (...) Det er vanskelig for meg for jeg kan ikke lære norsk når jeg bor der. Jeg skal ikke bo der på Fjell hele tiden.” (Beboer 4)

Andre legger kanskje mer vekt på det sosiale aspektet ved å bo med sine egne og ser kanskje ikke alltid problemene med integreringen like godt. Mange har for eksempel hørt rykter om ”Lille Tyrkia” og syns det er helt topp.

”Vi kaller det sånn liten Tyrkia. Liten Tyrkia på Fjell, vi kaller her. (...) Han (faren) tenkte da, kjøpe leilighet hvor? Som er jo tyrkiske familier og folk som bor... så en ikke kjeder oss og sånn. Og derfor har han valgt Fjell.” (Beboer 1)

Leilighetene selges ofte gjennom nettverk av kjente og dermed blir det flere av samme type gruppe. Kanskje kan det derfor sies at ”tipping-point”- modellen ikke bare gjelder der det er innvandrere som overtar et område etter etnisk norske. Det er også ulike grupper mennesker innenfor begrepet ”innvandrere”. Det er stor forskjell på hvor godt integrert de er og hvor godt de ser dette selv. En kan her stille spørsmål om graden av integrering kan ha sammenheng med forskjeller innen sosial kapital blant beboerne.

5.2.3. Sosial kapital på Fjell

Sosial kapital har jeg tidligere definert som sosiale nettverk og evnen til å dra nytte av disse. Hvilke sosiale nettverk en person har, vil være med på å bestemme hvilken tilgang han/hun vil ha til andre kapitaltyper som kulturell, økonomisk og symbolsk kapital. Alle kapitaltypene er viktige å se som gjensidig påvirkende, men her vil jeg fokusere på hvordan sosial kapital kan ha betydning for en befolkning i et område som Fjell.

Det er ulikheter innad i området på Fjell. Befolkningen består som nevnt tidligere av rundt 35 nasjonaliteter. Det sier seg selv at disse har veldig forskjellige nettverk og dermed sosial kapital. Noen har et stort nettverk både i nabolaget og utenfor, mens andre har begrensede muligheter til å opparbeide seg et sosialt nettverk. Befolkningen kan deles inn i ulike grupper, disse vil ha ulike nettverk som igjen påvirker dem som gruppe. Innvandrerne kan deles inn etter hvor godt integrert de er i det norske samfunnet. Graden av integrering vil blant annet være avhengig av hvor mye kontakt de har med etnisk norske. På samme måte vil de etnisk

norske også kunne deles inn etter hvor mye kontakt de har med innvandrere, de som har mye kontakt vil gjerne også ha mindre fordommer mot den andre gruppen. Jeg vil ta for meg gruppene jeg møtte under feltarbeidet mitt og se på hvordan disse passer inn i Hanhörster (2001) sin inndeling av grupper i et boligområde med stor andel innvandrere.

De norske pensjonistene på Fjell har i mange tilfeller bodd i området helt siden det var nybygd. De som fortsatt er oppegående har stort sett kontakt med andre i samme gruppe. Kjennetegnene passer bra til beskrivelsen av Hanhörster (se kapittel 2.2, side 13) sin inndeling i Tyskland. Den første gruppen hun beskrev var nettopp eldre tyske som hadde mest nettverk innenfor egen gruppe (The German old-timers). Bydelshuset tilbyr ulike tiltak som rettes inn mot pensjonister, og her møtes de og opprettholder nettverket. Mange bor i Fjelldalen borettslag, som av mange blir sett på som pensjonistenes blokker. Ut i fra ringeklokkene kunne jeg se at andelen navn som tydelig var utenlandske var langt lavere her enn i de andre borettslagene (Se Figur 3, side 56). I den ene blokka var prosenten helt nede i 9 % utenlandske navn. Til sammenlikning kan det nevnes at i de andre borettslagene lå prosenten av utenlandske navn på ringeklokkene fra 32 % på det laveste til 67 % på det høyeste.

”De (Fjelldalen) samarbeider veldig bra innad. Det er jo veldig bra når det er fem pensjonister i oppgangen, så vil de jo gjerne ha en pensjonist inn i den sjette leiligheten også. Det er egentlig ikke noe gærent i det.” (Informant 2)

Leilighetene ligger i ytterkanten av Fjellområdet og oppleves som noe roligere enn resten av blokkene i området. Det er likevel mange etnisk norske pensjonister også i de andre blokkene. En del av beboerne jeg snakket med kunne fortelle at de hadde kontakt med noen i samme blokk eller nabolag. Dette kan tyde på at de har et sosialt nettverk i nærmiljøet. Allikevel er det nok mange ensomme eldre på Fjell. Den store utskiftingen av beboere har ført til at en del av disse gamle føler seg fremmede i det boligområdet de har bodd i opp til 20 år. Selv om mange la vekt på at de hadde noen venner i blokka eller andre steder på Fjell, ble det også lagt vekt på at det sosiale miljøet ikke var det samme som tidligere. Endringen begrunnet de med den økende andelen innvandrere, noe som også var typisk for gruppen eldre tyske i Hanhörster sitt arbeid. På Fjell var det få som fortalte at de hadde noe særlig kontakt med innvandrere. Uttalelser som *”de sitter ofte ute på benkene og skravler”* var ikke sjelden å høre fra de eldre norske jeg møtte. Med *”de”* mente de innvandrerne. Det var få som fortalte at de selv satte seg ned sammen med dem. Dette kunne jeg også observere ved å gå rundt i området. Det var lett å se noen benker der det satt særlig innvandrerkvinner med barn, mens de etnisk

norske pensjonistene holdt til på benker andre steder. De norske pensjonistene har mest kontakt med andre i egen gruppe, og tilsvarende for innvandrerne. Selv om det selvfølgelig er noe kontakt på tvers av gruppene, vil mye av nettverket være innenfor egen gruppe. Sitatene nedenfor gir uttrykk for dette. Det andre sitatet er interessant fordi det sier noe om at de ulike innvandrergruppene har kontakt på tvers av sine kulturelle og språklige skiller, mens de etnisk norske ikke blander seg.

”De (innvandrerne) holder på med sitt, og vi (etnisk norske) holder på med vårt. Det er ikke rart, men veldig uheldig.” (Beboer 9)

”For eksempel i blokken min har vi to norske damer som aldri hilser eller prater. Aldri. Det er rart. Men de andre... de fra India, Pakistan og Tyrkia... vi har ingen konflikter og ingen problemer. Vi omgås hele tiden hverandre, men ikke de norske. Veldig vanskelig. (...) Og når det er fint vær og sånn vi koker te og tar med oss ut. Sitter ute og vi blir alt for mange noen ganger, men vi får ikke tak i de norske, de norske vil ikke blande med oss. Jeg bare savner den kontakten. Det er mange ganger, men de kommer ikke. (...) Særlig eldre folk dem er redde for utlendinger.” (Beboer 8)

”Ja, der (utenfor blokka) sitter det noen, de er en sånn fast gjeng. Det er pensjonister.” (Beboer 11)

Det er altså en deling i det sosiale miljøet, og de eldre etnisk norske kan i mange tilfeller passe inn i Hanhörster sin inndeling. Likevel er det viktig å bruke denne inndelingen med forsiktighet. Hanhörster (2001) skriver at de eldre tyske ikke har særlig kontakt med tyrkerne i området fordi de er negative til dem. En slik negativ holdning stemmer ikke konsekvent på Fjell. Delingen kan også forklares ut fra aldersforskjeller. Som en av de eldre, etnisk norske beboerne sa til meg:

”... jeg har sett en del fremmedspråklige da som har sittet ute på kveldene med ungene og sånn, det har jo likesom vært dem stort sett, for det at, jeg vet ikke jeg. Jeg synes det er godt å ta det med ro når kvelden kommer, så det har jo kanskje noe med aldersfordelinga, for det er jo... jeg er jo bestemoraldre kan du si...” (Beboer 10)

En annen gruppe som bor på Fjell er de etnisk norske unge i etableringsfasen. De bor i området midlertidig for å spare opp kapital. Denne gruppen har mesteparten av sitt sosiale nettverk utenfor nærområdet. De bor i området kanskje bare noen få år før de velger å flytte inn i større bolig andre steder. Nettverk utenfor området fører til at de ikke har behov for å

involvere seg i det sosiale miljøet i området. De har venner og familie andre steder (Beboere 6).

Innvandrerne som bor på Fjell kan deles inn i flere grupper når fokuset skal være på sosial kapital og integrering. Det er mange ulike nasjonaliteter og kulturer i området, innvandrerne er svært ulikt integrert og årsaken til det kan være mange. Det blir for omfattende for meg å se på alle de ulike gruppene her, jeg har ikke nok materiale til å si noe spesifikt om hver enkelt av gruppene innenfor den store innvandrerguppen som ofte blir sett på som en ensartet gruppe av utenforstående. Likevel vil jeg se litt på noen av ulikhetene jeg kom over under feltarbeidet mitt og hvordan noen av dem kan minne om Hanhörster sin (2001) inndeling av tyrkere i Tyskland.

Den ene gruppen er innvandrerne som har mest kontakt med sine og som lever i sin egen lille verden på Fjell. Disse kan minne om gruppen Hanhörster kaller for tyrkiske tyrkere (The Turks in the Turkish World). Ved at de har mange av sine egne landsmenn i samme område, har de i liten grad behov for å mestre norsk språk. Disse kan sies å ha stor sosial kapital fordi de ofte har et stort og godt nettverk av både familie og venner i området. Det en kanskje kan stille spørsmålsteget ved, er hvordan denne sosiale kapitalen påvirker dem. Når det sosiale nettverket deres hovedsaklig består av mennesker fra samme kultur og opprinnelsesland, kan denne sosiale kapitalen virke negativt inn på integreringen i det norske samfunnet.

Menneskene har stor sosial kapital, men en kan si at de har en uheldig sosial kapital med tanke på integrering. Slike nettverk fikk jeg høre flere eksempler på under intervjuene mine på Fjell. Denne type problemstilling er kanskje mest relevant med tanke på tyrkere i området. De er i flertall og har dermed større anledning til å etablere et sosialt nettverk bestående hovedsaklig av mennesker innenfor egen gruppe (se sitat nedenfor). Mange innenfor denne gruppen ser problemet med at de ikke får brukt det norske språket, men legger større vekt på det sosiale aspektet. Ut i fra dette kan denne gruppen på Fjell sammenliknes med gruppen tyrkiske tyrkere i Tyskland (Hanhörster 2001). Det er vanskelig å si hvorvidt denne gruppen på Fjell knytter seg til egen gruppe fordi de føler at det norske samfunnet ekskluderer dem slik som tilfellet var i Hanhörster sin gruppe. Hun legger vekt på at menneskene i denne gruppen søker sammen for å føle seg sterkere mot den tyske befolkningen som i tyrkernes øyne presser dem til assimilering fremfor integrering. Integrering er ment å foregå ved at begge gruppene tilpasser seg hverandre. Hvis den ene gruppen blir presset inn i den andre sin kultur uten å få ta vare på egne særegenheter, kalles det assimilering (Salimi 1996). Dette har jeg ikke bakgrunn for å si om innvandrerne på Fjell. En del søker sammen med sine egne,

dette kommer frem av samtaler jeg hadde med innvandrere og etnisk norske på Fjell. Sitater som nedenfor gir uttrykk for dette.

”Prater mest tyrkisk med de tyrkiske damene dessverre. Prater norsk med andre nasjonaliteter. Mest kontakt innen samme nasjonalitet, det er litt sånn. (...) Det er alt for mange tyrkere som bor her oppe...” (Beboer 8)

”Altså dem etablerer seg i blokker, i hver sin blokk, så har vi, uten at det er noe negativt, så er det ”tyrkerblokka”, ”pakistanerblokka” og sånn er det i alle fall nede i Drammen, at de flokker seg, og vi har blokk her oppe som det er veldig mye tyrkere i. Og da ser det sånn ut da, at når en ikke- tyrker flytter ut av blokka, så kommer det en tyrker inn med en gang.” (Informant 8)

En gruppe som kan sies å ha mindre sosial kapital er de etniske gruppene som har få eller ingen av egen gruppe bosatt på Fjell eller i Norge. Disse har gjerne større problemer med å skaffe seg nettverk. Kanskje snakker de ikke særlig godt norsk og får dermed problemer å komme inn i sosiale nettverk med etnisk norske. I tillegg får de problemer med å komme inn i nettverket til de andre innvandrerne i nærområdet fordi disse ofte snakker sammen på sitt morsmål, som på Fjell ofte er tyrkisk eller pakistansk. Jeg hadde et intervju med en ung dame fra Marokko som fortalte meg om dette problemet. Selv snakket hun forholdsvis bra norsk, men hadde tydelig problemer med å komme i kontakt med andre i området. I følge henne var det kun fire-fem familier på Fjell fra Marokko. Disse hadde hun ikke kontakt med. I blokka der hun bodde hadde hun ofte problemer med å kommunisere med andre beboere fordi de ikke snakket sammen på norsk.

”... når jeg prater med dem, jeg får ikke noe svar. Og... det er ofte at de prater tyrkisk og de prater pakistansk... og...(...) Han (sønnen hennes) kan ikke lære norsk, du kommer inn i klasse med bare tyrkiske gutter og de prater nesten bare tyrkisk. Han skal ikke lære tyrkisk, men norsk, ikke sant! Derfor vil jeg ikke bo på Fjell.” (Beboer 4)

”Men jeg har naboer, for eksempel... kona og mannen, de skjønner ikke norsk. De har småunger. De kommer og spør om jeg kan ringe for eksempel borettslaget hvis noe er ødelagt og liknende. Fordi de skjønner ikke norsk.” (Beboer 1)

Det er altså de små innvandrergroppene som kan sies å ha lite sosial kapital på Fjell. Det som er interessant er likevel det at denne beboeren fra Marokko snakket like bra norsk, hvis ikke bedre norsk, enn noen av de tyrkiske damene jeg intervjuet som hadde bodd i Norge lengre

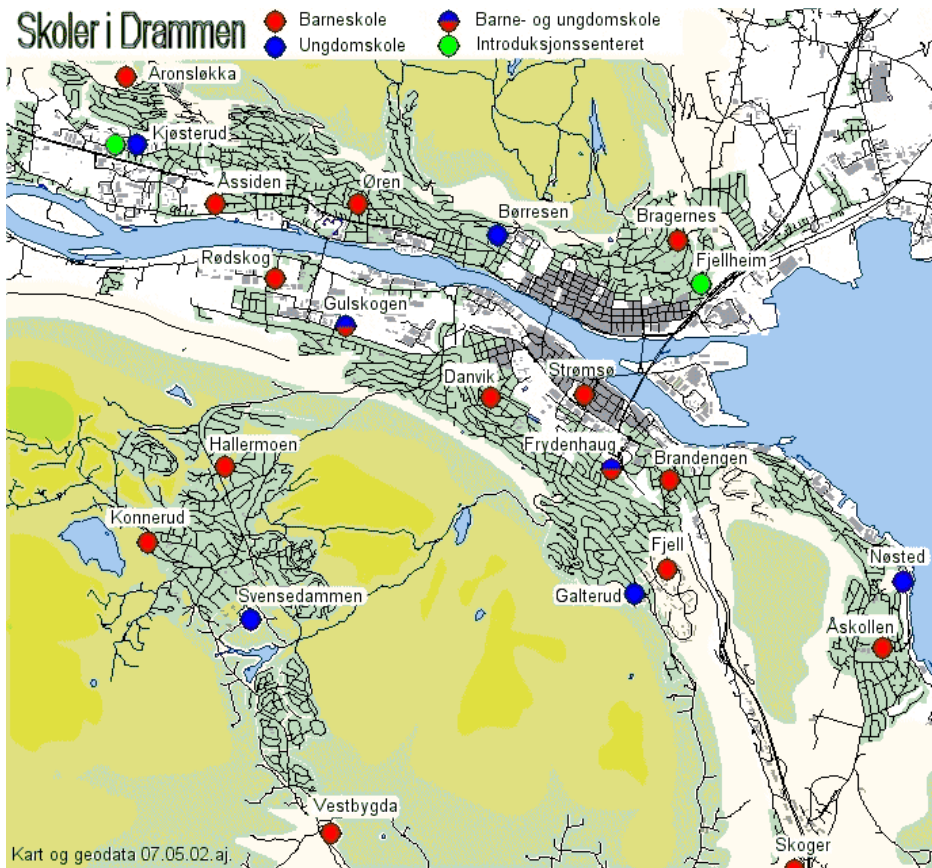
enn henne. Siden hun har liten mulighet for å kommunisere med mennesker på sitt morsmål, blir hun mer opptatt av å lære seg fellesspråket i området, nemlig norsk. Hun må mestre dette for å komme i kontakt med andre. Tyrkere og pakistanere føler kanskje ikke like stort behov for det, siden de kan utvikle et stort nettverk på Fjell ved hjelp av sitt eget morsmål.

En annen del av innvandrerne lever i det norske samfunnet, mestrer språket og kulturen. Disse kan sammenliknes med den siste gruppen som Hanhörster (2001) deler befolkningen inn i (The upwardly mobile Turkish middle class). De vil helst se på seg selv som norske og legger for eksempel vekt på at de ønsker at barna deres skal gå på skole andre steder i Drammen for å få mer norske barn rundt seg. Denne delen av innvandrere er de som har bodd lenge på Fjell og er gjerne født og oppvokst her. De er 2. eller 3. generasjons innvandrere. Mange av disse har sitt sosiale nettverk også utenfor området ved at de selv kanskje har gått på videregående skole nede i byen eller har arbeid utenfor området. De mestrer norsk språk veldig bra og har dermed lettere for å komme innenfor i etnisk norske miljøer og grupper. Deres sosiale kapital strekker seg lengre enn kun innenfor boligområdet. Nettverket gjør at de lettere integreres og får økt forståelse for det norske samfunnet. I følge Hanhörster (2001) velger mange innenfor denne gruppen innvandrere å flytte ut av tyrkiske innvandrersområder fordi de ønsker mer kontakt med kulturen i landet de er bosatt i. Sitatet nedenfor gir uttrykk for at trangen til økt forbindelse med etnisk norske også i mange tilfeller stemmer for innvandrergrupper på Fjell.

”Jeg vet om mange som har barn som skal begynne på skolen som søker seg vekk fra Drammen, ikke bare fra Fjell, fra Drammen til et mindre sted for at ungene liksom skal kunne omgås litt mer med norske barn. Fordi de ser problemet.” (Informant 3)

”Særlig barnefamilier som er opptatt av å bo i Norge fremover, de er i den situasjonen at de velger å flytte fra Fjell. (...) ... frem til et par år siden har det vært veldig lite innvandrerfamilier på Åssiden. (...) Aronsløkka (se Figur 5, side 78) har vel nesten ikke hatt noen. Plutselig har det eksplodert på Åssiden, de to siste årene. Fordi de vil at ungene skal bli så norske som mulig og lære så mye norsk som mulig. De velger å flytte ut av miljøet på Fjell. Men... det er igjen så forskjell og det er vel de svakere stilte som blir værende igjen i miljøet. De med ressurser søker seg ut.” (Informant 5)

”De (innvandrerne) burde egentlig komme seg vekk herfra. Flytte til Åssiden eller... Gulskogen... Og det er det mange som gjør også. Men ikke mange nok.” (Beboer 9)

(Figur 5: Oversikt over lokaliseringen av barne- og ungdomskolene i Drammen.)

Enda en gruppe i området er de som bor i de kommunale boligene. Det er omtrent 150 slike boliger i området av i alt rundt 1500 leiligheter. Under feltarbeidet fikk jeg ikke inntrykk av at de kommunale boligene har noen særlig betydning for området siden de utgjør en så liten del av boligene. Det er også vanskelig å snakke om disse som en ensartet gruppe siden de ofte er alt fra enslige mødre til rusmisbrukere, innvandrerfamilier og atferingstrygdede.

Nærmiljøkontoret hadde ingen tiltak som retter seg spesielt mot denne gruppen for å integrere dem. Få av beboerne jeg snakket med nevnte at de var plaget av sosialklienter i nabolaget. I et så stort og tettbebygde område som Fjell, vil det alltid være enkeltpersoner som skaper bråk og problemer. Disse utgjør likevel en så liten andel av befolkningen at de ikke utgjør utfordringene innen integrering i området. Lederen på bydelshuset hadde følgende kommentar på spørsmål om de kommunale leilighetene påvirket området:

” Det er... jeg tror ikke det jeg. Det er, det har vært mye snakk om det. (...) ... jeg tror ikke det er noe, 148 leiligheter av 1539, det er ikke kjempe mye det. (...) Og det kan jo være masse forskjellige folk det altså. Jeg tror det er litt sånn overfokusert. Betydningen av det. Men det var jo flere før da.” (Informant 7)

Inndelingen jeg har lagd blir veldig grov. I området finnes det mange ulike nasjonaliteter og kulturer, det er vanskelig å kategorisere alle, men denne delingen vil likevel kunne si noe om hvordan de ulike gruppene lever på Fjell. Det er viktig å ta med at de ulike gruppene har nettverk på tvers i mange tilfeller. Det sosiale miljøet på Fjell oppleves av mange som svært positivt og inkluderende. Det finnes en rekke tiltak i regi av Nærmiljøkontoret og Frivillighetssentralen. Her er det mange ulike mennesker som dukker opp og skaper nettverk på kryss av de opprinnelige skillene mellom gruppene. Hovedvekten av beboerne jeg snakket med under feltarbeidet mitt fortalte om et godt boligmiljø og at de for eksempel stort sett følte de kunne hilse, og kanskje også snakke med, de fleste som bodde i samme blokk. Den delingen av gruppene en kan se tendenser til er på mange måter helt naturlig og har ikke nødvendigvis med skepsis til den andre gruppen å gjøre. Det at noen innvandrere lettere lærer seg det norske språket er ikke bare avhengig av den sosiale kapitalen de besitter, men også kulturell kapital. Kunnskap om eget morsmål er også med på å sette grenser for hvor mottagelige mennesker er for nye språk. Selv om en har et godt utbygd sosialt nettverk i det ”nye” landet, trenger ikke det bety at en likevel klarer å lære seg språket. Lederen på bydelshuset hadde følgende utsagn knyttet til evnen til å tilegne seg et nytt språk:

”... det har mye mer med sosial klasse å gjøre enn det har med hvor folk kommer fra. (...) Jeg tror det handler mye mer om lav utdanning, lav inntekt og lav sosial klasse. (...) Hvis du mangler språkstimulering fra du er liten, på ditt eget morsmål og du vokser opp i et hjem uten en bok, og... så skal du da tilegne deg et nytt språk. (...) Hadde du hatt et barn som var godt språkstimulert og som kom fra et godt utbygd morsmål så ville det mye lettere lære.”
(Informant 7)

Hvordan kulturell kapital et menneske besitter, vil altså påvirke evnen til å integrere seg i et nytt samfunn. Den kulturelle kapitalen vil igjen avhenge av hvor man er vokst opp og det sosiale nettverket rundt. Beboerne på Fjell har vokst opp i mange ulike land, noen langt utenfor Norge. Beboerne har dermed ulike forutsetninger for å tilpasse seg norsk kultur. Tilpassingen vil blant annet avhenge av hvor mye kontakt og innflytelse kulturen fra opprinnelseslandet har fått for den enkelte.

5.2.4. Diaspora

I teorikapittelet definerte jeg diaspora som mennesker bosatt utenfor sitt opprinnelige hjemland og som i tillegg har en sterk tilknytting til sin egen migrasjonshistorie og andre med samme bakgrunn. Gruppen lever som minoritet utenfor og ofte fjernt fra sitt opprinnelsesland.

(Jf. kapittel 2.4.4, side 24) Jeg vil her diskutere hvorvidt deler av befolkningen på Fjell kan kalles diaspora og hvordan dette i noen tilfeller kan være med på å forsinke integreringen i det norske samfunnet.

De på Fjell som kan sies å leve som diaspora er den gruppen av innvandrere som er minst integrert i det norske samfunnet. Et av trekkene ved diaspora er at de på grunn av økte kommunikasjonsmuligheter kan ha jevnlig og god kontakt med kjente i hjemlandet og i andre land. De er ofte mer oppdatert på hva som foregår i disse samfunnene enn det som skjer i landet de er bosatt i. Under feltarbeidet mitt, fikk jeg flere eksempler på at dette kunne være tilfellet for enkelte av beboerne på Fjell. De fleste blokkene har tilgang til internasjonale tv-kanaler fra mange av de landene beboerne har opprinnelse fra. Fjell har eget kabel-tv selskap som sørger for sending av mange ulike program fra verden over og tilbyr også tilgang til Internet til beboerne. Når en går rundt på Fjell, kan en se mange store parabolantenner oppover i etasjene. Antennene er teknologiske tegn som kan legge et grunnlag for at deler av innvandrene har mulighet til å delvis leve i sitt eget opprinnelsesland.

”Ulempen med kabel-tv er jo at de har massevis av sine egne kanaler der hjemme. Du kan si, hvis du vil så kan du leve i din egen tyrkiske verden her oppe. Jeg snakker om tyrkere nå, men det gjelder ikke bare tyrkere!” (Informant 1)

”Også det at dem har tv-kanaler som er på dems språk, det gjør... det er en ulempe. (...) Men at de lever seg inn i det som skjer i dems hjemland... de vet alle nyhetene som skjer i hjemlandet, men spør du om hvem som er statsminister i Norge, da stusser de litt på det. Dem er der, det som skjer i hjemlandet i politikken... Det kan dem utenat. Jeg hører at ungene prater om det, jeg hører at de snakker om tv-program som gikk. Jeg er gift med en tyrker selv og skjønner litt og får med meg at det er det mye av.” (Informant 3)

En annen ting som også er typisk for etniske grupper i diaspora er at de gjerne får fornyet og sterkere tilknytning til religion. Det blir viktig for dem å ta vare på egen kultur, og i mange tilfeller er kulturen sterkt knyttet opp til religionen. Slik forbindelse finner man eksempler av på Fjell. Det er vanskelig å måle religiøs tilknytning siden et menneske kan være sterkt religiøs eller bli det uavhengig om han/hun lever utenfor sitt opprinnelsesland eller ikke. Likevel fikk jeg under feltarbeidet høre utsagn som støtter opp under at dette i noen tilfeller kan stemme. En del av beboerne på Fjell er mer konservative og strengt religiøse enn det som er gjennomsnittet for mennesker i samme gruppe som bor utenfor området og også enn gjennomsnittet i opprinnelseslandet. Det kan gå på ulike leveregler som for eksempel hvor

ofte de skal gå i for eksempel moskeen, hvordan klesplagg de skal gå med og hvordan de skal forholde seg til den vestlige kulturen. En tyrkisk beboer jeg intervjuet fortalte at mange tyrkere på Fjell var mye strengere muslimer enn det som er vanlig i Tyrkia og i andre deler av Drammen.

”For eksempel så er det mange damer som når du ser dem i andre bydeler dem kan gå med bukser og t-skjorter, men her oppe, dem klarer ikke uten skjerf (skaut). Men det er bare dumt. (...) Jeg går med bukser hvis det er behov... men uten skjerf klarer jeg ikke gå.”
(Beboer 8)

”... og særlig fordi det er så mange konservative innvandrere her oppe... Har du sett måten de går kledd på? I Tyrkia så er det til og med mange steder de ikke går kledd sånn... det er det mange som har fortalt meg. De går på en måte tilbake i utvikling og legger mer vekt på det som er deres særegenhet, da.” (Beboer 9)

Noen lever altså i sitt eget nettverk og blir veldig opptatt av å ta vare på egen kultur og religion. Dette gjøres delvis ved å ta stor avstand fra vårt vestlige samfunn og legge stor vekt på å vise utad at de er muslimer, for eksempel gjennom regler for hvordan de skal kle seg. Det er her viktig å få med at selv om disse reglene for oss kan virke strenge og ufrivillig presset på mange, er det en stor del av denne gruppen som selv ønsker dette. Det er for dem en måte å vise utad hva de tror på og hvor de kommer fra. Det er i mange tilfeller snakk om stolthet over egen kultur og religion.

” Man må ikke gjøre det for menneskers skyld.(...) Hvorfor skal det være folk mellom oss? Det skal være bare Gud og jeg...(...) Det er ingen som sier at jeg skal ta på skjerf (skaut), men jeg har vokst opp sånn. Jeg klarer ikke gå uten. Men jeg tenker ikke på folk, det er sant. Hvis jeg skal gjøre en ting, jeg aldri tenker over hva folk vil si om meg. Jeg bryr meg ikke om det.” (Beboer 8)

Befolkning som lever i diaspora opplever ofte generasjonskonflikter. Det blir et skille mellom 1.generasjon som er født og kanskje oppvokst i hjemlandet og 2. og 3. generasjon som knytter seg mer og mer til det nye landet de er bosatt i. De eldre sin frykt for at barna skal bli for vestlige er til dels stor i enkelte grupper. Uroen de føler har å gjøre med hvordan de ser på vårt samfunn. I enkelte tilfeller fører foreldrene sin skepsis mot det norske samfunnet til at barna ikke kan ta del i det så mye som de selv ønsker. Denne type problematikk finnes også på Fjell, men mange av de voksne innvandlerne i området har selv vokst opp i Norge eller har

bodd i Norge i lang tid. Barna er i mange tilfeller 3. generasjon som vokser opp her. Det er en forskjell i hvordan de eldre besteforeldrene tenker og de yngre generasjonene. Som en av de tyrkiske damene jeg intervjuet sa da jeg spurte om hun forestilte seg at de noen gang kom til å reise tilbake til Tyrkia:

”Nei! (ler godt...) Aldri! Aldri! For jeg tenker på ungene mine. Faren min har ikke så mye skolen sendt meg til. Nå har jeg mulighet til å finne penger slik at barna mine kan ta utdanning. (...) Denne (hennes) generasjon er mer opptatt av skole. Jeg ser mye forskjell på generasjonen til pappa og min. Han kunne si at vi kan tjene litt penger og så reise til Tyrkia. Dere kan ta utdannelsen der nede hvor dere snakker morsmål og... men han har ikke reist enda! (smiler og ler...)” (Beboer 1)

Sitatet sier noe om de ulike generasjonene i området. De som kom til Norge som arbeidsinnvandrere hadde en tanke om at de en gang skulle reise tilbake til opprinnelseslandet. De yngre generasjonene har ingen planer om slik ”hjemreise”, de er integrert mer i det norske samfunnet og føler tilhørighet her. En faktor som likevel gjør at også disse generasjonene får stor påvirkning fra kultur i hjemlandet er at mange henter ektefeller fra hjemlandet. Det kan være jenter med tyrkisk opprinnelse som har levd hele sitt liv i Norge og er godt integrert som får ektemann fra Tyrkia som ikke kan noe om norsk kultur eller samfunn. Som lederen for Bydelshuset på Fjell uttalte:

”På en måte er det jo tredje generasjon som vokser opp nå, men så er det på en måte ikke det. Veldig mange, både av den tyrkiske og pakistanske befolkningen henter ofte ektefeller fra hjemlandet og da får du ikke den rene tredje generasjons greia. Kanskje er det bare 1½ generasjon når du ender opp, egentlig så skulle det ha vært tre. For da får du ikke den prosessen, den går ikke som den skulle. Den går kanskje heller tilake igjen.”

(Informant 7)

Diaspora kan altså sies å fremme segregering og ekskludering fordi gruppelemmene mer blir fokusert på egen kultur. De vil forsøke å skille seg ut fra hovedkulturen, noe som kan ende med at integreringen til det nye samfunnet blir holdt tilbake.

Fjell kan altså på mange måter kalles et segregert område i Drammen. Selv om befolkningen innad består av mange ulike etniske og sosiale grupper, skiller området seg ut fra resten av Drammen både med tanke på bygningsmassen og befolkningssammensetningen. En skal likevel være forsiktig med denne betegnelsen, siden langt fra alle innbyggerne på Fjell er

ressurssvake mennesker. Området har hatt stor positiv utvikling de siste årene, og årsaken til dette er i stor grad det integreringsarbeidet som blir gjort både fra kommunen sin side og fra borettslagene sin side. Bedringen viser at integreringsarbeid i såkalte segregerte områder er viktig for å skape et godt nærmiljø for beboerne. Hvordan arbeidet blir lagt opp er også viktig for hvilke grupper en når ut til i området. Det er viktig å tenke igjennom hvilke grupper i området det er viktig å nå ut til, og hvordan tiltak som kan passe for nettopp disse. Hvordan fungerer arbeidet med integrering på Fjell? Hvem er pådriverne og hvordan legger de opp arbeidet?

6. INTEGRERINGSARBEID PÅ FJELL – ANALYSE DEL 2

På Fjell har det lenge vært fokusert på integreringsarbeid, særlig etter at bydelen fikk et økende innslag av mange ulike etniske grupper. Arbeidet drives på ulike måter avhengig av hvem som er pådriverne bak. Kompenserende og forebyggende tiltak er vanskelig å skille fra hverandre. I områder med behov for slike tiltak er det gjerne nødvendig med begge deler. De kompenserende tiltakene kan virke forebyggende og omvendt. For eksempel nærmiljøarbeid som blir satt i gang som en kompensering i området, virker også forebyggende for problemer å oppstå. Jeg vil her forsøke å dele arbeidet på Fjell opp innen de to typene, men det er viktig å ta med at de to overlapper hverandre.

6.1. Kompenserende tiltak

Kompenserende tiltak retter seg inn mot å lette på konsekvensene av segregering. Tiltakene går for eksempel på å rette opp etter hærverk og å forbedre helsetilbud med intensjon om å hindre utflytting fra området (Wessel 1997). Kompensering legger til grunn at i et område som er segregert finnes det slike problemer. I forrige kapittel diskuterte jeg hvorvidt Fjell er et segregert område i Drammen. Skillet til resten av byen er stort når det gjelder befolkningssammensetningen og boligmassen, men når det gjelder de typiske problemene for segregerte områder, stemmer det ikke like godt med Fjell. Det finnes noe hærverk og kriminalitet i området, men dette har hatt nedgang og i dag kommer bydelen godt ut i undersøkelser i forhold til resten av Drammen. Forbedringen kom også frem under intervjuene mine, få av beboerne følte seg utrygge i området selv på kveldstid. Det har blitt fokusert mye, særlig fra borettslagene sin side, på å skape identifisering til området. Arbeidet har gitt resultater. Ved å gjøre beboerne mer bevisste på at det er de som "eier" områdene og bygningene klarer de å skape større ansvar for omgivelsene. Bevisstgjøringen går på det humanistisk geografi er opptatt av, hvordan mennesker føler identifisering og dermed også ansvar for et sted. I tillegg går det inn på empowerment-begrepet ved at det handler om at beboerne føler mer makt over sitt eget boligområde fordi de blir klar over at de "eier" det selv. Lederen for det største borettslaget har følgende å si om hærverk og ødeleggelse i området:

"Vi har en nysådd plen her... der stod det: "Ballspill forbudt" på en gammel plakat. Den snudde vi, også står det: "Gresset gror, trå forsiktig" Mye koseligere! Også prøver vi å fortelle folk at det er ditt grass! Vi eier alt sammen sjøl! (...) Jeg mener bestemt at nå

begynner de faktisk å skjønne at de eier noe sjøl og for eksempel på tagging så er vi veldig stolte. Har du gått en runde og sett etter det? (Ja) Du finner det nesten ikke. Det er i så fall uhyre få steder. (...) Det må jo bare bety at folk er glade i miljøet sitt. Kan ikke bety noe annet. Det har vært mye mer av det før. Betydelig mer.” (Informant 2)

Lederen på fyrsentralen hadde også utsagn (sitat nedenfor) som gikk på at det var lite hærverk og bråk i området. Sentralen har hovedsakelig ansvar for det fysiske knyttet til borettslag, de fungerer som en vaktmestertjeneste. I tillegg til at det fysiske arbeidet er viktig, har det sosiale aspektet ved arbeidet også stor betydning. Det var flere av beboerne jeg intervjuet som la vekt på at de fra fyrsentralen alltid hadde tid til å prate og fungerte på en måte som en jungeltelegraf i området. De er med på å skape trygghet og sosial samhørighet på Fjell, noe som mange i området legger stor vekt på når de skal nevne positive ting ved boligområdet. Siden det er borettslagene som eier fyrsentralen, vil jeg komme tilbake til den i underkapittelet 6.3. hvor jeg skal ta opp borettslagene sitt integreringsarbeid på Fjell.

”Men på de drøye åra jeg har vært her oppe så er det, og jeg har vært her på dagtid, kveldstid og nattetid og jobba, det er utrolig stille her oppe og ordentlig. Det er ikke noe bråk her oppe lenger, dem har... det er veldig bra. Ikke noe, merkelig nok, ikke noe tagging og spesielt hærverk mer enn hva man kan forvente.” (Informant 8)

Det er altså ikke arbeidet med å kompensere for fysisk skade etter hærverk som er det viktigste i området. Kompenserende tiltak går heller ikke bare på det fysiske, men også på forbedring av tjenestetilbud som helse, skole og kultur. Oppgraderingen gjøres for å hindre at dårlig tilbud skal føre til at folk med nok ressurser flytter ut av området. Dette har sammenheng med sosial og kulturell kapital i området. Fjell er en av de få bydelene i Drammen med eget bydelshus og nærmiljøkontor. Det kommunale bydelshuset kom i 1994 med god økonomisk hjelp fra borettslagene. Huset tilbyr beboerne i området mange tjenester og fungerer som et sosialt og kulturelt møtested. Her er det helsestasjon, bibliotek, barnehage, borettslagskontor, frivillighetssentral, festsal og mange sosiale aktiviteter og tiltak. Tiltakene vil jeg presentere nærmere i underkapittel 6.4. Bibliotekfilialen på Fjell er den eneste lokale filialen som er igjen i Drammen. Sommeren 2003 mistet både Åssiden bydel og Konnerud bydel sine lokale filialer, disse må nå bruke hovedbiblioteket i sentrum. I tillegg fikk filialen på Fjell miljøarbeiderstillinger fordi de driver viktig arbeid innen språkopplæring. Opprettholdelsen av det lokale biblioteket sier noe om at området blir ekstra prioritert. En av beboerne jeg intervjuet var ansatt i 50 % stilling på biblioteket på Fjell og 50 % nede på

hovedbiblioteket. Hun hadde følgende utsagn når det gjaldt opprettholdelsen av filialen på Fjell:

”Så nå har vi fått det fast med to miljøarbeidere der. Det er veldig fint... Det er bare Fjell som får det, vet du... vi fikk til og med en stilling på 13 timer i uka nå her for alle... det er nesten så man ikke må si det, for alle skjærer ned, men vi fikk faktisk en 50 % stilling... Så kommunen ser jo at det trengs. ” (Beboer 9)

To av informantene mine på nærmiljøkontoret kom også med liknende utsagn, men da knyttet til Fjell barneskole og fritidstilbud:

”... Og da samarbeider jeg med hun som er sosiallærer på Fjell skole. For de har faktisk en, eller en sosialkonsulent, kaller de det. Det er full stilling, og det er det ikke så mange skoler som har. (...) De bruker jo tolker og så har de hun sosiallæreren som er veldig flink. Det er jo veldig personavhengig og hun er helt rå i den stillingen der. Hun har eget kontor og der... nå har hun vært der nede i fire år tenker jeg, så nå er dette veldig innarbeidet hos ungene at de kan gå til henne hvis det er noe som ikke er greit. Og det gjør dem.”
(Informant 6)

”... også mener jeg at vi har et rimelig bra fritidstilbud her også. Vi har et bedre tilbud faktisk enn de fleste andre bydeler nå. For der er det rimelig dårlig. ” (Informant 7)

Området blir altså ekstra prioritert for å hindre utflytting av ressursfamilier. Hovedvekten av arbeidet som gjøres på Fjell er likevel forebyggende tiltak. Det er ikke ødeleggelse av det fysiske eller kriminalitet som er de største utfordringene. Skolen og helsetilbudene på Fjell er bra, flere av beboerne jeg har intervjuet legger vekt på dette. Det som blir sett på som problematisk er at det er vanskelig å få til en god integrering med tanke på språkopplæring i området. Utfordringene innen integreringsarbeidet ligger mer i forebyggende arbeid enn i kompensierende. Arbeid med å skape sosiale nettverk mellom de ulike gruppene i området og til andre grupper utenfor Fjell med norsk som fellesspråk, er viktig.

6.2. Forebyggende tiltak

Forebyggende tiltak er langsiktig arbeid med tanke på å hindre problemer i å oppstå. Arbeidet kan deles inn i blanding av sosiale grupper, utjevning og holdningsskapende arbeid (Wessel 1997). Denne type tiltak er aktuelt for Fjell. Arbeid med å skape større interaksjon mellom ulike grupper i området vil på lang sikt føre til større forståelse for andre sin kultur. Økt

innsikt i andre sin kultur vil hindre konflikter i å oppstå. Å skape nettverk på tvers av opprinnelige gruppeskiller vil også hjelpe til med at svakere grupper kan øke sin sosiale kapital og dra nytte av kontakt med mer ressurssterke mennesker. På Fjell vil dette være særlig knyttet til ressurssterke med tanke på norsk språk. Det å skape kontaktflater der beboerne kan bruke det norske språket sammen, og dermed bli bedre integrert i det norske samfunnet er viktig. Arbeidet er sammensatt og det er mange utfordringer tilstede. Jeg vil her gå gjennom de ulike strategiene og se på hvilke som er mest brukt i området og hvem som står bak arbeidet. Både kommunen og borettslagene arbeider med forebyggende tiltak. De to største borettslagene har kontorer i samme lokaler som Nærmiljøkontoret på bydelshuset, dette fører til at de har daglig kontakt og hjelper hverandre. Kommunen har organiserte tiltak og tilbud til beboerne, borettslagene har et mer uformelt arbeid som går på å skape sosial kontakt mellom beboerne i blokkene.

6.2.1. Blanding av grupper

Blanding av ulike sosiale grupper i boligområder har blitt brukt for å forebygge segregering. Gjennom å etablere ulike typer boliger i samme område, legger en til rette for bosetting av ulike samfunnsgrupper (Cole and Goodchild 2000). Blanding sees på som viktig i utbygging av nye boligområder i dag. NEHOM-prosjektet har sett på virkninger av slik blanding i et boligområde på Saksarhaugen i Bergen (Gustavsen 2002). I områder som Fjell kan denne blandingen være vanskelig å få til siden området allerede er utbygd og de ledige arealene er viktige friluftsområder. Den store blokkbebyggelsen lar seg vanskelig kombinere med nye boliger. Dersom en ønsker andre typer boliger, må disse ligge utenfor selve blokkområdet og dermed mister en noe av effekten av blandingen. På mange måter kan man si at det allerede er en blanding av grupper på Fjell. Det er rundt 35 nasjonaliteter og de er fra ulike miljøer og kulturer, likevel har en stor andel av befolkningen en fellesnevner i det at de ikke er etnisk norske. Mangfoldet utgjør ikke i seg selv et problem, bomiljøet på Fjell er bra. Utfordringen er at det er ønskelig med større kontaktflate mellom de ulike nasjonalitetene, særlig da mellom innvandrere og etnisk norske for å øke språkkunnskapene blant de beboerne som er svake i norsk språk. Økt kontakt mellom de ulike innvandrergroppene er også bra fordi noen er mer ressurssterke innen språket enn andre, og kan bidra med positivt nettverk. Det er viktig å få brukt norsk språk i praksis.

Det er ikke nødvendigvis boligene som gjør at det ikke bor flere etnisk norske i området. En av beboerne jeg intervjuet mente at bygging av småhus ville føre til en enda større

konsentrasjon av innvandrere (se sitat nedenfor). Den antatte økningen begrunnet hun med at mange innvandrere på Fjell har behov for å flytte til større bolig, men gjør ikke det fordi de da må flytte vekk fra området hvor de trives godt. Bygges det slike boliger på Fjell, vil denne gruppen bli værende i området. Dette er det ulik mening om. Mens noen la vekt på denne synsvinkelen, var andre mer positive til at bygging var verdt et forsøk. Lederen på bydelshuset er positiv og mener at noe bør gjøres med boligmassen i området og at dette kan hjelpe til å blande ut konsentrasjonen:

”Man burde gjøre noe veldig bevisst på det (boligbygging). For eksempel lage sånn øko-tun eller studentboliger eller et eller annet som gjorde at man på en måte blandet ut. For at man har hele tiden snakket om at, noen har i alle fall snakket om at noe av befolkningsmassen her må bort på en måte, men det er jo feil, man kan ikke tvinge folk til å flytte. Men du kan gjøre noe ved å etablere nye boliger i området, ikke sant.” (Informant 7)

En beboer var mer skeptisk til utbygging i området:

”Nei... tror ikke det, tror bare det hadde vært innvandrere som hadde flyttet inn der... Så det toget tror jeg at har gått litt, altså. (...) Nå får du ikke gjort noe med akkurat det der (boligmassen).” (Beboer 9)

En av årsakene til at det ikke er planlagt noen større utbygging i områdene rundt Fjell, er at kommunen i den nye kommuneplanen har valgt å satse på utbygging i Drammen sentrum. (Kommuneplan for Drammen 2003-2014 vedtatt 17.6.2003) Siden en av fordelene til byen er den korte avstanden til Oslo samt lavere boligpriser enn i hovedstaden, satser kommunen særlig på utbygging i forbindelse med jernbanenettet i byen. Ved å gjøre byen attraktiv med kulturtilbud og god kommunikasjon, har kommunen som mål at byen skal vokse i årene fremover. Boligøkningen skal skje innenfor bygrensene slik at ikke grensene til marka trenger å flyttes. (Kommuneplan for Drammen 2003-2014 vedtatt 17.6.2003) Fjell grenser nettopp til marka og til Skoger bydel som ikke regnes som en del av byområdet siden dette tidligere var en gammel landbrukskommune. Veksten av nye boliger skal altså komme i sentrum gjennom tettere bebyggelse og omregulering av gamle næringstomter. Slike tomter er det mye av i Drammen sentrum siden mye av den tidligere industrien er flyttet ut fra byen eller blitt nedlagt. Kommunen legger også vekt på at den nye bebyggelsen skal komme i områder der det ikke trengs økt infrastruktur ved utbygging. Hvis en skulle bygd ut på Fjell, hadde dette vært nødvendig fordi veinettet inn til området er overbelastet per i dag. I tillegg blir det lagt vekt på at det er viktig å få til blandede bomiljøer både i eksisterende og fremtidige områder.

Kommunen legger altså vekt på å bygge ut i sentrum for å skape et levende og integrert miljø mellom boliger, kultur, arbeidsintensivitet og kompetansebasert virksomhet. En gammel industritomt blir for eksempel bygget om til internasjonalt kultursenter. (Kommuneplan for Drammen 2003-2014, vedtatt 17.6.2003) Arbeidet er på god vei. Når en ser Fjell i forhold til disse planene er det enklere å få forståelse for hvorfor det ikke er planer om å bygge flere boliger i blokkområdet. Det å satse på sentrumsområdene og skape et større boligmiljø der som appellerer til ulike befolkningsgrupper, kan påvirke også befolknings sammensetningen i drabantbyområdet. Mange av innvandrergруппene legger vekt på at de vil bo der det er liv og der det skjer noe. Slik stemning finner mange på Fjell. Informanten fra boligkontoret kunne fortelle at de opplevde stadig innvandrere som takket nei til hus på Konnerud fremfor en trang leilighet i byen eller på Fjell. Miljøet i et byggefelt på Konnerud blir for stille og kjedelig:

”... men Konnerud er for drammenserne egentlig en perle og det er naturskjønt og. Konnerud har gjerne hatt høy status i forhold til bomiljø, men faktisk så opplever vi i ganske sterk grad at utenlandske familier sier nei takk til boliger på Konnerud fordi de gjerne... altså hadde du hatt en blokk midt på Bragernes Torg, så er det der de ville bodd. De har et helt annet sosialt mønster enn det nordmenn har. De vil være sentralt. (...) Så de sier faktisk nei takk til tilbud om en rekkehusleilighet, og bor heller trangere i byen eller på Fjell.”

(Informant 5)

”... de (innvandrerne) vil være der det foregår noe! Altså, sydlige, muslimske byer ikke sant... varme, kafeer... så plutselig sitter de oppe i Sunndalsøra, de vil jo ikke være der. Jeg skjønner dem godt, jeg... så flytter de altså hit (Fjell). Det er helt logisk!” (Beboer 9)

Kanskje kan økt boligbygging i sentrum føre til at en får en utvanning av den høye innvandrereprosenten på Fjell. Det som er viktig er at de nye boligene i sentrum blir i forskjellige prisklasser slik at ulike grupper har mulighet til å kjøpe eller leie disse boligene. På Fjell er det også viktig å fortsette med nærmiljøarbeid slik at området kan trekke til seg andre befolkningsgrupper enn de som i dag bor der. Slik innsats går på utjevning av områder, som jeg vil komme nærmere inn på i neste underkapittel. Sammen med utbyggingen i sentrum, kan kanskje dette arbeidet føre til at Fjell ikke blir ”innvandrersbydelen” slik mange oppfatter området i dag.

Det som er viktig ved blanding av ulike grupper i et boligmiljø er å legge til rette for sosial interaksjon mellom gruppene (Wessel 1999). Nettverk mellom beboere hindrer at det oppstår unødvendige konflikter og isolering av enkelte grupper. For å få interaksjon mellom gruppene

er det viktig med tilrettelegging av sosiale og fysiske møteplasser (NBO 1998). Slikt arbeid har vært veldig viktig på Fjell. Nærmiljøkontoret som holder til på bydelshuset arbeider mye med nettopp møteplasser. Målet er å skape nettverk på tvers av de gruppeskillene som finnes. Nettverksbyggingen gjelder ikke bare mellom innvandrere og etnisk norske, men like mye mellom de ulike innvandrergruppene. En stor utfordring ligger i det å få for eksempel pakistanere, tyrkere og vietnamesiske kvinner til å snakke norsk sammen på kvinnekafé eller et av de andre tiltakene som finnes.

6.2.2. Ujevning

Forebygging ved hjelp av utjevning er arbeid med å minke kvalitetsforskjellene mellom områdebaserte og individuelle ressurser. Byfornyelse, opprustning, nærmiljøtiltak, styrking av lokale kulturaktiviteter, skole og barnehage. Jeg har allerede i underkapittelet om kompensierende tiltak skrevet om at Fjell blir ekstra prioritert fra kommunen sin side når det gjelder skole, kulturaktiviteter og lignende. Det er nærmiljøarbeidet som er det viktigste fra kommunen sin side. Området er en av de få bydelene som har eget bydelshus og nærmiljøkontor. Bydelshuset er lokalisert midt i området ved siden av butikkssenteret (se Figur 4, side 59).

(Foto 3: Bydelshuset på Fjell)

Huset stod ferdig i 1994 og er et moderne og pent hus å se på. Det står i kontrast til de store blokkene rundt i området. I første etasje finnes det barnehage, bibliotek, helsestasjon og en festsal. Festsalen blir brukt til mange av tiltakene som drives, blant annet noe som kalles

Åpen Barnehage. Salen kan også leies av beboere til å ha selskaper eller andre tilstelninger i, noe særlig innvandrerne benytter seg mye av. En etnisk norsk beboer sa følgende:

”Men folk lager jo mye hygge selv... det tror jeg innvandrerne er veldig flinke til. Og de leier disse festsalene og har store bryllup og fester og sånn. Mye mer enn hva vi såkalte norske har, da.” (Beboer 9)

I underetasjen av bydelshuset ligger kontorene til to av borettslagene på Fjell, Frivillighetssentralen og Nærmiljøkontoret. Disse er lokalisert rundt et åpent kjøkkenområde der det er god plass til å sitte ned. Den åpne og tette lokaliseringen gjør at de som arbeider på de forskjellige kontorene blir kjent og dermed samarbeider til daglig. Da jeg var innom her, fikk jeg inntrykk av at det var en god atmosfære mellom de ulike kontorene og det var ikke med en gang lett å forstå hvem som tilhørte hvilket kontor. Lokaliseringen ser jeg på som positivt. Lederen for Fjellhagen borettslag hadde følgende å si om samarbeidet med Nærmiljøkontoret og Frivillighetssentralen:

”Frivillighetssentralen... flinke folk! Og så har vi Nærmiljøkontoret, dem elsker vi over alt i verden! Men dem er såpass spesialisert at de når ikke ut i blokkene. Vi ser aldri dem i blokkene, og det er greit nok. De tar seg av de gruppene som de er satt til å ta seg av, og vi stiller med nærmiljøet.” (Informant 2)

Sitatet sier noe om hvordan borettslagene og kommunen jobber ulikt på Fjell. Tiltakene som er drevet i regi av kommunen gjennom Nærmiljøkontoret og Frivillighetssentralen retter seg mot bestemte grupper i området som har ekstra behov, særlig kvinner med innvandrerbakgrunn. Arbeidet som blir gjort fra borettslagene sin side går mer på det sosiale samholdet i blokkene og nærmiljøet rundt disse. Tiltakene er av mer uformell karakter, som for eksempel å sørge for nok benker slik at folk har mulighet til å sette seg ned å prate.

Kommunen driver aktiviteter som har som mål å forebygge problemer i området. Mange av disse er samarbeid mellom Frivillighetssentralen og Nærmiljøkontoret. På Nærmiljøkontoret er det fem ansatte og Frivillighetssentralen er det én som har ansvaret for. Alle har kontorer i underetasjen på bydelshuset, noe som gjør det naturlig å samarbeide. Frivillighetssentralen hjelper til med å formidle mennesker i området som har lyst til å hjelpe til på tiltakene. De fleste tiltakene er rettet inn mot innvandrerkvinner i området siden det er denne gruppen som er mest hjemme og som har størst behov for sosiale arenaer i nærmiljøet. I tillegg blir barn og ungdom prioritert.

6.2.3. Holdningsskapende arbeid

Forebygging gjennom holdningsskapende arbeid er viktig på Fjell. Wessel (1997) deler inn holdninger til andre etniske grupper inn i to typer. Kognitiv oppfating av den andre gruppen som går på intelligens, flittighet og andre egenskaper, og en rent etisk og normativ vurdering av de andre med hensyn til hva som er rettferdig, ønskelig og forventet (Wessel 1997). Videre skriver Wessel at diskriminerende atferd kan begrunnes i at de etniske gruppene har liten eller ingen kjennskap til hverandre. Dette er relevant for Fjell, men mest med tanke på mennesker utenfor området som har forestillinger om de gruppene som bor der. Innad på Fjell er det større toleranse for andre etniske grupper fordi her lever de blandet i et tett bomiljø og blir kjent med andre sin kultur og levemåte. En ny ungdomsundersøkelse fra Drammen viser at ungdom fra denne bydelen er mer tolerante ovenfor andre etniske grupper enn ungdom andre steder i byen (Bratt 2003). Holdninger hos mennesker utenfor Fjell er mye av utfordringen i området. Lederne på Frivillighetssentralen og Nærmiljøkontoret har begge utsagn om dette:

”Min utfordring føler jeg at blir mer og mer å skape kontaktflater, at ikke Fjell bare er Fjell som en øy, men at det er... men at det blir sett på. Du har vel hørt hva bussen til Fjell blir kalt, ikke sant? (...) Og det er nesten en helt annen verden. Helt andre mennesker. Og jeg påstår at de som er minst på Fjell er også de som vet minst om Fjell. (...) Utfordringen er jo også den å få andre folk i byen til å se at det er positive ting som skjer her.” (Informant 1)

”De som kanskje er negative til Fjell er kanskje de som aldri har vært her eller som kanskje aldri har møtt et menneske med... eller hatt én negativ erfaring med det.” (Informant 7)

Det er altså mer negative holdninger til gruppene på Fjell blant den øvrige befolkningen i Drammen. Rasisme har jeg tidligere skrevet om i forbindelse med årsaker til at mange innvandrersfamilier vegrer seg mot å flytte til andre bydeler. Mange blir møtt med rasisme og dårlige holdninger, noe som kan begrunnes i lite kjennskap til de etniske gruppene. Lederen på Nærmiljøkontoret fortalte om samtaler hun hadde hatt med ungdom fra Konnerud bydel der det tydelig kom fram negative holdninger til innvandrere. På ungdomsskolen i denne bydelen er andelen elever med innvandrerbakgrunn 3, 9 %, altså langt under Galterud ungdomskole på Fjell der andelen er 47, 7 %. (Drammens Tidende 2.7.2003) Tiltakene som blir gjort på Fjell knytter seg opp til dette ved at de prøver å tiltrekke seg folk fra andre bydeler for å skape kontakt og nettverk utover i byen. Ved å ufarliggjøre området kan en på lang sikt kanskje få økt tilflytting av etnisk norske grupper. Arbeidet går på opplysning og

holdningsskapende arbeid rettet mot befolkningen utenfor området. Lederen på Frivillighetssentralen var opptatt av dette når hun satte i gang tiltak i området:

”Innenfor det arbeidet jeg gjør ser jeg at folk utenfor området bruker tilbudene og... misforstå meg rett, lokketilbud for folk utenfra. Lokke folk utenfra. Fra andre steder. Jeg bruker sånt bevisst for å få omgang og ufarliggjøre Fjell. Jeg setter som krav at de må komme til meg og melde seg på, jeg sitter på bydelshuset... de vet ikke engang hvor det er, ikke sant. At de i alle fall har vært på Fjell og sett at så ille var det faktisk ikke. Dekke til terskelen, det er en del av det vi holder på med.” (Informant 1)

I tillegg til holdningsskapende arbeid rettet mot befolkning som ikke bor på Fjell, er det også et viktig arbeid å skape nettverk mellom de ulike etniske gruppene som bor i området. I dag er det rundt 35 ulike nasjonaliteter bosatt i området. Det er ulikt hvor godt gruppene har nettverk på tvers. Selv om en finner en viss deling av befolkningen, er blandingen innad i blokkene stor. De fleste har naboer fra andre nasjonaliteter enn sin egen. På tiltakene knyttet til bydelshuset blir det særlig satt som mål å appellere til flere grupper slik at de skal få kjennskap til hverandre. Særlig er det ønskelig å få med etnisk norske på tiltakene der det er stor hovedvekt av innvandrere. Kjennskap til hverandre vil forebygge negative holdninger rettet mot andre. Flere av de etnisk norske jeg har snakket med på Fjell, gir uttrykk for at de har fått et mer positivt bilde av innvandrere etter at de flyttet til Fjell. Holdningsendringen deres bygger opp under påstanden om at kontakt og kjennskap til andre gir mindre fordommer og rasistiske holdninger.

”Folk prater jo veldig mye om fremmedspråklige og kultur og sånn, men jeg har aldri hatt noe å utsette på det, og jeg har blitt godt behandla sjøl og.” (Beboer 2)

”... når folk klager over at de fryser i leiligheten eller at det er så tungt med trapper. (...) Men du kan få leilighet på Fjell... å nei! Alt annet enn Fjell! Men hvorfor sier du det? Jo... og så kommer jo da spesielt dette med utenlandske og fordi det er så mange utlendinger. Ja, men... og så begynner jeg å argumentere. Med varme, gode leiligheter... bla bla bla... og da har det vært eldre som har kommet tilbake til meg og sagt: Vet du hva, jeg trives så godt i leiligheten min, jeg er så glad jeg sa ja takk til det tilbudet.” (Informant 5)

6.3. Borettslagene sin betydning i området

Arbeidet som blir drevet innen integrering fra borettslagene sin side er mindre formelt enn arbeidet Nærmiljøkontoret driver. I borettslagene er det blitt gjort en del konkrete tiltak i form

av rehabilitering av utearealer og blokker. Alle borettslagene har pusset opp etter at de stod nybygd. Denne type tiltak går på det fysiske i området. Her gjør borettslagene en stor jobb, og i følge lederen i det største borettslaget ønsker de å ta over mer av arealene i området:

”Vi eier alt grøntarealet ute, bortsett fra det kommunale her oppe som ser ut som villniss, det er ikke vårt. Det er 100 % riktig, alt som ser ut som villniss, det er ikke vårt. (...) Vi har til og med spurt om å få ta over gangveiene og skurene for bussen. De blir ikke behandla, de ser ikke ut! Vi gjør det mye bedre selv!” (Informant 2)

Det fysiske knyttet til blokkene blir ivaretatt gjennom Fjell fyrings- og servicesentral, som eies av de fire borettslagene. Beboerne kan ringe for å få hjelp til alt fra henting av gamle møbler til lekkasje i vasken. Tjenestene blir finansiert gjennom husleia og er i følge lederen i borettslaget Fjellhagen noe av det mest utjevne de har satt i gang i området. Alle betaler på forhånd og det koster stort sett ikke noe å bruke tjenestene. Tanken om fordeling av kostnadene førte til en del spørsmål fra beboere som aldri benyttet seg av tjenestene om hvorfor de skulle betale for andre sin bruk. Borettslagslederen følgende utsagn om slike konflikter:

”Du, det er bare snakk om... folk skjønner det etter hvert. Og sånn har vi gått et og et trinn. (...) Det er jo sånn det skal være. Men vi har pakket så mye inn i den servicen, at vi hver eneste gang må gå gjennom den kampen... vi må spleise på alt. Hver eneste gang! Men disse stadige småkampene utvikler stadig dette samfunnet til mer forståelse. Det er helt sikkert. (...) Hver gang vi går sånne kamper, så lærer folk litte granne til.” (Informant 2)

Småkampene han refererer til kan for eksempel gå på hvorfor det skal være ansatt en snekker på fyrsentralen når noen aldri bruker snekker. Den nyeste problemstillingen som var aktuell når jeg var på Fjell, var hvorfor det ble sendt så mange utenlandske kanaler på kabel-tv-selskapet i området når ikke alle ser på dette. Strategien med å øke forståelsen for at beboerne eier noe sammen og har en del tjenester og utgifter som er felles, styrker samholdet i nærmiljøet. Slik opplysning blir det arbeidet mye med fra borettslagene sin side. Særlig gjelder dette det største borettslaget som er Fjellhagen. Disse har egen nettside og er en viktig drivkraft i nærmiljøarbeidet i området.

”... det (nær-tv) er det også Fjellhagen som har satt sammen. De andre borettslagene støtter noe, men det er Fjellhagen som driver sånne ting. Da kommer det veldig an på om du

har ansvarspersoner som drar lasset. Det er tydelig at Fjellhagen vil og at de andre støtter opp.” (Informant 1)

Det arbeides mye med å skape en felles identitet og positive følelser knyttet til boligområdet. Her kan vi trekke inn teori fra humanistisk geografi; Tuan (1974) bruker begrepet ”topophilia” som betegnelse for positiv følelse og kjærlighet til et sted, en motsetning til ”topophobia”. I tillegg til å arbeide med at beboere skal få en slik positiv følelse knyttet til Fjell, er det også viktig å skape samhørighet i området. Hvis det er et godt utviklet samhold blant beboerne, vil dette antakeligvis føre til god trivsel og dermed ”topophilia”.

Borettslagene på Fjell har arbeidet mye med nettopp dette. Mens Nærmiljøkontoret har tiltak som retter seg inn mot mer spesielle grupper i området, arbeider borettslagene med nærmiljøet på lavere nivå. (Se sitat 2, side 92) Blant annet har de lagd et eget flagg for området som de har trykket opp på gensere, pins, lightere og mer (se figur 6 nedenfor). Flagget er også med på hjemmesiden til Fjellhagen borettslag og på bilen borettslaget bruker. Lederen fortalte at arbeidet hadde skapt resultater. Beboerne i området var i større grad stolte av boligområdet sitt fordi de hadde en felles identitet og samhørighet knyttet til området. Han kunne fortelle at han tidligere hadde opplevd flere ganger å stå i kø for drosje i Drammen sentrum og vite at andre i køen skulle til Fjell, men når han spurte om flere skulle til Fjell, svarte de ikke. De ville ikke si høyt at de bodde på Fjell.

”Det begynner å forandre seg nå. Vi har fått til en identitetsbygging nå som... det flagget! Den som fant på det var genialt, altså! Ja, rett og slett!” (Informant 2)

”Det å være selvforsynt, på godt og vondt, så er det litt av Fjell. Bevisstheten om at vi eide noe sammen, hadde noe, og stoltheten begynte å komme!” (Informant 2)

(Figur 6: Fjell-flagget)

Samtidig med at fyrsentralen har en veldig viktig funksjon med hensyn til det fysiske i området, har de som er ansatt der også stor betydning for det sosiale i nærmiljøet. Flere av beboerne jeg snakket med trakk frem dette når jeg spurte dem om sentralen sin betydning. Noen tok også opp dette på eget initiativ uten at jeg hadde vinklet samtalen inn mot tjenestene til fyrsentralen. De ansatte kommer i kontakt med mange av beboerne i området og fungerer

dermed som en sosial faktor i nærmiljøet. Hvis det er noe en har problemer med i leiligheten, kan en ringe til sentralen, og de kommer innom og hjelper til. Hvis det er tjenester de ikke selv kan utføre, hjelper de til med å formidle tjenester fra andre. Fyrsentralen er en stor trygghet for mange beboere. Særlig da for de eldre pensjonistene og innvandrere som kan ha vanskeligheter med å finne ut av hvor de skal henvende seg hvis det oppstår problemer i leiligheten. Det å føle slik trygghet knyttet til bosituasjonen er med på å skape økt trivsel for beboerne. To eldre etnisk norske damer jeg snakket med hadde følgende utsagn knyttet til fyrsentralen og de ansatte der:

”De har veldig mye å si. Du kan si at hver gang de kommer så har de tid til å utføre den jobben du har bestilt de til, samtidig så har de også tid til å sette seg ned å prate. Og da blir det naturlig til at man prater om Fjell. Da får du høre litt nytt som du ikke visste fra før. Jada, de er litt sånn jungeltelegraf. Ja, det er de.” (Beboer 11)

”Og at vi kan ringe til dem å få hjelp, og du får hjelp ganske fort. Og dem er veldig greie til å hjelpe til hvis du har problemer. Det ble lekkasje på badet hos meg, og da var jo dem... det er veldig greit å ha dem. Dem formidlet til dem, dem hadde jo kontakt med noen. Så slapp jeg å gjøre så mye sånn.” (Beboer 10)

Den uformelle sosiale kontakten mellom beboerne blir sett på som viktig i integreringsarbeidet i borettsalgene på Fjell. Arbeidet med å skape sosialt nettverk mellom beboere blir lagt stor vekt på fra ledelsens side. Arbeidet som blir satt i gang er ofte enkle tiltak som oppfordrer til økt sosial kontakt i oppgangen eller i blokka. Lederen for det største borettslaget i området har en egen filosofi når det gjelder integrering. Han legger vekt på at det ikke alltid er så mye som skal til:

”Jeg tror på den uforpliktende kaffe-slaberasen eller te... Den er viktigere å framelske enn organiserte klubber. Heller naturlige møtestedder! Vaskeri, benker o.l. (...) Sitter folk på trappa, så kjøper vi en benk, og når benken er full, så kjøper vi en til.” (Informant 2)

Han ser det som viktig å først skape nettverk mellom beboere før en setter i gang med omfattende tiltak som koster mye. Uforpliktende nettverk basert på gjensidig respekt er viktig å skape hvis en skal få til en vellykket integrering. Et av tiltakene i borettslaget blir kalt ”Hundrelappen”. Initiativet går ut på at de tillitsvalgte hvert år får hundre kroner pr. beboer som skal brukes til å gjøre noe sammen. ”Hundrelappen” har vært et positivt tiltak og koster

ikke mye for borettslaget siden det går fra pengene i husleia. Det tok likevel litt tid å få innkjørt tanken blant tillitsmennene:

”Og så måtte vi over den perioden: Jammen alle kommer ikke... og, de utenlandske kommer ikke... Drit i det! Gjør noe som alle er invitert på! Og det har vært da, det groveste det var at noen samlet hele blokka på teatertur. Jada!” (Informant 2)

Tiltaket har ført til at det er blitt mer sosiale sammenkomster i borettslaget. Et annet eksempel på et tiltak som ikke kostet mye, var på julaften hvor to gutter fikk i oppgave å pakke inn litt kake og gi julegaver og brus til alle som gikk inn i heisen. Et så enkelt tiltak førte til at folk i oppgangen fikk noe å snakke om og dermed er det med på å danne uforpliktende nettverk i nærmiljøet. Slike enkle tiltak kan hjelpe til at beboerne lettere snakker sammen og hilser på hverandre i ettertid. Borettslagene på Fjell er flinke til slike tiltak og det er med på å skape kontakt på tvers av de ulike gruppene i området. Selv om kanskje ikke alle forstår det norske språket, har alle forståelse for vennlighet, et smil og en hilsen. Denne uformelle kontakten er et viktig utgangspunkt for å gå et skritt videre med tanke på integrering i området.

Borettslagslederen legger stor vekt på at det er viktig å skape denne type kontakt mellom beboerne før en setter i gang større typer organiserte tiltak. Han henviser til et borettslag fra en annen by som var på besøk på Fjell for å lære og som dro hjem og satte i gang med å lage organisering av bomiljøet:

”Og de skulle prøve å gjøre det samme, men begynte selyfølgelig i gale enden! De lagde organisasjonen først, og så venta de på folk etterpå. Natta! Det er jo så dumt! (...) Det er jo som å prøve å selge sand i Sahara, altså! Du må vente på at kundegruppen er der, så må du gi et tilbud. (...) Vi kjøper benker i stedet vi, og så ser vi hva som skjer. Vi kjøper flere og flere benker, vi! (Informant 2)

6.4. Konkrete tiltak på Fjell

Nærmiljøkontoret på Fjell driver en rekke tiltak knyttet til integrering for beboerne i området. I tillegg til tiltak for eldre, barn og ungdom i området, er mange av tiltakene særlig rettet inn mot kvinner med utenlandsk opprinnelse. Prioriteringen er begrunnet i at det er denne sistnevnte gruppen som har størst behov for slike tiltak fordi det gjerne er kvinnene som er hjemme med barna og har begrensede muligheter til å komme seg ut å treffe andre. Det er viktig å gi tilbud om barnepass i sammenheng med disse tiltakene. En annen årsak til at det er mange tiltak som appellerer mest til kvinner, er at det er mest kvinner som er ansatt på

Nærmiljøkontoret og Frivillighetssentralen på Fjell. En slik tyngde fører til at kvinneinteresser blir lagt mye vekt på. Lederen for Nærmiljøkontoret så ikke bort fra at det var et behov for liknede tiltak rettet inn mot menn i bydelen, men prioriteringen hadde litt med økonomiske midler og bemanning å gjøre.

Målet med tiltakene på Fjell er mye knyttet til norsk språkopplæring, særlig med tanke på kvinner. Det blir satset på å skape arenaer der norsk er fellesspråket. Utfordringen er å få kvinner fra ulike nasjonaliteter til å komme på samme tiltak slik at de blir nødt til å kommunisere sammen på norsk. Siden det er hovedvekt av tyrkere og pakistanere i området, er det lett for at det blir til at disse gruppene dominerer, og dermed snakker sammen på sitt eget morsmål, noe som er logisk og naturlig. Blanding av gruppene er en stor utfordring som gjelder alle tiltakene i området.

Informasjon om tiltakene ut til beboerne er viktig for å få det til å fungere. I denne forbindelse gir Fjell Nærmiljøkontor ut en bydelsavis hvert kvartal. Fjellposten ble utgitt første gang i 1982 som en upolitisk kvartalsavis. I 1999 tok nettverksgruppa på Fjell arbeidet opp igjen. Gruppa koordineres av Nærmiljøkontoret og består av representanter fra organisasjoner, lag og institusjoner som arbeider for barn og ungdom i bydelen (Fjellposten nr.3 2003). Målet er å nå ut til alle husstander i nærområdet, både i blokkområdet og i småhusbebyggelsen rundt. Innholdet i avisen er informasjon om det som foregår i bydelen, både månedsoversikt over tilbudene tilknyttet bydelshuset og åpningstider og aktivitetstilbud av andre foreninger og organisasjoner i området. I avisen kan privatpersoner annonsere gratis for kjøp og salg av ting og alle ikke kommersielle foretak kan bruke Fjellposten til å informere om sine aktiviteter. Avisen blir delt ut gratis til de fleste av husstandene i området og ligger tilgjengelig på flere steder i området som på butikken, legekantoret og biblioteket. Høsten 2003 ble Fjellposten tilgjengelig på Internet (<http://home.halden.net/fjellposten/>).

Nærmiljøkontoret bruker også Fjell nær-tv som blir sendt på borettsalgens eget kabel-tv selskap for å informere beboerne. Her kommer informasjon om nye tiltak og aktiviteter ut i området som en slags tekst-tv når det ikke er sendinger. I tillegg til Fjellposten og nær-tv blir det hengt opp plakater forskjellige steder i området og informasjon blir sendt med barna via skolen. Slik informasjonsspredning skulle tilsi at alle beboere på Fjell vet om tilbudene og aktivitetene som er tilgjengelig i området.

Nedenfor følger en liste over alle tiltakene som finnes på Fjell i regi av Nærmiljøkontoret og Frivillighetssentralen (Figur 7, side 100-102). Det som er interessant er om ulike grupper er

med på samme tiltak og dermed skaper nye kontakter med mennesker utenfor sitt vanlige nettverk. Noen av tiltakene er rettet inn mot en bestemt gruppe, for eksempel eldregruppen eller kvinnesvømming. Andre tiltak er rettet inn mot barn og ungdom, slik som juniorklubben og ungdomskafeen. Fellesnevneren for alle tiltakene er at de gir beboerne i området anledning til å få kontakt med andre i nærmiljøet. Et tiltak jeg vil presentere nærmere er et prosjekt som appellerer til mange ulike kvinnegrupper i området, både eldre og unge på tvers av nasjonaliteter. Det er lokalisert i butikkssenteret på Fjell og her drives det med ulike typer håndarbeid. Her møtes kvinner fra ulike grupper rundt en felles interesse på en arena der norsk skal være fellesspråk.

Navn på tiltak:	Beskrivelse:
Servicekontor for alle beboere i området	Råd og veiledning i alle slags daglige problemer, for eksempel oppsigelse, konflikt i hjemmet, offentlige brev, søknader og lignende.
Individuell foreldreveiledning.	Familiekonferanser i samarbeid med helsestasjonen, barnevernet og sosialkontoret.
Kulturarrangementer	Musikk, teater, utstillinger m.m. i samarbeid med Fjell bibliotek og kulturkirken Fjell.
Utleie av festsalen	Leie av sal på bydelshuset til organisasjoner og privatpersoner.
Fjellposten	Gratis kvartalsinformasjon om alt som foregår på Fjell, Austad og Galterud.
Tverrfaglig "Fjellnettverk"	Jobber for barn og ungdom i skolekretsen.
Fjell Internasjonale Hageselskap	Beboerne har mulighet til å leie parsellhager for å dyrke grønsaker eller annet de ønsker.
Miljøarbeidere	Arbeider på Fjell barneskole og Galterud ungdomskole på dagtid i samarbeid med sosialkonsulenten.
Bibliotekklubben	For barn i barneskolealder på Fjell bibliotek, tirsdag og torsdag kl. 13 – 19, lørdag kl. 10 – 14. Leksehjelp.

Ferieaktiviteter for barn i barneskolealder	I samarbeid med DRAFN idrettsforening og biblioteket.
Juniorklubben	For barn mellom 7 – 12 år. Tirsdag og torsdag kl. 17 – 20.30, fredagsdiskotek en gang i måneden.
Åpen barnehage	For foreldre med barn under skolealder, mandag, onsdag og torsdag kl. 11.30 – 14.30 i festsalen. Arrangert av Fjell barnehage.
Idrett i storby	Tilbud om idrett rett etter skoletid, samarbeid med Galterud ungdomskole.
Ungdomskafé/internettkafé	Mandag og onsdag kl. 17 – 22, en fredag i måneden kl. 18 – 24.
Ungdomsdiskotek	En fredag i måneden, kl. 18 – 23.30
Band- og øvingstilbud	Tilbud om øving etter skoletid med ungdomsutveksling til andre land.
Fjell Teater	For ungdom fra 12 – 18 år.
Kvinnetrim	Onsdager kl. 9.30 – 10.30, fredag kl. 11 – 12.30 i festsalen på bydelshuset.
Kvinnesvømming	På Galterud bad, onsdag kl. 16 – 18. For kvinner over 16 år.
Kvinnekafé	For kvinner med og uten barn, hver siste torsdag i måneden kl. 18.30 – 21.00 i festsalen på bydelshuset.
MASALA	Kvinnehåndarbeidsverksted og butikk, åpent for alle som liker å holde på med håndarbeid. Forskjellige kurstilbud. Åpen dag på onsdager kl. 9 – 14.
Eldreverksted	I samarbeid med Fjell eldresenter, ulikt trearbeid, turer, hyggekvelder.
Bingo	I samarbeid med Fjell eldresenter, onsdag kl. 11 – 13.

Eldregruppe	Sosialt tilbud med samtaler, trim, handleturer. Max. 10 personer på grunn av transportmuligheter.
Norskkurs	Billige norskkurs (100 kr) to kvelder i uka. Mandag og torsdag, kl. 18 – 20.
Datakurs	Innføringskurs i data og Internet for voksne nybegynnere.
Yogakurs	En frivillig i lang erfaring innen Yoga tilbyr kurs fredager kl. 18 – 19. Koster 100 kroner.
Selvforsvarskurs	Selvforsvar for jenter og kvinner.
Kurs i frivillig arbeid	Kurset går over fem kvelder og er samarbeid med Frivillighetssentralene i Drammen, Lier og Danvik-Fjell.
Internett-kafé for voksne	Hver tirsdag kl. 11 – 13.30 i det røde huset. Ingen forkunnskaper nødvendig. Temadag en gang i måneden med innføring i aktuelle temaer. Tilgang på hjelp fra frivillige datakyndige. Kaffe/Te i pausen.
Café Solan	Hver torsdag kl. 12 – 14 i det røde huset. Åpent for alle, men retter seg først og fremst mot mennesker med psykiske lidelser. Sosialt samvær, mulighet for brettspill, biljard, Internet m.m. og alltid kaffe/te og noe å bite i.
Turgruppe i Strømsåsen	Går skogtur hver tirsdag formiddag. Pause på Hellashytta med kaffe/te. Inndeling av gruppa etter ønskelig tempo.
Middagstreff for seniorer	Hver mandag på Fjell bo og servicesenter. Sosial hygge, lett trim for de som orker og vil, en god varm middag. Tilbud om å bli hentet med bil.

(Figur 7: Tiltak i regi av Fjell Nærmiljøkontor og Frivillighetssentralen.)

6.4.1. MASALA

Ved først øyekast kan MASALA se ut som en utenlands butikk hvor de selger alt mulig. Når en kommer inn i lokalene, ser en at dette er mer enn en butikk for håndarbeid og håndverk. Rommet er fullt av ulike håndarbeidsmaskiner og materialer i alle farger. Prosjektet ble startet opp i 2001 med midler fra Utlendingsdirektoratet (UDI) med en støtteperiode på tre år. Det gikk en god stund før MASALA kom ordenlig i gang fordi lokalene de skulle overta tidligere hadde vært et gatekjøkken og så forferdelige ut. Det tok lang tid å sette lokalene i stand til bruk og tiltaket kom ikke skikkelig i gang før november 2001. Lederen for prosjektet, som er ansatt på hel tid, har følgende å si om oppstarten:

”Han som hadde gatekjøkkenet hadde omtrent bare forlatt stedet med pølsene i. Så det tok veldig lang tid å få pussa opp. Han som eide senteret hadde ansvar for det, men håndverkerne var ikke av det kjappeste slaget. (...) Alt var nytt og alt skulle kjøpes inn og, alt fra tråd til bord og stoler. Alt måtte skaffes, og det tar tid.” (Informant 4)

(Foto 3: MASALA håndarbeidsverksted. Pipa til Fjell fyrings- og servicesentral i bakgrunn.)

Det er Nærmiljøkontoret, Introduksjonscenteret for flyktninger og Drammen og Oppland husflidsforening som samarbeider om den daglige driften. Navnet MASALA betyr ”krydderblanding” på flere av språkene som finnes blant befolkningen på Fjell. Det indikerer også tanken bak prosjektet, nemlig å få blandet ulike nasjonaliteter og grupper ved å skape et felles sted de kan gjøre noe sammen. Prosjektet er hovedsaklig rettet inn mot kvinner. Gjennom ulike aktiviteter og kurs er et mål å skape et sted der kvinner fra ulike nasjonaliteter kan bruke norsk språk sammen og bli kjent med andre. Ukedagene på MASALA blir delt opp

etter hvilken målgruppe kursene er rettet inn mot. Mandag og fredag er det satt opp kurs som hovedsaklig er rettet inn mot de som bor i nærmiljøet, men det er også åpent for andre. Disse dagene får lederen god hjelp av frivillige som er formidlet via Frivillighetssentralen, og kvinnene har mulighet for å få barnepass mens kursene varer. De frivillige som hjelper til kan være kvinner som har store ressurser innen ulike typer håndarbeidsteknikker, for eksempel eldre kvinner som har lyst til å bidra med noe positivt i nærmiljøet. På den måten skapes det også kontakt på tvers av både nasjonaliteter og generasjoner.

”En dame, flere over 80 år, som har lært bort hekling. Slå nupereller og så videre, strikke Selbu votter. Det er det som er så fantastisk med dette er at du automatisk får et møtested mellom flere nasjonaliteter og generasjoner. Fordi de kommer på disse kursene og det er ganske ålreit blanding. (...) Akkurat nå er det kurs i å sy pakistansk tunika og bukse som er veldig stilig og in.” (Informant 1)

Tirsdag og torsdag er MASALA forbeholdt Introduksjonssenteret for flyktninger i Drammen. Disse dagene er det lagt opp til å være undervisning i praktisk norsk. Kursene rettes inn mot kvinner som følger språkkursene i regi av Introduksjonssenteret. Dagene på MASALA går inn i denne undervisningen ved å skape en setting der kvinnene får bruke det de lærer på språkkursene resten av uka. Arbeidet går på at de skal lære navnene på ting de bruker og setter fokus på den daglige norsken. I klasseromsundervisningen blir det lett til at de bare ser i bøker og ikke får trening i å bruke språket muntlig. Den siste dagen i uka er onsdag, da er det ”Åpen dag” på MASALA. Det betyr at hvem som helst kan stikke innom for å låne en symaskin, få hjelp til å sy eller bare ta en kaffekopp. På denne dagen er det mest folk fra nærmiljøet som kommer innom. De som går på dagene med Introduksjonssenteret har stort sett full uke knyttet til det programmet de går på der. Kvinnene på tirsdag og torsdagsgruppene er gjerne flyktninger som nettopp er kommet til Norge og ikke er bosatt på Fjell. Lederen på MASALA mente det var få av disse som etter endt språkkurs fortatte å komme på nærmiljødagene. Mangelen på deltakelse begrunnet hun med at mange av disse nyankomne er bosatt helt andre steder i byen og ikke alle interesserer seg like mye for selve håndarbeidsdelen i språkkurset.

Sommeren 2003 var prosjektet inne i sitt siste år med støtte fra UDI. Etterpå er det opp til kommunen om de velger å drive det videre eller ikke. Prosjektet har helt klart positive effekter i området, men er dyrt å drive økonomisk (se sitat nedenfor). Meningen er at verkstedet skal kunne tjene inn en del på å selge varer som blir produsert, men dette har de

ikke klart å innarbeide enda. Det tar tid å etablere seg og gjøre produktene kjent utover i byen noe de er avhengige av hvis de skal klare deg økonomisk. Siden det tok lang tid å komme ordentlig i gang, har den reelle driften vært i gang kun halv annet år når jeg var i felt (sommer 2003). Kommunen har ikke økonomi til å overta driften slik den er i dag. MASALA flytter derfor ned til sentrum av Drammen til det nye internasjonale kultursenteret som er bygget (Jf. Kapittel 6.2.1, side 90). Flyttingen kan gi verkstedet et løft ved at det blir mer synlig for andre drammensere, men nærmiljøeffekten vil forsvinne. Lederen på Frivillighetsentralen var i tillegg redd for at en flytting ned til byen ville føre til at mange av de fra Fjell som i dag bruker tilbudet kom til å slutte.

”Når det gjelder MASALA nå har vi en kjempeutfordring. Det har noe med at det er et såpass dyrt prosjekt, også er kommunen i såpass dårlig økonomisk forfatning, ikke sant. (...) Flytte ned til byen er jo en løsning vi har tenkt på. Ved Union, for der er jo de nye kulturhallene og det skal jo ha sånn internasjonalt preg. (...) Da forsvinner jo noe av nærmiljøpoenget.” (Informant 7)

”Det som er synd er at det har fungert så bra og det tar alltid litt tid før brukerne kommer i gang og alt sånn. Nå har det forankret seg veldig bra. (...) Og det er noen av de frivillige som sier tydelig at de ikke vil bli med til byen. De sa tydelig at de ville være med fordi det var her. De bor her.” (Informant 1)

MASALA er et godt eksempel på integreringsarbeid i en bydel med ulike etniske grupper. Tiltaket har hatt økende oppslutning både blant etnisk norske og andre etniske grupper. En slik positiv utvikling er likevel ikke realiteten for alle tiltakene i området. Noen tiltak fungerer ikke og blir avsluttet. Det kan være mange årsaker til hvorfor et tiltak ikke fungerer som planlagt, men hvordan påvirker det flerkulturelle miljøet på Fjell de ulike tiltakene? Har det noen betydning for tiltakene at menneskene de er rettet mot kommer fra ulike etniske grupper?

6.5. Hvem kommer, hvem kommer ikke og hvorfor?

Integreringstiltakene på Fjell fokuserer særlig på å skape kontaktflater på tvers av de ulike etniske gruppene i området. Relasjoner mellom beboerne er viktig for å hindre konflikter i boligmiljøet (Jf. kapittel 2.5, side 25). Det er ulike utfordringer knyttet til arbeidet med å få i gang velfungerende tiltak som appellerer til mennesker fra ulike etniske grupper.

”Det var flere som hadde ønsker om det, men da vi hadde tilbudet var det ingen som møtte.” (Informant 1)

”... vi har tilbud om trim 3 ganger i uka her i festsalen gratis. Allikevel er oppmøtet såpass lavt. Ca. 4 – 8 kvinner kommer hver gang. Når du har en bydel som er såpass stor, synes jeg det er rart. Etterspørselen er jo der når du ikke har det tilbudet.” (Informant 1)

Sitatene ovenfor sier noe om at det kan være vanskelig å få folk til å komme på tiltakene som blir satt i gang. Særlig kan lavt oppmøte gjelde på tiltakene som er rettet inn mot kvinner med utenlandsk opprinnelse. Lederen for Frivillighetssentralen forteller at hun kan oppleve etterspørsel etter en type tiltak, men når de starter det opp, er det få som kommer. Hva kommer det av? I hele bydelen Austad/Fjell bor det over 7000 mennesker, antallet skulle tilsi at det kom flere en 4 – 8 kvinner på gratis trim en gang i uka. Det viser seg at det er ikke nok bare å skape møteplasser i nærmiljøet, en må også få beboerne til å komme til møteplassene. På Fjell er det særlig ønskelig å nå ut til de hjemmeværende kvinnene som har svake norskkunnskaper, denne gruppen er kanskje også de det er vanskeligst å nå ut til. Informasjonen både i Fjellposten og på nær-tv står på norsk språk og det er dermed ikke sikkert at alle beboerne i området forstår dette. Mange av de som ikke selv kan norsk får likevel informasjon via andre som kjenner til tilbudene. Da er de likevel avhengige av at de kjenner noen i området som forteller dem dette. Informasjon om tiltakene er en viktig faktor som påvirker hvilke kvinner som møter opp.

”Jeg ser ved siden av postkassestativene nede i gangen så har vi en sånn boks som vi legger reklame og det vi ikke vil ha med opp i leiligheten, og der ligger det mye Fjellpost. Ja, det er nok noen som tror det er reklame. (...) Hvis en hadde hatt mulighet en gang for alle å gå på alle dørene å si hva den inneholder. Det hadde ikke vært dumt altså.” (Beboer 11)

”... men problemet er jo de som ikke kan norsk, da. Jeg lurte ofte på hvordan de får informasjon. (...) De får kanskje bare den informasjonen som de velger å gi ut til sine kjente. (...) Særlig kvinner som går hjemme og som er avhengig av en mann som forstår. Men da er jo selvfølgelig munn-til-munn-metoden også... jeg hører jo disse som er i barnehagen med ungene sine, så snapper de opp noe der og så prater de også...” (Beboer 9)

De fleste i området får nok likevel med seg at det er tilbud på bydelshuset. Alle beboerne jeg intervjuet visste at det fantes tilbud for kvinner i området, også de som snakket svært dårlig norsk. Kjennskapen til bydelshuset kan tyde på at det ligger andre årsaker enn mangel på

informasjon bak at ikke flere benytter seg av tilbudene. Innen enkelte kulturer kan det være skepsis mot å infiltrere seg for mye i det norske samfunn og kultur (Se sitat nedenfor). Selv om de vet om tiltakene, er det ikke sagt at de har forståelse for hva tiltakene går ut på. For noen er det kanskje fremmed med slike tiltak som er satt i gang av kommunen, de skjønner kanskje ikke hva motivasjonen bak tiltakene er. Slik skepsis kan særlig gjelde tiltak rettet inn mot barn og ungdom hvor foreldrene ikke vil sende barna på noe de ikke kjenner til. I slike tilfeller er det viktig at informasjonen som blir sendt ut også opplyser om hva som foregår på tiltakene. Selv om de fleste i Norge har en forståelse av hva som foregår på en ungdomskafé, er det ikke alle kulturer som har dette begrepet og dermed en forståelse for hva slags sosial arena dette er. Sitatene under viser til at mangel på slik kunnskap i noen tilfeller kan gjøre at enkelte ikke benytter seg av tilbudene.

”Jeg tror litt på dette med informasjon veldig mange ganger. For de tror kanskje det er noe annet... og kanskje litt sånn farlig ting. Jeg tror de er redd for, på en måte å infiltrere seg så mye i vårt samfunn, jeg. Mange er redde for at barna skal bli for norske.” (Beboer 9)

”... i år har vi faktisk tenkt til å være med på foreldremøter og fortelle litt om juniorklubben fordi det er mange som ikke vet hva det går ut på. De vet ikke hva vi gjør der og det er jo fortsatt noen enkelte kulturer som fortsatt er veldig sånn at jentene er avskilt fra guttene, ikke sant, og dem er redde for at hvis de er der oppe kan det bli baksnakking av dems barn. (...) Men... og vi har hatt noen somaliske jenter som har begynt, dem har det veldig strengt, begynt å komme veldig forsiktig med søsken, brødrene sine som passer på og som ser at dette er jo ikke noe farlig, og så blir dem fast inventar hos oss. Jeg tror at det må litt mer informasjon og forklaring til.” (Informant 3)

Informasjon er altså viktig for å nå ut til beboerne i området. Men det er flere årsaker som ligger bak at noen velger å ikke komme på tiltakene. Det går på å kunne prioritere tid til deg selv inn i hverdagen sin. Særlig tiltak rettet inn mot utenlandske kvinner må ta dette med i betraktning. Innen noen kulturer er tradisjonen for at kvinner er hjemme med ansvar for barn enda sterkere enn i norsk kultur. For disse kvinnene kan det være vanskelig å dra fra hjemmet fast en gang i uka.

”... det mangler noe med å prioritere seg selv en gang i uka i forhold til å være der for mann og barn, det kan være vanskelig for mange. Og for mange kvinner er det vanskelig å ikke ta med barn. Fordi de føler at det er deres selyfølgelige plikt.” (Informant 1)

”Det er noen som ikke får lov av mannen sin, også er det noen som er lat og gidder ikke. Eller at de har nok å gjøre hjemme.” (Beboer 8)

Sitatene sier noe om en viktig årsak til at mange utenlandske kvinner ikke kommer på tiltak på bydelshuset. Det å ta seg fri fra arbeidet i hjemmet er for mange ikke aktuelt, særlig gjelder det kvinner med barn under skolealder. Selv om noen av tiltakene tilbyr barnepass, kan det være en barriere å levere barna sine til fremmede selv i bare noen timer. Åpen barnehage er her et godt tilbud som det er bra oppmøte på. Her kan kvinner med små barn komme og være sammen noen timer tre dager i uka med barna. Samværet er med på å skape kontakt mellom kvinner i samme situasjon som kanskje ikke har så mange andre muligheter til å komme seg ut å treffe folk. Det er mest utenlandske kvinner som benytter seg av dette tilbudet, noe som også gjelder for kvinnekafeen som blir arrangert siste torsdag i måneden. Utfordringen her ligger i å klare å blande ulike typer mennesker på et tiltak.

”Vi har ikke klart å drive kvinnekafeen uten at det er masse barn tilstede og det gjør at de norske ikke gidder å komme! Fordi en norsk, voksen kvinne som går ut en kveld og som går på kvinnekafé, orker ikke høre på barneståket rundt seg. (...) Men den gruppen sluttet etter hvert, rett og slett fordi det ble for mye bråk. Behovene er forskjellige. De tyrkiske kvinnene slapper av. De sitter der og hygger seg og danser og barna driver rundt og.”
(Informant 1)

Her er det snakk om kulturforskjeller. De utenlandske kvinnene slapper av selv om det er mange barn som bråker i lokalet. Behovene er altså forskjellige i de ulike gruppene, særlig fordi det også er ulike generasjoner det er snakk om. Hovedvekten av de etnisk norske på Fjell er pensjonister og de utenlandske kvinnene er gjerne yngre generasjoner. Aldersforskjellen gjør at det blir et naturlig skille mellom hvilke tiltak som appellerer til de ulike gruppene. En etnisk norsk pensjonist uttalte:

”Og så er vi nede i bydelshuset og drikker kaffe og spiser kaker, så blir vi kjørt til Maxi (et kjøpesenter i Drammen) for å handle. Det er et kjempefint tiltak altså! (...) Og, det har ikke vært noen innvandrere på de andre, ikke på de tiltakene jeg har vært på. De har en helt annen kultur enn oss, så... jeg tror de holder seg for seg selv, jeg.” (Beboer 11)

I tillegg kan det være en del både av de etnisk norske og de mer ressurssterke utenlandske kvinnene som ikke føler seg i målgruppen for tiltakene. De tenker at tilbudene bare gjelder for hjemmевærende innvandrerkvinner som skal lære å bruke norsk språk og komme seg ut blant

folk (se sitater nedenfor). Det som er synd er at det er nettopp de med godt norsk språk det er ønskelig å få med på tiltakene slik at en får en kontakt mellom beboere med ulik sosial kapital i området. En etnisk norsk beboer utalte følgende når jeg spurte om hun var med på noen av tiltakene på bydelshuset:

”Nei, det gjør jeg ikke. Ikke sant... det trenger jeg ikke.” (Beboer 9)

”... kvinnedag, kvinnesvømming, kvinnetur i skogen. Det gjelder for utenlandske kvinner, de som sitter hjemme, arbeider ikke, jobber ikke.” (Beboer 1)

Det gjelder altså å finne tiltak som appellerer til flere grupper hvis en skal få til en blanding. Et godt eksempel på et slikt tiltak er MASALA. Der har de lyktes med å finne et tilbud som når ut til mange ulike kvinnegrupper i nærmiljøet. Utfordringen her blir å få kvinnene til å snakke norsk sammen og med andre enn de som de kjenner fra før. Det blir for eksempel lett til at de tyrkiske kvinnene setter seg sammen og de pakistanske setter seg sammen, noe som er helt naturlig når de er usikre i bruken av et nytt språk. Her blir det viktig å skape en trygg atmosfære slik at kvinnene tør å snakke med hverandre fritt, dette tar tid.

”Men det er jo lett for at de som prater samme språk setter seg sammen, det er klart. (...) Hvis du ser for din egen del, og du hadde vært i et fremmed land og hatt en venninne som var norsk... det er klart at det blir rart. (...) Et av målene er jo å skape en trygg og god atmosfære hvor man kan føle seg avslappet og snakke uanstrengt.” (Informant 4)

Det er viktig å gjøre kvinnene trygge på hverandre og i settingen med å være på et tiltak. Å snakke sammen på et fremmed språk i tillegg, som for dem er norsk, kommer etter hvert. Kontakt mellom de ulike nasjonalitetene kan dermed ta litt tid, særlig hvis begge er dårlig i fellesspråket norsk. Det språklige kan være en barriere for kontakt, men også andre kulturelle faktorer spiller en rolle her. Lederen på Frivillighetssentralen mente at det også var intern gruppetilhørighet som kunne sette en stopper for nettverk på tvers av nasjonaliteter, da særlig mellom de ulike innvandrergroppene.

”Kvinnene har lyst til å møte hverandre, men de har igjen slike undergrupper der den ene gruppen ikke godtar den andre, den ene bruker skaut og de andre bruker ikke skaut. Så er det veldig sånn at hvis du tilhører den ene gruppen, så er du automatisk ekskludert fra den andre gruppen. (...) Hvis dette er veldig viktig innad i miljøet, slike sosiale sammenhenger, skjønner en litt mer hvorfor de ikke kan møte opp på tiltakene.” (Informant 1)

Sitatet sier noe om at det er andre kulturelle faktorer som påvirker hvilke kvinner som møter opp og ikke. Kan hende er ikke alltid småbarn og husarbeid den reelle årsaken til at noen ikke kommer på tiltak de vet at finnes i nærmiljøet. I området finnes det nærmere 35 ulike nasjonaliteter noe som indikerer at det også finnes mange ulike kulturer og leveregler som kanskje ikke vi i den etnisk norske kulturen kan forstå uten å leve innenfor en av gruppene. Her kan det trekkes parallell til Cresswell (1996) sine begreper om å være ”innenfor” eller ”utenfor” på et sted og hva som blir akseptert og ikke på dette stedet. Sitatet ovenfor indikerer at kvinnene innenfor de ulike gruppene kan ha klare interne regler på hva som er greit og hva som ikke er greit med hensyn til tiltakene i området. Kontrollen med hva de andre i gruppen foretar seg kan være sterk, og konsekvensene av å bryte regler kan være store. Sitatene under sier noe om at det er sterke regler innad i miljøene om hva som blir akseptert og ikke. Prinsippene har trolig en påvirkning på hvem som kommer på tiltakene. Kvinnene som er innenfor de ”strengeste” gruppene kan være vanskeligst å få til tiltakene, og er også de som kanskje er dårligst integrert i norsk samfunn.

” Det har veldig mye å gjøre med at den sosiale kontrollen er veldig sterk her, altså folk kjenner hverandre. (...) De stolte ikke på andre tyrkere, pakistanere og indere. Men det var av samme nasjonalitet. Hvis det var en tyrkisk og en indisk kvinne kunne det gå. Antakeligvis er de da ikke redde for den baksnakkingen, for de snakker i sine sirkler, ikke sant.” (Informant 1)

”Det er litt vanskelig. Han (mannen hennes) for eksempel kan ikke gå i shorts her oppe. Han tør ikke gå i shorts fordi andre i det tyrkiske miljøet snakker. Hvis du er muslim og kan ikke... mange sånn baksnakker om deg hvis du tar på deg shorts. (...) Han føler at han må gå i moskeen oftere fordi de andre snakker om han viss han ikke drar i moskeen. (...) Nei, jeg gir blaffen i det! Jeg er ikke i moskeen, men det er mange damer som går tre ganger i uka.” (Beboer 8)

Hvordan skal en få med beboere fra disse gruppene blir da spørsmålet. Informasjonen når antakelig frem til dem via munn-til-munn-metoden og gjennom Fjellposten og nær-tv. De vet om tiltakene, men kommer ikke på grunn av kulturelle barrierer og regler innenfor egen gruppe. Skal man da presse enda mer på for å få dem med og hvordan gjøres det i så fall? Her er det vanskelig å gi et godt svar. Mange av de beboerne som ikke deltar på tiltakene kan tross alt fungere svært bra i bomiljøet selv om de ikke snakker flytende norsk.

Kompenserende og forebyggende tiltak går over i hverandre i praksis på Fjell, selv om de først og fremst blir omtalt som forebyggende. De kompenserende tiltakene som går på oppussing av borettslag og utjevning av ressurser virker også forebyggende på lang sikt. De forebyggende tiltakene ved større tilbud av nærmiljøtiltak i området virker også kompenserende. Integreringsarbeidet foregår på flere plan og på ulike måter. Mens borettslaget satser på nærmiljøet og uformell kontakt mellom beboere, tar Nærmiljøkontoret seg av mer spesielle tiltak i området. Begge typene er viktige. Å skape en uformell kontakt mellom beboerne kan gjøre det lettere for enkelte beboere å komme seg til de mer organiserte tiltakene i området. I et område som Fjell med mange ulike etiske grupper, vil dette arbeidet være særlig viktig for å hindre konflikter fra å oppstå i nærmiljøet.

7. AVSLUTNING OG KONKLUSJONER

Jeg vil nå summere opp hva jeg har sett på i oppgaven og komme med en konklusjon på problemstillingen. Oppsummeringen vil jeg gjøre ved å se på hver enkelt av underproblemstillingene jeg hadde i innledningsdelen og deretter ta stilling til hovedproblemstillingen. Ved å gjøre det på denne måten vil jeg systematisk kunne ta stilling til om jeg har fått svar på de spørsmålene jeg hadde i starten av arbeidet. Til sammen vil svarene på underproblemstillingene gi meg grunnlag for å svare på hovedproblemstillingen som var hvorvidt det er mulig å få en bydel med stort innslag av ulike etniske grupper til å bli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn.

Den første underproblemstillingen min var: *"Er Fjell et segregert område i Drammen, og er befolkningen ekskludert fra arenaer i samfunnet?"* Spørsmålet var viktig å ta stilling til fordi i segregerte områder hvor deler av beboerne er ekskludert fra ulike arenaer, er det behov for integrering. Ved å finne ut om Fjell kan sies å være i denne situasjonen ville jeg også kunne si noe om hvorvidt bydelen er et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn. Et segregert område skiller seg ut fra områder rundt både ved det fysiske og ved befolkningssammensetningen (Wessel 1999). Med det som bakgrunn, kan en si at Fjell er et segregert område i Drammen. Område skiller seg markant ut fra områdene rundt med sin enorme blokkbebyggelse. Den hastige planleggingen av området kan her sees på som en faktor som var med på å fremme en segregering. Befolkningen i området er også forskjellig fra andre steder i byen ved at Fjell har en vesentlig større andel av ulike etniske grupper. Ut i fra befolkningssammensetningen kan en altså kalle området for segregert. Dette har til dels strukturelle årsaker ved at boligprisene på Fjell sank betraktelig da området fikk en stor utflytting til den nye bydelen Konnerud med småhusbebyggelse. I tillegg vil faktorer som sosial kapital (Bourdieu 1986) og "tipping-point" - modellen (Schelling 1971) gi økt segregering fordi leiligheter i området blir formidlet via sosiale nettverk og dermed bosetter det seg flere fra samme gruppe i området. Problemet blir når en går videre inn i definisjoner av segregerte områder der det blir lagt vekt på at områdene har en opphopning av dårlige levekår og lavt inntektsnivå. Slike påstander har jeg ikke i mitt materiale nok grunnlag for å si om Fjell. Selv om prisene på leilighetene i området har vært svært lave i mange år i forhold til andre steder i Drammen, kan det være andre årsaker enn økonomi til at beboerne i området velger å bosette seg der. Det går på sosiale nettverk og tilknytning til Fjell, noe som særlig gjelder innvandrene i området. Kanskje kan man si at området er segregert, men det trenger

ikke nødvendigvis bety at beboerne i området føler seg ekskludert fra arenaer i samfunnet. Noen innvandrergupper har store sosiale nettverk med mennesker i samme gruppe som seg selv også utenfor selve boligområdet. Diasporabefolkninger kan ha nettverk på tvers av landgrenser noe som kan gjøre at grupped medlemmene ikke har et stort behov for å engasjere seg i nærmiljøet i landet de er bosatt i. Interessen er avhengig av hvilken gruppe en fokuserer på. Med rundt 35 ulike etniske grupper, vil det være veldig forskjellig hvor ekskludert de ulike beboerne er fra kulturell, sosial, økonomisk eller politisk arena, og hvor frivillig eller ufrivillig den eventuelle ekskluderingen er. Følelsen av å være ekskludert vil igjen påvirke hvor stort behov den enkelte har for å delta på integreringstiltak som er tilbudt i området.

Dette går over i den andre underproblemstillingen min som er: *"Hvem er pådriverne i integreringsarbeid på Fjell og hvordan fungerer dette arbeidet?"* Spørsmålet var for meg viktig å kartlegge hvis jeg skulle si noe om hvorvidt det er mulig å få til et integrert og velfungerende lokalsamfunn i en bydel med mange ulike etniske grupper. På Fjell er kommunen og borettslagene viktige pådrivere i integreringsarbeidet. Det blir drevet både kompenserende og forebyggende tiltak, men hovedvekten er på det forebyggende arbeidet. Tilbudene på bydelshuset er drevet av kommunen og det er dette som for mange blir regnet som arbeidet med integrering i bydelen. De ulike tiltakene som finnes her fungerer ulikt avhengig av hvilke grupper de er rettet inn mot, og hvorvidt de klarer å nå ut til denne gruppen eller ikke. Til eksempel har jeg brukt håndarbeidsverkstedet MASALA, som har vært et vellykket prosjekt. Pådriverne bak dette var kommunalt ansatte på Fjell som tok initiativ til å søke midler fra Utlendingsdirektoratet. Selv om verkstedet blir flyttet ned til byen på grunn av dårlig kommunal økonomi, er dette et eksempel på hvordan tiltak på Fjell kan bli satt i gang. Det var kommunen som tok initiativ, men det var avhengig av ansatte på Fjell som kom på ideen og hadde initiativ til å starte opp. Flere av tiltakene i området er startet på denne måten. Bydelshuset i området er sentrum for integreringsarbeidet. Her er de kommunalt ansatte samlet i sammenhengende lokaler og ideer blir dermed diskutert. Arbeidet avhenger av personene som er ansatt og ikke bare kommunale midler som blir bevilget. I tillegg til de kommunalt ansatte på bydelshuset, er borettslagene på Fjell viktige pådrivere i integreringsarbeidet. Borettslagene var med på å finansiere bydelshuset når det ble bygget i 1994 og står for en viktig del av arbeidet med nærmiljøet både gjennom fysisk vedlikehold (fysentralen) og sosiale tiltak. Det største borettslaget Fjellhagen har en godt profilert leder og sammen med de tre andre borettslagene står de for mye integrerende arbeid. Tiltakene er ikke like organiserte og spesialiserte som det kommunen tilbyr, men likevel viktige for

nærmiljøet i blokkene. Ved å fokusere på enkle tiltak for å bedre kontakten mellom de ulike beboerne i borettslagene, driver de holdningsskapende arbeid som igjen er med på å skape bedre integrering i nærmiljøet på Fjell. Borettslagene har det siste året fått mye positiv omtale i media både i Drammen og utad. (Dagsavisen 2.1.2004) Omtalen er med på å styrke selvfølelsen og samhörigheten mellom beboerne og få de til å bli mer stolte over boligområdet sitt. Gjennom økt uformell kontakt mellom de ulike etniske gruppene synker også sjansen for konflikter knyttet til kulturforskjeller. Det flerkulturelle har påvirkning på boligmiljøet, men ikke nødvendigvis på en negativ måte. De mer organiserte tiltakene på Fjell som blir drevet av kommunen blir også påvirket av at det er ulike etniske grupper å ta hensyn til. Oppmøtet på tilbudene kan variere mye og det er ikke alltid åpenlyst for pådriverne hva årsaken er.

Dette fører videre til den siste underproblemstillingen: ” *Hvordan blir integreringstiltakene påvirket av det flerkulturelle miljøet på Fjell?* ” Svaret vil ha betydning for hovedproblemstillingen min fordi det sier noe om hvordan det flerkulturelle har positive og negative innvirkninger på lokalsamfunnet. Dette er et stort spørsmål som jeg ikke har mulighet med mitt materiale til å svare fullstendig på. Jeg har likevel fått noen indikasjoner på hvordan det flerkulturelle på Fjell kan bidra positivt i integreringsarbeidet samtidig som det byr på utfordringer for pådriverne bak tiltakene. Tiltak som MASALA er et velfungerende prosjekt nettopp på grunn av de ulike kulturelle ressursene som finnes i et område som Fjell. For at verkstedet skal ha mulighet til å tilby kurs i ulike håndarbeidsteknikker fra ulike land, er de avhengig av tilgang på beboere som har bakgrunn fra dette. Utfordringene som knytter deg til det fremmedkulturelle er mye rettet mot oppmøte på de forskjellige tiltakene. Det å nå ut med informasjon blir i et område med mange ulike etniske grupper en større utfordring enn i et område kun med etnisk norske beboere. Informasjon konkret om når og hvor de ulike tilbudene finner sted er viktig, men i tillegg blir det i et slikt område viktig med nærmere informasjon om hva som foregår på de ulike tilbudene og hva motivasjonen bak de er. For eksempel var det viktig på Fjell å informere foreldrene til barneskolebarn om hva som foregikk på Juniorklubben i området. Mange foreldre med annen etnisk bakgrunn enn norsk var først skeptiske til klubben før de fikk mer informasjon om hva klubben gikk ut på. Informasjon er altså særlig viktig for integreringsarbeid i et område med et flerkulturelt miljø. Det er likevel ikke nok bare å informere. Arbeidet med integrering i et slikt område vil også bli påvirket av kulturforskjeller. Slike forskjeller viser seg på Fjell ved at de ulike etniske gruppene kan ha ulike sosiale normer og regler for hva som er tillatt og ikke. Innad i noen av miljøene vil det finnes en sosial kontroll som kan påvirke hvorvidt de møter opp på tilbudene

eller ikke. Slike kulturelle regler kan i enkelte grupper som lever i diaspora bli strengere og mer viktige enn hva de ville vært i hjemlandet. Påvirkningen av denne type regler er det vanskelig å si noe sikkert om med grunnlag i mitt materiale, men likevel fikk jeg under feltarbeidet indikasjoner på at det stemmer for enkelte beboere på Fjell.

Kulturforskjellene er ikke bare mellom etnisk norske og innvandrere, men kan være mellom de forskjellige innvandrergruppene. For eksempel vil det innenfor noen grupper være større åpenhet for kvinner til å delta på ulike kurs og prioritere seg selv utenfor hjemmet, mens det for andre kan være vanskelig å gjøre en slik prioritering. Kulturforskjeller vil også påvirke integreringstiltakene ved at de ulike gruppene kanskje går på ulike tilbud rett og slett fordi de har ulike interesser og behov. På kvinnekafeen på Fjell kom dette til syne ved at de etnisk norske kvinnene uteble fordi det var for mange barn der. Her kommer kulturforskjellene frem ved at etnisk norske kvinner har en annen tanke om hva som skal foregå på en kvinnekafé enn hva enkelte av innvandrerkvinnene har. Slike kulturforskjeller kan gjøre at ønsket om økt kontakt på tvers av gruppene blir vanskelig å realisere. Integreringsarbeidet på Fjell har nettopp dette som et viktig mål og med en bevisst holding lykkes de med noen tilbud, som MASALA, mens de med andre tilbud ikke får til samme blanding. Tilbudene der det ikke blir særlig blanding av ulike etniske grupper er likevel viktige i integreringsarbeidet fordi det skaper kontakt mellom beboere og er dermed med på å skape økt trivsel og nettverk i boligmiljøet.

Jeg har nå gått gjennom de tre underproblemstillingene og forsøkt å svare på disse. Til sammen kan dette gi grunnlag for å si noe om hovedproblemstillingen som er: *”Er det mulig å få en bydel med stort innslag av ulike etniske grupper til å bli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn?”* Svaret kan ikke være enten eller. Det er et komplekst spørsmål som vil avhenge av det enkelte lokalsamfunn og de mennesker som arbeider og bor i området. Et sted er ikke bare det fysiske, men også det sosiale og det meningsbærende (Sack 1997). Menneskene er med på å påvirke stedet og det er dermed rimelig å tro at et tiltak får ulike utslag på forskjellige steder (jfr. Kapittel 2.1, side 12). Når det gjelder Fjell, vil jeg si at det er mulig å få til et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn. Bydelen kan sies å være segregert, men dette går mest på det fysiske skillet på grunn av bygningsmassen. Med målrettet arbeid for trivsel og samhold i bydelen har området opplevd et betydelig løft når det gjelder både det sosiale og det fysiske i bydelen. Selv om Fjell fortsatt står ovenfor utfordringer knyttet til en høy andel etniske minoriteter i boligmiljøet, blir det feil å karakterisere Fjell som et segregert område med opphopning av dårlige levekår og sosiale

problemer. Integreringsarbeidet i området har blitt satset på og har gitt resultater. Fjell er i dag en av bydelene i Drammen med flest organiserte tilbud og sosiale aktiviteter. (Drammens Tidende 16.3.2004) Etter mange år med prøving og feiling i hvordan type tilbud som appellerer til ulike grupper, har pådriverne i integreringsarbeidet på Fjell klart å starte opp flere velfungerende tiltak i bydelen. Arbeidet har gitt klare resultater. Lederen av Fjellhagen og flere av de ansatte på bydelshuset kunne fortelle at de stadig ble kontaktet av andre borettslag for tips om nærmiljøarbeid. Miljøet i området har de siste årene hatt en positiv utvikling både når det gjelder det sosiale, som trygghet og trivsel på stedet, og med hensyn til det fysiske, som hærverk og ødeleggelse. Forbedringen var noe jeg stadig fikk høre om under feltarbeidet. I pressen har det også blitt skrevet om den positive utviklingen på Fjell. Under overskriften: *"Bydelen som har klart å snu"* skriver journalist Oddbjørn Lervik følgende: *"Bydelen har forandret seg mye i løpet av de siste årene. Det er slutt på bråk og uro. (...) Drammens mest internasjonale bydel med nær et halvt hundre nasjonaliteter, har satt seg. Det er blitt et veletablert og godt organisert boligområde."* (Drammens Tidende, 16.3.2004) Sitatet sier noe om at Fjell er på god vei til å bli et sosialt, integrert og velfungerende lokalsamfunn. Det målrettede integreringsarbeidet drevet av kommunalt ansatte og borettslagene på Fjell gir resultater. Prisene på leilighetene i området øker og den negative stigmatiseringen av området er i ferd med å forsvinne. Kan hende er ikke gåten om hva som er rødt, langt og lukter hvitløk så morsom lengre. Mange av bussene i Drammen er nå blå, og hvitløk er kanskje blitt mer vanlig i maten også hos den jevne drammenser.

(Foto 4: Bussen til Fjell på vei forbi Fjellvang borettslag.)

KILDER

- Aareflot, U. (2001): Ethnic diversity in an deprived urban area – the allocation of asylum seekers in Sighthill, Glasgow. Upubl. semesteroppgave. Institutt for Geografi, Universitetet i Bergen.
- Amdam, J. og Veggeland, N. (1998): *Teorier om samfunnsplanlegging*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Bourdieu, P. (1986): The Forms of Capital. I Richardson, J. Ed. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press. New York.
- Bratt, C. (2003): Ungdomsundersøkelse i Drammen, NIBR-notat 2003:125
- Bystyremelding til behandling 9.mai 2000- hoveddokument. ”Det flerkulturelle Drammen, kunsten å være drammenser” Strategi og handlingsplan 2001-2004 for flyktning- og innvandrerearbeidet i Drammen kommune.
- Carlsson, Y. (1991): Nærmiljøarbeid i en drabantby, En analytisk beskrivelse av et forsøk på å løse noen av velferdsstatens store utfordringer. Fra drabantbyen Fjell i Drammen. Oslo: NIBR-rapport 1991:127.
- Castells, M (1989) *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional process*. Oxford; Basil Blackwell.
- Cohen, R. (1997): *Global Diasporas, An Introduction*, UCL Press, London.
- Cole, I. & Goodchild, B. (2000): Social Mix and “Balanced Community” in British housing policy – a tale of two epochs. *GeoJournal*, 51, 4, pp.351-360.
- Cresswell, T. (1996): *In place Out of Place. Geography, Ideology and Transgression*. University of Minnesota Press, Minneapolis, London.
- DeFilippis, J. (2001): The Myth of Social Capital in Community Development, p. 781-806 in *Housing Policy Debate*, 12, 4.
- Dhaya, B. (1974): The nature of Pakistani ethnicity in industrial cities in Britain. I Cohen, A. (red.): *Urban ethnicity*. Travistock, London.
- Folke- og bolig telling 2001, 0602 Drammen. Statistisk sentralbyrå. Oslo.

- Gustavsen, L. (2001): A Diversified Neighbourhood. NEHOM Case Study, Institutt for Geografi, Bergen.
- Hanhörster, H. (2001): Whose neighborhood is it? Ethnic diversity in urban spaces in Germany. *GeoJournal* 51: 329-338.
- Hansen, J. C. (1970): *Administrative grenser og tettstedsvekst*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Hellevik, O. (1999): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Holloway, L. and Hubbard, P. (2001): *People and Place, the extraordinary geographies of everyday life*, Pearson Education Limited, Harlow.
- Holter, H. & Kalleberg, R. (1996): *Kvalitative metoder I samfunnsforskning*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Holt-Jensen, A. (2002): The 'Dual City Theory' and Deprivation in European Cities. Paper for XVI AESOP congress, Volos Greece July 2002.
- Fossåskaret, E. Laurits Fuglestad, O. & Aase, T.H. (1997): *Metodisk Feltarbeid, Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Jacobsen, K. (2001): *Verdensreligioner i Norge*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Knox, P.L. & Marston, S.A. (1998): *Human Geography*, Prentice Hall, Inc. Pearson Education. New Jersey.
- Kommuneplan for Drammen 2003-2014, vedtatt 17.6.2003.
- Lipietz, A. (1998): Rethinking social housing in the hour-glass society. Pp. 177-188 in Madanipour, A., Cars, G. & J. Allen (eds): *Social Exclusion in European Cities*, London; Regional Studies Association/ Jessica Kingsley.
- Madanipour, A., Cars, G. & Allen Judith. (edit 1998): *Social Exclusion in European Cities*. The Stationary Office/ Regional Studies Association, Jessica Kingsley Ltd, London.
- Myhren, G. (1998): *Det gode sted og planleggingen av det*. Hovedfagsoppgave i geografi, Universitetet i Bergen, 1998 1.

- NBO (Nordiska Kooperativa och Allmännyttiga Bostadsföretags Organisation) (1998): *Rom for alle! En rapport om segregasjon og boligosiale tiltak i de nordiske land.* NBO/NBBL; Oslo.
- Paulgaard, G. (1997): Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler? I Fossåskaret, E. et al: *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data.* Universitetsforlaget. Oslo.
- Peet, R. (1998): *Modern Geographical Thought.* Blackwell, Oxford.
- Percy-Smith, J. (edit 2000): *Policy Responses to Social Exclusion.* Open University Press, London.
- Sack, R. (1997): *Homo Geographicus: A Framework for action, Awareness and Moral Concern.* Johns Hopkins Press. Baltimore.
- Salimi, K. (1996): *Mangfold og Likeverd,* Cappelens Forlag, Otta.
- Schelling, T. C. (1971): Dynamic models of segregation. *Journal of mathematical Sociology,* vol. 1, s. 143-186, Birkenhead. England.
- Sellæg, J. (1996): *Hus for folk flest - Sosial boligbygging i Drammen,* Drammen og Omheng Boligbyggelag, Drammen.
- Solend, R. (2001): Sosial integrering i boligmiljø, et casestudie fra Lyderhorn borettslag i Bergen. Hovedfagsoppgave i Geografi. Bergen.
- Solerød, H. og Gundersen, F. (1996): *Tall i tid og Rom.* Engers Boktrykkeri A/S, Otta.
- Vogt, K. (2001) Islam i Norge. Kapittel 4 i Jacobsen, K. (2001): *Verdensreligioner i Norge,* Universitetsforlaget, Oslo.
- Vogt, K. (1993): *Islams hus, verdensreligion på fremmarsj.* Cappelens forlag, Oslo.
- Wadel, C. (1991): *Feltarbeid i egen kultur.* Seek, Flefjord.
- Wacquant, L.J.D. (1998): Negative Social Capital: State breakdown and social destitution in America's urban core. *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment.* Volume 13, number 1. p.25-40.

- Wessel, T. (1997): *Boligsegregasjon, en drøfting av underliggende prosesser*. Byggforsk. Prosjektrapport 220. Oslo.
- Wessel, T. (1999): *Levekår og ulikheter i norske storbyer*. Byggforsk. 258 Prosjektrapport 1999.
- Wessel, T. (2000): Social Polarisation and Socioeconomic Segregation in a Welfare State: The Case of Oslo. *Urban Studies*, Vol 37. No 11, pp 1947-1967
- Young, K (1997): "Planning from a Gender Perspective Making a World of Difference" in Visvanathan, N. & Duggan, L. & Niscnoff, L. & Wiegersma, N. (edit): Pp. 366-374 in *The Women, Gender & Development Reader*. David Philip Publishers South Africa. Zed Books Ltd, London, U.K.

Avisartikler og Internet

Neighbourhood Hosing Models (NEHOM), www.nhh.no/geo/NEHOM/

Drammen Kommune, www.drammen.kommune.no

Fjellhagen borettslag, www.fjellhagen.no

Drammen og Omegn boligbyggelag, www.dobbl.no

Fjellposten, <http://home.halden.net/fjellposten/>

Drammens Tidende, www.dt.no:

02.08.02: Utskjelt bydel ble populært bosted

02.07.03: Store språk – sprik i skolene

17.09.03: Unsal meste populær av innvandrerne

18.09.03: Aksjoner for innvandrere

Store kontraster

03.01.04: Det du tror om Fjell er feil

25.01.04: Boligprishopp på Fjell

27.01.04: Stortrives på Fjell

Fakta om Fjell skole

16.03.04: Bydelen som har klart å snu

Dagsavisen: 02.01.04: Batta vet ingenting om å bo i borettslag.

VEDLEGG

Vedlegg 1: Informantliste

1. Leder på Frivillighetssentralen på Fjell, kvinne.
2. Borettslagsleder i Fjellhagen borettslag, mann.
3. Leder for juniorklubben på Fjell i forbindelse med Nærmiljøkontoret, kvinne.
4. Prosjektleder på MASALA, kvinne.
5. Gruppeleder i Boligtjenesten, Drammen Kommune, kvinne.
6. Miljøterapeut på Nærmiljøkontoret, jobber noe på Fjell skole, kvinne.
7. Bydelshusleder på Fjell, kvinne.
8. Daglig leder på Fjell fyrsentralen, mann.

Vedlegg 2: Beboerliste.

1. Tyrkisk beboer i Fjellhagen borettslag. Kvinne, ca. 40 år. Bodd i Norge siden 1981. Muslim.
2. Etnisk norsk beboer. 57 år, Fjellvang borettslag. På Fjell siden 1987.
3. Vietnamesisk beboer. Kvinne 30-40 år, Bodd 25 år i Norge. Svært dårlig i norsk. Buddhist.
4. Marokkansk dame, ca. 30 år, muslim, bodd i Norge siden 1997. Fjellhagen borettslag.
5. Etnisk norsk beboer, kvinne, tillitsvalgt i Fjellheim borettslag, ca. 60 år.
6. Ungt, etnisk norsk ektepar tidligere bosatt på Fjell.
7. Etnisk norsk pensjonist, bodd to år på Fjell. Fjellheim borettslag.
8. Tyrkisk dame, 30-40 år. Jobber i "Åpen barnehage". Fjellhagen borettslag. Bodd i Norge siden 1983. Muslim.
9. Etnisk norsk ca. 50 år, bibliotekar på Fjell, opprinnelig fra Toppenhaug i Drammen, bosatt på Fjell siden 1986 i Fjelldalen borettslag.

10. Etnisk norsk kvinne på 50-60 år, sykepleier. Jobber noe frivillig på Cafè Solan. Bodd på Fjell siden 1973 i Fjellvang borettslag.
11. Etnisk norsk uføretrygdet kvinne, ca 60-70 år. Tidligere reisesekretær, opprinnelig fra Toppenhaug. Bodd på Fjell siden 1987 i Fjellheim borettslag.
12. Mann på en krakk utenfor en av lavblokkene. Etnisk norsk ca. 50-60 år, Fjellhagen borettslag. Bodd på Fjell i 21 år.

Vedlegg 3: Intervjuguider

Intervjuguide for beboere på Fjell

A: Personopplysninger:

1. Navn:
2. Hjemland: (egen oppfatning..)
3. Fødested/oppvekst:
4. Religion:
5. Eventuelt årstall flyttet til Norge:
6. Borettslag:
7. Sted/dato:

B. Personlige boerfaringer:

1. Bor du alene, eller deler du leilighet med noen? Hvis du deler, hvem bor du med (kjæreste, samboer, ektefelle, barn)? Hvor mange bor det her?
2. Har du barn i barnehage eller skole på Fjell? Benytter du deg av "Åpen barnehage"?
3. Studerer du, eller er du i jobb?

Hvis jobb:

- Hva jobber du med? (primær, sekundær, tertiær, selvstendig næringsdrivende).
 - Er det en heltidsstilling? (offentlig støtte?)
 - Har det vært behov for en spesiell form for utdanning, eller hva slags utdanning har du? Er utdannelsen tatt i Norge eller i eventuelt annet hjemland?
 - Må du reise langt for å komme deg til jobben? Hvordan kommer du deg eventuelt dit?
4. Når flyttet du inn her?
 5. Hvor mange rom, og hva slags rom er det i leiligheten? Er du fornøyd med leiligheten?
 6. Hvor stor er leiligheten i m²?
 7. Hvor bodde du før?

8. Hvorfor flyttet du/dere inn her? (Pris? Naboer?)
9. Hva visste du om Fjell før du flyttet hit?
10. Fordeler og ulemper med å bo på Fjell?
11. Har det vært noen forbedringer (ytre/indre) siden du flyttet inn?
12. Hvem dekket kostnadene og utførte arbeidet (egeninnsats/borettslaget)?
13. Hva synes du om kontakten mellom beboerne i blokken/borettslaget? Er det bra/dårlig å bo her? Hyggelige naboer?
14. Har du familie eller nære venner i blokka? Eventuelt i området?
15. Hvilket sted tenker du på som "hjemme"?

C. Oppfatning om boligsituasjon i nabolaget:

1. Hvordan ser du på tilbudet av private og offentlige tjenester i nabolaget (skoler, butikker, barnehager, offentlig transport, andre kommunale tilbud etc.)?
2. Hva syns du om områdene rundt blokkene? Er det noe du savner? (lekeplasser? Benker? Ballspill? Planter?)
3. Er det noen tilbud/tjenester du savner på Fjell?
4. Hva bruker du bydelshuset til? Vet du om tilbud som bydelshuset har på Fjell? Hvordan fikk du vite om disse?
5. Vet du hvem som driver tilbudene? Hvem som startet dem?
6. Bruker du noen av tilbudene? MASALA? Kvinnesvømming? Åpen Barnehage? Turgrupper? Hvordan har det eventuelt endret hverdagen din? Kjent med nye mennesker? Hvis ikke bruker, hvorfor?
7. Er du fornøyd med informasjonen du har fått om tiltak og nye tilbud her på Fjell?
8. Hva er den beste måten å informere folk på Fjell på?
9. Ser du på Fjell-TV?
10. Leser du lokalavisen "Fjellposten"? Tror du denne når ut til alle beboere på Fjell?

E. Deltakelse i lokale avgjørelser:

1. Er du/dere medlem av en forening eller lignende som for eksempel idrettsgruppe, religiøs gruppe på Fjell? Hvordan er du i tilfellet delaktig og hva syns du er store skuffelser/forbedringer for denne gruppen?
2. Er du delaktig i en gruppe/organisasjon utenfor Fjell?
3. Hvis det var noe du var misfornøyd med i blokka/området rundt (eks: utearealer, benker, parkering, planter, naboer..), er det noen du kan kontakte for å få endret på dette?
4. Er du engasjert i borettslaget på noen måte?
5. Hvordan tror du det er mulig å engasjere flere mennesker i saker som har med nabolaget å gjøre?
6. Hvordan kontakt har du med Fjell fyringssentral?

F. Om nabolaget.

1. Er det dugnader i borettslaget ditt? Deltar du?

2. Hender det at det er sosiale samlinger i blokka? Har dere noe lokale å ha slike samlinger i?
3. Kan du si noe om hvordan nabolaget har forandret seg i tiden du har bodd i dette nabolaget?
4. Hvem mener du/tror du er ansvarlig for eventuelle forandringer?
5. Er det en gruppe som du føler er dominerende i nabolaget/blokka?
6. Hvordan ser du på forholdet mellom menneskene i nabolaget, er det noen som har et godt fellesskap, er det noen som faller utenfor?
7. Hvordan tror du folk utenfra ser på Fjell?
8. Hvordan tror du folk i andre nabolag på Fjell ser på ditt nabolag?
9. Hvordan vil du beskrive nabolaget til en som kommer utenbys fra?
10. Er det spesielle sosiale problem/konflikter i nabolaget? Årsaker?
11. Er det kriminalitet/vold i nabolaget? Hærverk?
12. (Kartet!) Hvilke områder på Fjell bruker du mest? (Eventuelt tegne inn på kartet..) Er det bestemte steder i nabolaget som du synes det er ubehagelig/utrygt å ferdes? I tilfellet hvorfor?

G. Fremtidige forventninger.

1. På hvilken måte tror du at nabolaget vil endre seg de neste fem årene?
2. Har du/dere noen gang hatt lyst til å flytte fra Fjell? I tilfellet hvorfor?
3. Tilleggsopplysninger.
4. Hva ville du gjøre for å bedre forholdene på Fjell?
5. Ting du ikke har fått sagt?

Intervjuguide for informanter

Navn:

Adresse:

E-post:

Telefonnummer:

Sted/Dato:

A. Informantens bakgrunn og erfaringsgrunnlag i nabolaget.

1. Kjønn:
2. Alder:
3. Utdanning:
4. Fagmessig:
5. Utdannelse:
6. Tidligere arbeidserfaring:

7. Stilling i dag:
8. Hvor lenge har du hatt stillingen?
9. Arbeidsoppgaver og fullmakter/myndighetsområde:
10. Stillingen underlagt:
11. Samarbeider med:
12. Lokalkunnskap: Lesing av rapporter/ saksdokumenter og/eller praktisk arbeid med prosjektet.
13. Hvor lang tid har du arbeidet med Fjell?
14. Hvilken tilknytning har du til Fjell uavhengig av pålagte oppgaver?

B. Informantens oppfatning av boligene, nabolaget og beboere.

1. Spesifikke fordeler med Fjell sammenliknet med resten av byen? (boligene, nabolaget, beboerne)
2. Spesielle problemer ved Fjell sammenliknet med resten av byen? (boligene, nabolaget, beboere)
3. Hvordan vil du si at integreringen er på Fjell? Noen bestemte grupper som faller utenfor?
4. Hvordan ser du på de kommunale boligene på Fjell? Er det problemer knyttet til dette i nærmiljøet?

C. Endringer i nabolaget over tid.

1. Er Fjell i ferd med å bli et verre eller bedre område?
2. Indikatorer som f.eks. flyttemønstre, boligpriser, husbråk?
3. Spesielle negative utviklingstrekk?
4. Spesielle positive utviklingstrekk?

D. Den institusjonelle styringsstrukturene i nabolaget.

1. Hvordan er den grunnleggende styringen av nabolaget organisert, og hvordan fungerer den?
 - Tillitsvalgte
 - Velforeninger
 - Styrer
 - Beboermedvirkning
 - Bydelens deltaking
 - Kommunal deltaking
 - Statlig deltaking
2. Har det vært endringer i denne grunnstrukturen de siste 10 årene?
3. Hvordan har dette påvirket Fjell tror du?
4. Er det spesielle karakteristika ved hvordan bygningsmassene vedlikeholdes på gjennom drift og servicefunksjoner?
5. Er det spesielle karakteristika ved hvordan sosiale nettverk vedlikeholdes gjennom drift og servicefunksjoner?

6. Sammenhenger/synergi mellom servicepersonell for fysiske og sosiale delen?
7. Hvordan oppfatter du sammenhengen mellom dagens boligsystem- og struktur på Fjell og sosiale endringer i nabolaget?
8. På hvilken måte er lokale beboere involvert i lokal beslutningstaking?
9. Hva slags påvirkningskraft har lokale beboere og lokale organisasjoner overfor forvaltning av nabolaget, boliger og servicetilbud?

E. Om lokale initiativ og politisk gjennomføring.

1. Hvordan tiltak er gjort på Fjell? Hvem fikk de i gang?
2. Hvordan har samarbeidet mellom de ulike aktørene vært? Samarbeider dere med sosialtjenesten eller boligkontoret? På hvordan måte?
3. Hva har dine oppgaver vært i forhold til tiltakene?
4. Hvilken rolle har borettslagene i forhold til tiltakene?
5. Hvem deltar på tiltakene? Hvem er målgruppen? Når dere disse?
6. Positive virkninger av tiltak lokalt? (kort sikt - lang sikt)
7. Negative virkninger av tiltak lokalt? (kort sikt - lang sikt)
8. Positive/negative virkninger av tiltak generelt (videre kontekst - influert/inspirert andre prosjekter?)
9. Hvor bærekraftig vil tiltakene være på sikt tror du?
10. Vil de positive effektene vare? Hvilke?
11. Har noen av virkningene ved tiltakene overrasket deg?
12. Har tiltakene noen effekt utenfor selve området?
13. Tror du noen av tiltakene på Fjell kan fungere andre steder? Vet du om steder der det er gjort liknende tiltak? Hvor? Hvilke tiltak?
14. Hvilke andre ytre faktorer kan påvirke tiltakene? (alderstruktur, flyttinga av "verstinger"?)
15. Har noen av tiltakene hatt betydning for samarbeidsformer i nabolaget - organisasjonsmessige endringer eller partnerskap?
16. Hva tror du at er holdningene til de som tiltakene omfatter? (beboerne)
17. Hvilken mulighet har de til å delta i lokale beslutninger? Gjør de det?

F. Fremtidige forventninger.

1. Finnes det andre initiativer for å håndtere nye/andre problemer?
2. Hvordan tror du Fjell vil utvikle seg i framtiden?

G. Boligkontor/Sosialkontoret:

1. Hva slags type saker jobber du med i dette området?
2. Hvordan er sakene på Fjell forskjellige enn i andre områder i Drammen?
3. Hva tror du er årsaken til dette?
4. Hvordan vil du beskrive Fjell?

5. Har det vært endringer i området de siste ti årene i forbindelse med det du jobber med?
6. Hvordan er spredningen av kommunale boliger på Fjell? Hvordan fungerer dette?
7. Er det noen forskjell i hvilke klienter som får bolig på Fjell i forhold til andre områder i Drammen? Blir det vurdert på en annen måte? Hvordan?
8. Er dette et område med overvekt av noen bestemte type sosial-saker? Hvordan saker i så fall?
9. Hvordan jobber dere med å hjelpe til med integrering av klientene i nærmiljøet? Finnes det tilbud/tiltak på Fjell som blir drevet av dere?
10. Arbeider du tverrsektorielt? I tilfellet med hvem? Tenker særlig på plassering/utdeling av kommunale leiligheter.. samarbeider dere med borettslag? Boligbyggelag? Nærmiljøkontor? Andre?
11. Hva tror du er den beste bo-løsningen er for sosialklienter?
12. Hvor viktig er nærmiljøet for brukerne deres? På hvordan måte?
13. Hvor viktig er boligorganisering? Borettslagsordningen på Fjell?
14. Hva mener du at er de viktigste elementene som må være til stede for å skape et godt nabolag og et trygt oppvekstmiljø?
15. Hva er de viktigste utfordringene på Fjell i dag?